

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA

Živa BOBIČ ČERVEK

**NARAVNE VREDNOTE LOKALNEGA POMENA
IN NJIHOVO VARSTVO V PREDPISIH IN PRAKSI
NA PRIMERU MESTNE OBČINE MARIBOR**

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA

Živa BOBIČ ČERVEK

**NARAVNE VREDNOTE LOKALNEGA POMENA
IN NJIHOVO VARSTVO V PREDPISIH IN PRAKSI
NA PRIMERU MESTNE OBČINE MARIBOR**

MAGISTRSKO DELO

**NATURAL VALUES OF LOCAL IMPORTANCE
IN REGULATIONS AND IN PRACTICE
IN THE CASE OF MUNICIPALITY OF MARIBOR**

M.SC. THESIS

Ljubljana, 2015

Magistrsko delo je nastalo na Univerzi v Ljubljani, Biotehniški fakulteti v okviru podiplomskega študija bioloških in biotehniških znanosti s področja varstva naravne dediščine.

Na podlagi Statuta Univerze v Ljubljani ter po sklepu Senata Biotehniške fakultete z dne 5. 5. 2014 je bilo potrjeno, da kandidatka izpolnjuje pogoje za magistrski Podiplomski študij bioloških in biotehniških znanosti ter opravljanje magisterija znanosti s področja varstva naravne dediščine. Za mentorja je bil imenovan prof. dr. Janez Pirnat.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Robert Brus
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta
Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

Član: prof. dr. Janez Pirnat
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta
Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

Član: prof. dr. Karel Natek
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Oddelek za geografijo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je magistrsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravici shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Živa Bobič Červek

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Md
DK	UDK 502/504:630*9:(497.6Maribor)(043.2)=163.6
KG	naravne vrednote/lokalni pomen/baza podatkov/Mestna občina Maribor
KK	
AV	BOBIČ ČERVEK, Živa, univ. dipl. geografinja
SA	PIRNAT, Janez (mentor)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Podiplomski študij bioloških in biotehniških znanosti, področje varstva naravne dediščine
LI	2015
IN	NARAVNE VREDNOTE LOKALNEGA POMENA IN NJIHOVO VARSTVO V PREDPISIH IN PRAKSI NA PRIMERU MESTNE OBČINE MARIBOR
TD	Magistrsko delo
OP	XII, 79 str., 13 pregl., 22 sl., 4 pril., 105 vir.
IJ	sl
JJ	sl/en
AI	V magistrskem delu smo raziskali položaj naravnih vrednot lokalnega pomena v sistemu varstva narave v Sloveniji, kako je njihovo varstvo določeno v predpisih in kako se to odraža v praksi. Za primer smo vzeli Mestno občino Maribor (MOM). Pregledali smo zgodovino varovanja posameznih delov narave v Sloveniji in na širšem območju Maribora, analizirali zakonodajo ter proučili prakso varstva v Avstriji. Na terenu smo preverili, kakšno je stanje lokalitet na območju MOM, in na podlagi tega ustvarili bazo podatkov. Ugotovitve smo tudi kartografsko prikazali. S pomožno metodo intervjujev smo ugotovili, da obstaja precejšen razkorak med določbami v predpisih in njihovim izvajanjem v praksi. Medtem pa število naravnih vrednot brez upoštevanja jam vztrajno pada, od leta 2004 se je njihovo število na območju MOM zmanjšalo za 15 %. Razlog vidimo v preslabo definiranih merilih za določitev naravnih vrednot, pomanjkanju sodelovanja pristojnih institucij, zastarelih občinskih odlokih, neizvajanju nalog občin, neažurnem registru in pomanjkanju finančnih sredstev. Zato predlagamo natančno, legitimno in transparentno določitev meril za naravne vrednote, ukinitvev delitve na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena, novelacijo zastarelih občinskih odlokov, okrepljeno sodelovanje državne strokovne institucije z občinami oz. medobčinskimi uradi, poziv javnosti k sodelovanju pri evidentiranju novih lokalitet in spremljanju stanja obstoječih.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN	Md
DC	UDC 502/504:630*9:(497.6Maribor)(043.2)=163.6
CX	natural values/local importance/data base/Municipality of Maribor
CC	
AU	BOBIČ ČERVEK, Živa
AA	PIRNAT, Janez (supervisor)
PP	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB	University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Postgraduate Study of Biological and Biotechnical Sciences, Field: Conservation of Natural Heritage
PY	2015
TI	NATURAL VALUES OF LOCAL IMPORTANCE IN REGULATIONS AND IN PRACTICE IN THE CASE OF MUNICIPALITY OF MARIBOR
DT	M.Sc. Thesis
NO	XII, 79 p., 13 tab., 22 fig., 4 ann., 105 ref.
LA	sl
AL	sl/en
AB	In this Master thesis we investigated the status of natural values of local importance within the nature protection system in Slovenia, their regulation in the legislation and how this is reflected in practice. We took the Municipality of Maribor as our example. We reviewed the history of protection of individual parts of nature in the broader Maribor area, analysed the legislation and studied the protection practice in Austria. In the field, we checked the situation of localities in the region and, based on these findings, we created our data base and mapped the findings. By method of interviews we came to the conclusion that there is a significant difference between the regulations and how they are carried out in practice. In the meantime, the number of natural values (caves exempted) has been steadily declining. Since 2004 their number in the area of Municipality of Maribor has reduced by 15%. The reason lies in unclearly defined criteria for determination of natural values, lack of coordination of competent institutions, lack of implementation of communities' tasks, not updated register and lack of funding. Therefore we propose accurate, legitimate and in transparent definition of criteria for determination of natural values, abolish the division of natural values into national and local, amendment of outdated municipal regulations, intensified cooperation of national expert institutions with communities or inter-municipal offices, appeal to the public to take the active part in recording of new localities and monitor the status of the existing ones.

KAZALO VSEBINE

Ključna dokumentacijska informacija	III
Key words documentation	IV
Kazalo vsebine	V
Kazalo preglednic	VIII
Kazalo slik	IX
Kazalo prilog	XI
Okrajšave	XII
 1 UVOD	 1
1.1 IZHODIŠČA	1
1.2 CILJI	3
1.3 HIPOTEZE	4
2 PREGLED OBJAV	5
2.1 PREGLED POMEMBNEJŠIH DEL IZ ZGODOVINE VAROVANJA POSAMEZNIH DELOV NARAVE V SLOVENIJI IN NA ŠIRŠEM OBMOČJU MARIBORA	5
2.1.1 Spomenica	5
2.1.2 Domovinski prirodni spomeniki	5
2.1.3 Revija Varstvo narave	6
2.1.4 Inventarji	8
2.1.5 Publikacija z naslovom Sistem varstva narave v Sloveniji	10
2.1.6 Magistrsko delo z naslovom Sistem vrednotenja, ohranjanja in varstva izjemnih dreves v Sloveniji	10
2.1.7 Poročilu o stanju okolja Mestne občine Maribor	10
2.1.8 Naravovarstveni atlas in Atlas okolja	10
2.2 PREGLED PREDPISOV V POVEZAVI Z NARAVNIMI VREDNOTAMI LOKALNEGA POMENA	11
2.2.1 Kratek pregled pravne ureditve področja varstva narave v Avstriji	13
2.3 UPORABLJENA TERMINOLOGIJA V POVEZAVI Z VAROVANJEM POSAMEZNIH DELOV NARAVE	14
2.4 KRATEK ORIS NARAVNOGEOGRAFSKIH ZNAČILNOSTI NA OBRAVNAVANEM OBMOČJU	15

2.4.1 Subalpski del	15
2.4.1.1 Regionalna členitev	15
2.4.1.2 Površje – geologija in relief	15
2.4.1.3 Podnebje	16
2.4.1.4 Vode	16
2.4.1.5 Prsti	16
2.4.1.6 Rastje	17
2.4.2 Subpanonski del	17
2.4.2.1 Regionalna členitev	17
2.4.2.2 Površje – geologija in relief	17
2.4.2.3 Podnebje	18
2.4.2.4 Vode	18
2.4.2.5 Prsti	19
2.4.2.6 Rastje	19
3 METODE DELA	20
3.1 ŠTUDIJA IN ANALIZA LITERATURE IN ZAKONODAJE	20
3.2 TERENSKO IN KABINETNO DELO	20
3.3 INTERVJUJI	21
4 REZULTATI	23
4.1 PROBLEMATIKA VARSTVA NARAVNIH VREDNOT LOKALNEGA POMENA	23
4.1.1 Merila za določitev naravnih vrednot	23
4.1.1.1 Merila po predpisih	23
4.1.1.2 Merila v praksi	25
4.1.2 Delitev pristojnosti med lokalnimi in državnimi institucijami	26
4.1.2.1 Delitev pristojnosti po predpisih	26
4.1.2.2 Delitev pristojnosti v praksi	28
4.1.3 Sodelovanje lokalnih in državnih institucij	28
4.1.3.1 Sodelovanje po predpisih	28
4.1.3.2 Sodelovanje v praksi	29
4.1.4 Izvajanje nalog občin	30
4.1.4.1 Izvajanje nalog po predpisih	30
4.1.4.2 Izvajanje nalog v praksi	30
4.1.5 Vodenje registra	32
4.1.5.1 Vodenje registra po predpisih	32
4.1.5.2 Vodenje registra v praksi	33
4.1.6 Financiranje	34
4.1.6.1 Financiranje po predpisih	34
4.1.6.2 Financiranje v praksi	34
4.2 PRIMER VARSTVA NARAVNIH VREDNOT V MESTNI OBČINI MARIBOR	35
4.2.1 Analiza obstoječega odloka	35
4.2.2 Primerjava Odloka in Pravilnika	38

4.2.3 Pregled stanja na terenu	40
4.2.4 Predlogi razvojnih usmeritev in ukrepov varstva	46
4.3 PRIPRAVA BAZE PODATKOV ZA MESTNO OBČINO MARIBOR	50
4.4 ODPRTA VPRAŠANJA IN PREDLOGI IZBOLJŠAV	57
4.4.1 Dve ravni varstva – lokalna in državna	57
4.4.1.1 Vprašanje smiselnosti ločevanja dveh ravni varstva	57
4.4.1.2 Določitev kriterijev tudi za naravne vrednote	57
4.4.1.3 Proučitev možnosti enovitega sistema varstva narave	58
4.4.2 Zavarovanje naravnih vrednot	58
4.4.2.1 Prepoznavanje razlik med zavarovanjem z Odlokom in drugim novejšim aktom o zavarovanju	58
4.4.2.2 Novelacija starih občinskih odlokov oziroma sprejetje novih	59
4.4.3 Skupno upravljanje zavarovanih območij države in občine	59
4.4.3.1 Določitev protokola sodelovanja	59
4.4.3.2 Sistematično izvajanje varstva na podlagi planov in programov	60
4.4.4 Vodenje registra	60
4.4.4.1 Vprašanje ažurnosti registra	60
4.4.4.2 Vodenje registra na lokalni ravni	60
5 RAZPRAVA IN SKLEPI	62
5.1 RAZPRAVA	62
5.2 SKLEPI	66
6 POVZETEK	68
7 VIRI	72
7.1 CITIRANI VIRI	72
7.2 DRUGI VIRI	78

KAZALO PREGLEDNIC

Pregl. 1:	Lokalitete z območja Pohorja, omenjene v Domovinskih prirodnih spomenikih Antona Šivica	6
Pregl. 2:	»Zaščiteni naravni objekti« s širšega območja Maribora in Pohorja	6
Pregl. 3:	Objekti, predlagani za zaščito	6
Pregl. 4:	Pregled lokalitet na območju nekdanje občine Maribor	8
Pregl. 5:	Terminologija v nekaterih pravnih virih	14
Pregl. 6:	Spreminjanje števila in deleža naravnih vrednot v zadnjih desetih letih v Sloveniji	23
Pregl. 7:	Primerjava meril vrednotenja v Inventarju in ZON	24
Pregl. 8:	Število lokalitet v Odloku in Pravilniku	38
Pregl. 9:	Primerjava zvrsti naravnih vrednot po Pravilniku in zvrsti naravne znamenitosti po Odloku	39
Pregl. 10:	Primerjava površin lokalitet, ki so razglašene z Odlokom oziroma Pravilniko	40
Pregl. 11:	Povezava med razvojnimi usmeritvami in rabo	46
Pregl. 12:	Obstoječa/načrtovana infrastruktura za posamezno vrsto rekreacije glede na varstvene kategorije	48
Pregl. 13:	Obstoječa/načrtovana infrastruktura za posamezno obliko izobraževanja glede na varstvene kategorije	49

KAZALO SLIK

Sl. 1: Zastopanost posameznih vrst starih in znamenitih dreves na območju nekdanje občine Maribor	7
Sl. 2: Prikaz pogostosti pojavljanja lokalitet na območju takratne občine Maribor glede na varstvene skupine	9
Sl. 3: Zastopanost posamezne zvrsti naravne dediščine na območju današnje Mestne občine Maribor	10
Sl. 4: Diagram poteka raziskovalnega dela	22
Sl. 5: Število lokalitet po Odloku glede na vrsto zavarovanega območja na območju današnje Mestne občine Maribor	35
Sl. 6: Število naravnih spomenikov, razglašanih z Odlokom glede na zvrst na območju današnje Mestne občine Maribor	36
Sl. 7: Primer zapisa lokalitete Meljski hrib v Odloku	37
Sl. 8: Primer zapisa lokalitete Meljski hrib v Pravilniku	39
Sl. 9: Zastopanost naravnih vrednot državnega pomena na območju Mestne občine Maribor v Pravilniku glede na zvrst	40
Sl. 10: Lokalitete znotraj MOM – vijolični odtenki prikazujejo z Odlokom razglašene naravne znamenitosti, z rdečimi odtenki pa so prikazane naravne vrednote, določene s Pravilnikom	41
Sl. 11: Fikejeva tisa, ki raste na Kozjaku, je z obsegom 480 cm ena najdebelejših tis v Sloveniji	42
Sl. 12: Zastopanost drevesnih vrst na območju Mestne občine Maribor glede na pokrajinsko členitev	42
Sl. 13: Lastniška struktura po posameznih skupinah spomenikov oblikovane narave na območju Mestne občine Maribor	44
Sl. 14: Stara trta je zavarovana s posebnim odlokom	45
Sl. 15: Prikaz zastopanosti posamezne varstvene kategorije glede na razvojne usmeritve na območju Mestne občine Maribor	47
Sl. 16: Primer vandalizma (uničena je bila informativna tabla) in onesnaženja v Stražunu, ki je priljubljen mestni gozd za prirejanje nedovoljenih piknikov	48

Sl. 17: Izsek iz digitalne baze podatkov, ki smo jo ustvarili v programu Microsoft Access	50
Sl. 18: Primer izpisa iz baze podatkov za krajinski park	52
Sl. 19: Primer izpisa iz baze podatkov za naravni rezervat	53
Sl. 20: Primer izpisa iz baze podatkov za naravni spomenik – drevesa	54
Sl. 21: Primer izpisa iz baze podatkov za naravni spomenik – ostalo	55
Sl. 22: Primer izpisa iz baze podatkov za spomenik oblikovane narave	56

KAZALO PRILOG

- Pril. A: Vprašanja za intervjuje
- Pril. B: Primerjava režimov po Odloku in usmeritev varstva po Pravilniku
- Pril. C: Baza podatkov o lokalitetah na območju MOM
(v programu Microsoft Access, priložen DVD)
- Pril. D: Kartografski prikaz aktualnega stanja lokalitet na območju MOM s predlogi sprememb, izdelan na podlagi baze podatkov

OKRAJŠAVE

Inventar	Inventarju najpomembnejše naravne dediščine Slovenije (1976, 1988, 1991)
KP	krajinski park
MOM	Mestna občina Maribor
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije
NR	naravni rezervat
NS	naravni spomenik
NV	naravna vrednota
Odlok	Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor. Medobčinski uradni vestnik št. 17/1992
Pravilnik	Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot. Ur. l. RS št. 111/2004, 70/2006, 58/2009, 93/2010, 23/2015
SON	spomenik oblikovane narave
Uredba	Uredba o zvrsteh naravnih vrednot. Ur. l. št. 52/2002, 67/2003
ZRSVN	Zavod Republike Slovenije za varstvo narave
ZON	Zakon o ohranjanju narave. Ur. l. RS št. 96/2004 – UPB, 61/2006 – Zdru-1, 8/2010 – ZSKZ-B, 46/2014

1 UVOD

Varstvo narave se je kot veda doma in v svetu na začetku ubadalo predvsem z zavarovanjem neokrnjenih delov narave, ki so bili v 19. stoletju spoznani za vredne, in z zavarovanjem posameznih markantnejših vrst, ki so bile spoznane za ogrožene.

Do osemdesetih let 20. stoletja so bila v Sloveniji zavarovana predvsem tista območja, ki so se nahajala v odročnih območjih, odmaknjena od mestnega okolja. Nato pa so posamezne (mestne) občine začele pred približno tridesetimi leti z občinskimi odloki razglašati naravne znamenitosti na svojem območju. To je bil po našem mnenju prvi ključni korak, ki je prispeval k drugačnemu dojemanju narave v mestih in na njihovem obrobju. V mnogih občinah ti odloki veljajo še danes.

Pritiski na naravne vrednote v bližini mest so na splošno večji kot na lokalitete, ki se nahajajo v težje dostopnih območjih. Trend preživljanja prostega časa v naravi se med mestnim prebivalstvom namreč povečuje. Zato sta vse aktualnejši vprašanja, na kakšen način regulirati obisk in kako določiti varstvene režime, da se stanje naravnih vrednot ne bo poslabšalo, da njihov obstoj ne bo v nevarnosti.

Po drugi strani pa narava v večjih mestih in na njihovem obrobju, torej na območju mestnih občin, nudi najboljše možnosti za informiranje in ozaveščanje meščanov o problematiki varstva narave. Problemi lokalnega okolja se najlažje aplicirajo na probleme svetovnih razsežnosti. Mesta bi se tega morala bolje zavedati in to razumeti kot priložnost.

Menimo, da naravne vrednote lokalnega pomena ne bi smele biti obravnavane kot manj pomembne oziroma drugorazredne. Država s tem, ko skrb usmerja pretežno v edini narodni park pri nas in v izbrane naravne vrednote državnega pomena, ustvarja še večji pritisk obiskovalcev na ta območja, kar ocenjujemo kot ključno slabost. Z bolj premišljenima in dolgoročno naravnanimi planiranjem in programiranjem, ki bi zaobjeli območje celotne države, bi se pritiski na posamezne naravne vrednote in s tem njihova ogroženost zmanjšali.

Slovenija, ki leži na prehodu med alpskim, panonskim in sredozemskim svetom, ima pestro naravo, ki je razmeroma dobro ohranjena. Tako so nam jo dali v upravljanje predniki in bolj bi si morali prizadevati, da jo predamo ohranjeno tudi zanamcem.

1.1 IZHODIŠČA

Na začetku si zastavimo vprašanje, kaj sploh zajema termin naravna vrednota lokalnega pomena. Ob tem se nam porodijo nova vprašanja, kaj varuje lokalna skupnost in kaj država, kako je varstvo urejeno s predpisi in kakšno je stanje v praksi.

Občina Maribor je pred več kot dvajsetimi leti izdala Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor (Odlok ..., 1992, v nadaljevanju: Odlok) in od takrat se stanje na terenu ni sistematično spremljalo. S tem odlokom so bile naravne znamenitosti razglašene, kar pomeni prepoznane za vredne, in na neki način zavarovane z režimi varstva. Ta predpis velja do sprejema novih aktov o zavarovanju naravnih vrednot, ki jih predvideva novejši Zakon o ohranjanju narave (Zakon o ohranjanju ..., 2014, v nadaljevanju: ZON). V praksi ugotavljamo, da so z Odlokom »zavarovane« naravne znamenitosti sicer bile v večini primerov določene za naravno vrednoto, vendar še vedno nimajo določenega ustreznega ukrepa varstva po ZON.

Z Uredbo o zvrsteh naravnih vrednot (Uredba o zvrsteh ..., 2002, v nadaljevanju: Uredba) so se pred tem opredelile posamezne zvrsti naravnih vrednot ne glede na to, ali so lokalnega ali državnega pomena. Prav tako so se opredelile varstvene in razvojne usmeritve na splošno. V spremembi Uredbe so naštet merila za razvrstitev naravnih vrednot na naravne vrednote državnega pomena, preostale pa so bile določene za naravne vrednote lokalnega pomena.

Najaktualnejši pravni akt v povezavi z naravnimi vrednotami lokalnega pomena je Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot (Pravilnik ..., 2015, v nadaljevanju: Pravilnik), ki v obliki seznama poimensko razvršča naravne vrednote na vrednote lokalnega in državnega pomena.

Financiranje upravljanja naravnih vrednot se je tako s predpisi le preložilo z države na občine. V praksi pa se naloge lokalnih skupnosti, ki jih določa ZON, na občinski ravni med drugim tudi zaradi finančnih razlogov ne izvajajo. Izjema so posamični primeri popularizacije naravnih vrednot.

Varstvo narave se po drugi strani začne prav na lokalni ravni. To pomeni, da je posameznikovo prepoznavanje določenih delov narave v njegovi okolici kot nekaj vrednega ključno za njegov odnos, ki bo posledično stremel k ohranitvi. Na ta način varstvo narave postane del posameznikovega vsakdana, za razliko od na primer mednarodno pomembnih »spomenikov«, ki se obiščejo namensko in zgolj občasno. Skušali bomo preveriti pomen razlikovanja obeh ravni varstva.

Iz napisanega lahko razberemo, da pri obravnavanju naravnih vrednot lokalnega pomena prihaja tako na lokalni kot na državni ravni do razhajanj, ki so sistemske (pravne, tehnične) in vsebinske (upravljalvske) narave.

Ključna odprta vprašanja, ki se pojavljajo pri obravnavi naravnih vrednot, so:

- Ali je razglasitev naravne znamenitosti z občinskim odlokom le prvi korak do zavarovanja ali se pod tem pojmom skriva enak pomen, kot ga ima zavarovanje?
- Ali bi morale biti na lokalni ravni razglašene naravne znamenitosti nujno posledično tudi naravne vrednote lokalnega pomena?

- Zakaj register naravnih vrednot ni ažuren – ali je težava v zapletenem postopku za vpis v register, ali v pomanjkanju financ in/ali kadra za redno spremljanje stanja na terenu, ali je razlog v čem drugem?

V nadaljevanju bomo našli vprašanja na lokalni ravni, na katera bomo skušali odgovoriti na primeru Mestne občine Maribor (v nadaljevanju: MOM). Ta v večini izhajajo iz dejstva, da je občinski Odlok zastarel – ne izhaja iz krovnega zakona s področja varstva narave (ZON) in zato tudi ne upošteva iz njega izhajajočih podzakonskih predpisov. Iz tega sledi:

- da se programi in plani varstva naravnih vrednot lokalnega pomena ne sprejemajo sistematično za posamezno naravno vrednoto; v občinskem programu varstva okolja (Občinski..., 2008) je bilo ohranjanje naravnih vrednot in zelenih površin sicer prepoznano kot eden od šestih strateških ciljev občine, kljub temu pa do izvedbe ukrepov iz omenjenega dokumenta ni prišlo;
- da v Odloku manjkajo ukrepi varstva naravnih vrednot, ki se posledično tudi ne izvajajo;
- da se pristojnosti države in lokalnih skupnosti v nekaterih primerih prekrivajo (na primer, ko je lokalna skupnost z Odlokom razglasila neko naravno znamenitost, naj bi jo s tem »zavarovala«, pozneje pa jo je država razglasila za naravno vrednoto državnega pomena), pa vendar primerov skupnega upravljanja in financiranja ni;
- da pri sprejemanju občinskih aktov o urejanju prostora velja zmeda, saj varstveni režimi iz Odloka niso identični varstvenim in razvojnim usmeritvam po Uredbi in Pravilniku;
- da obstoječi občinski Odlok zajema teritorij MOM in še osmih občin (Ruše, Duplek, Miklavž na Dravskem polju, Rače – Fram, Pesnica, Hoče – Slivnice, Starše in Ptuj), pri čemer se je število občin v Sloveniji zelo spreminjalo in s tem tudi površina njihovega ozemlja;
- da ni rešeno vprašanje lastništva naravnih vrednot in zato prihaja do navzkrižja interesov; občina ne izkorišča predkupne pravice;
- da praksa zagotavljanja lokalnih javnih služb ohranjanja narave ni zaživela, prav tako v občinskih službah prav za področje varstva narave v večini primerov ni nobenega zaposlenega. Sodelovanje občinske uprave z območno pristojnim Zavodom Republike Slovenije za varstvo narave (ZRSVN) ni opredeljeno in je zato zgolj priložnostno.

1.2 CILJI

Kot prvi cilj smo si zastavili analizo predpisov in strokovnih meril za določitev naravnih vrednot lokalnega in državnega pomena. Na podlagi analize zakonodaje, literature in lastnih ugotovitev na podlagi stanja na terenu in opravljenih intervjujev pa smo podali oceno, ali je bolj smiselno pripraviti predloge za natančnejšo opredelitev naravnih vrednot lokalnega pomena, torej določiti merila za posamezno zvrst naravne vrednote

lokalnega pomena, ali pa je bolj smiselno poenotiti obravnavo naravnih vrednot lokalnega in državnega pomena, torej obe ravni izenačiti.

Kot drugi cilj smo si zadali raziskati, katere lokalitete na območju Mestne občine Maribor, ki so bile z Odlokom razglašene za naravne znamenitosti, so hkrati tudi naravne vrednote bodisi lokalnega bodisi državnega pomena. Zanimalo nas je tudi, zakaj so bile nekatere naravne znamenitosti pri tem izvzete. Preverili smo, ali je katera od lokalitet sploh zavarovana po aktu o zavarovanju, novejšem od Odloka, kot ga predvideva ZON. Podali smo oceno, kaj obstoječe pravno stanje pomeni in na kakšen način bi se moralo urediti.

Kot tretji cilj smo si zadali pripraviti register naravnih vrednot za Mestno občino Maribor, ki obsega zbirko podatkov in kartografski prikaz. Zanimalo nas je, kdaj so bile pred tem nazadnje popisane lokalitete na območju MOM. Preverili smo, ali občine pripravljajo programe in plane varstva naravnih vrednot, kot jim narekuje ZON. Naš namen torej ni bil do podrobnosti raziskati posameznih lokalitet na območju MOM in jih opisovati, pač pa proučiti njihov varstveni status.

1.3 HIPOTEZE

- Naravne vrednote lokalnega pomena nimajo natančno opredeljenega položaja v sistemu varstva narave v Sloveniji; po veljavnih predpisih so to tiste naravne vrednote, ki niso državnega pomena, strokovna merila pa javnosti niso znana.
- Z občinskim odlokom razglašene naravne znamenitosti niso zavarovane na način, kot ga predvideva krovni zakon s področja ohranjanja narave.
- Ažuren register naravnih vrednot lokalnega pomena bi moral biti nujno izhodišče vsaki občini za pripravo programov in planov varstva naravnih vrednot na lokalni ravni.
- Varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena na območju Mestne občine Maribor se ne izvaja sistematično.

2 PREGLED OBJAV

2.1 PREGLED POMEMBNEJŠIH DEL IZ ZGODOVINE VAROVANJA POSAMEZNIH DELOV NARAVE V SLOVENIJI IN NA ŠIRŠEM OBMOČJU MARIBORA

2.1.1 Spomenica

Že v prvih resnejših zapisih s področja naravovarstva pri nas, tj. v Spomenici (Spomenica ..., 1920), ki jo je leta 1920 Odsek za varstvo prirode in prirodnih spomenikov Muzejskega društva za Slovenijo predložil pokrajinski vladi, je med drugim naveden seznam območij, za katera predlagajo ustanovitev naravnih parkov. Za sredogorski (gozdni) varstveni park je bil kot edini na območju vzhodne Slovenije predviden pragozd pri Oplotnici na Pohorju. Težnja je bila, naj pragozd ostane še naprej neizkoriščen in postane varstveni park. Odsek je imel namen z razglašenimi območji tudi upravljati. Z vladnimi sredstvi bi odkupili ali zakupili zemljišča in razpolagali s tistimi, ki so bila v državni lasti. Izvajala bi se tudi nadzor in vodstvo po parkih. Namen je bil predvsem zaščititi ogroženo naravo, poleg tega pa parkom dati tudi znanstveno-raziskovalen in izobraževalen pomen. Predlagatelji so bili mnenja, da bi bila izguba države zaradi izpada dohodka zaradi prepovedi lova in gozdarjenja majhna v primerjavi z ugledom države, ki bi si ga pridobila v znanstvenih krogih. Predlagano je bilo tudi zavarovanje nekaterih rastlinskih in živalskih vrst ter jam.

2.1.2 Domovinski prirodni spomeniki

Anton Šivic je za Prirodoslovna izvestja napisal prispevek z naslovom Domovinski prirodni spomeniki, v katerem je objavil »kratek izpisek najvažnejših podatkov« o posameznih lokalitetah, ki so bile takrat spoznane kot vredne varstva (Šivic, 1944: 189–190). Inventar je takrat vodil Prirodoslovni muzej v Ljubljani.

Lokalitete je razdelil v naslednje skupine: prirodni in umetni parki, izvirki in podobno, pragozdovi, barski tereni, spominska drevesa, zaščita rušja, zaščita planinske flore, zaščita redke favne, zaščita želv in brezvretenčarjev, zaščita podzemskih jam ter zaščita ptic in takih, ki so koristne za kmetijsko in gozdno gospodarstvo.

S širšega območja Maribora so navedene le lokalitete na Pohorju (preglednica 1). Podani so kratki opisi združbe, nadmorske višine, površine in naveden je lastnik.

Preglednica 1: Lokalitete z območja Pohorja, omenjene v Domovinskih prirodnih spomenikih Antona Šivica (Šivic, 1944)

IME	TIP
Pragozd v rebri na desnem bregu Lobnice na Pohorju	pragozdovi
Ribniško jezero na Pohorju	barski tereni
Gorsko barje na Klopnem vrhu	barski tereni
Šentlovrenska jezera na Pohorju	barski tereni
Konjiški ribnik na Pohorju	barski tereni

2.1.3 Revija Varstvo narave

V prvi številki revije Varstvo narave je izšel prispevek z naslovom Zaščiteni in zaščitni vredni naravni objekti Slovenije (Piskernik in Peterlin, 1962: 159). Vendar »v seznamu še niso vneseni naravni objekti, ki so jih, ali pa jih nameravajo zaščititi občinski ljudski odbori«.

Za objekte so navedeni naslednji podatki: kraj, značilnost, površina in predpis. Avtorja sta ločila splošne in specialne naravne rezervate. Med specialne sta uvrstila botanične, gozdne in geološke rezervate, rezervate pokrajinskih predelov, parkovne gozdove, naravne spomenike in botanično-hortikulture spomenike.

Izbrali smo »zaščitene naravne objekte« s seznama, ki se nahajajo na širšem območju Maribora in Pohorja (preglednica 2).

Preglednica 2: »Zaščiteni naravni objekti« s širšega območja Maribora in Pohorja (Piskernik in Peterlin, 1962)

IME	TIP
Ipavčevo v Pivoli	botanično-hortikulture spomenik
Kladjek na Pohorju	gozdni rezervat
Mariborski otok	geološki rezervat
Pohorski dvor	botanično-hortikulture spomenik
Viltuš	botanično-hortikulture spomenik

Opomba: S poudarjeno pisavo je označena lokaliteta na območju MOM.

Poleg teh so opredeljeni tudi objekti, ki so predlagani za zaščito (preglednica 3).

Preglednica 3: Objekti, predlagani za zaščito (Piskernik in Peterlin, 1962)

IME	TIP
Črno jezero na Pohorju	geološki rezervat
Lobnica na Pohorju	pragozdni rezervat
Maribor - Badlov vrh in Piramida ter mestni park in Kalvarija	parkovni gozd
Pohorje – barja	botanični rezervat
Pohorje – greben	gozdni rezervat
slap Šumik na Pohorju	naravni spomenik
Trije Žebli na Pohorju - spomenik NOB	memorialni naravni spomenik
Zrkovski logi pri Mariboru	zoološki rezervat

Opomba: S poudarjeno pisavo sta označeni lokaliteti na območju MOM.

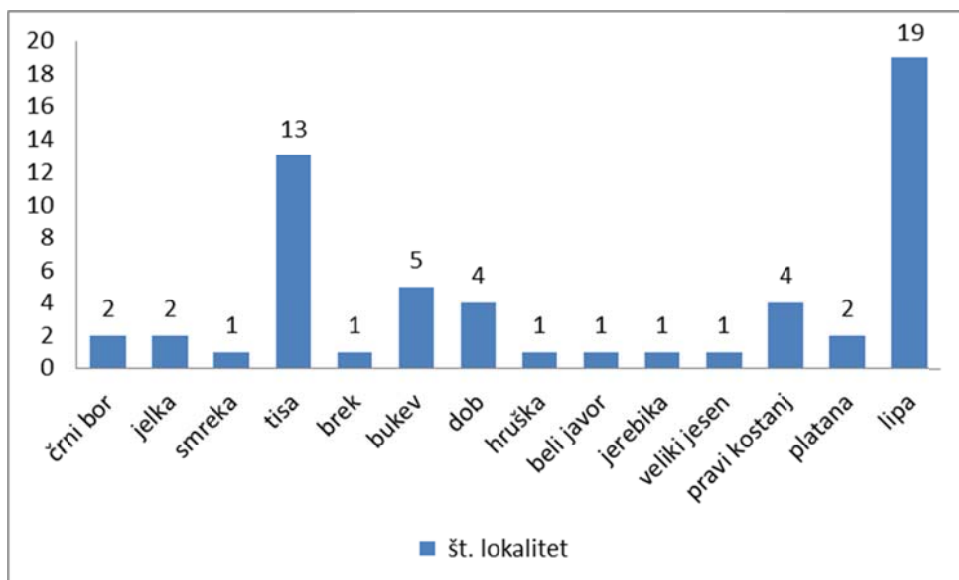
V naslednji številki iste revije Angela Piskernik ugotavlja, da je »decentralizacija v nekih pogledih ugodno vplivala na napredek varstva narave in mu odpira pomirljive poglede v bodočnost« (Piskernik, 1963/1964: 70). Navaja tudi: »Občine, ki svoje terene dobro poznajo, hitijo, da bi na eni strani obvarovale svoje gorske in nižinske pokrajinske lepote pred nezaželenimi spremembami, na drugi strani pa že skušajo pripraviti zgodovinskim in naravnim spomenikom kar najbolj ustrezajočo kulturno okolje; mnogokje je videti, kako odstranjujejo nevredno navlako, ki se ne sklada z veličastnostjo, intimnostjo ali pomembnostjo spomenika ...«

Po mnenju Piskernikove z začetka šestdesetih let 20. stoletja bi bilo torej v prihodnosti bolj smiselno skrbeti za naravo na lokalni ravni.

V četrti in peti številki iste revije pa je v dveh delih izšel članek z naslovom Stara in znamenita drevesa v Podravju in Pomurju (Šoštarič, 1966, 1967). Avtorju je uspelo zbrati podatke za več kot 300 starih ali znamenitih dreves. Drevesa so »razdeljena« na iglavce in listavce. V prvem delu jih je naštetih 139, združena so po skupinah glede na vrsto. V drugem delu so našteje le lipe, ki so razporejene po skupinah glede na občino. Po avtorjevih besedah so bile popisane približno tri petine vseh znamenitih dreves.

Pri vsakem drevesu sta navedena kraj in občina, ponekod so dodani naslov ali parcelna številka, lastnik, višina, obseg ali premer in starost drevesa ter ponekod kratek opis.

S slike 1 je razvidno, kako so številčno zastopane posamezne vrste starih in znamenitih dreves na območju takratnih občin Maribor-Center, Maribor-Tabor in Maribor-Tezno.

Slika 1: Zastopanost posameznih vrst starih in znamenitih dreves na območju nekdanje občine Maribor (Šoštarič, 1966, 1967)

2.1.4 Inventarji

Naravna dediščina je bila prvič na območju celotne države sistematično popisana leta 1976. Izbor je objavljen v Inventarju najpomembnejše naravne dediščine Slovenije (Inventar ..., 1976). Razdelana je bila metodologija razvrščanja in vrednotenja naravne dediščine, ki je v veliki meri v uporabi še danes. Prvič so bile lokalitete prikazane tudi kartografsko (Inventar ..., 1988: 12).

Strokovnjaki so na podlagi zbranega gradiva obravnavali 1100 lokalitet. Pri obravnavi so namenoma zanemarili obstoječi varstveni status. Tako na primer v Inventarju ni Mariborskega otoka, ki ga je država z odločbo zavarovala že leta 1951 (Odločba ..., 1951).

V Inventarju je tudi navedeno, da so objekti in območja, ki imajo regionalno (mišljene so naravne regije, kot sta na primer alpsko in panonsko območje) ali lokalno vrednost ali pomembnost, v pristojnosti občin. Na območju takratne občine Maribor je bilo za najvrednejšo naravo spoznanih 16 lokalitet, od tega je največ naravnih spomenikov (11), navedeni so še trije spomeniki oblikovane narave ter po en naravni rezervat in krajinski park (preglednica 4).

Preglednica 4: Pregled lokalitet na območju nekdanje občine Maribor (Inventar..., 1976, 1988)

	INVENTAR IZ LETA 1976	INVENTAR IZ LETA 1988
Betnava		Predlog za SON
Bresternica - tisa		Predlog za NS
Falska peč	Predlog za NS	
Globokarjeva jelka*	Predlog za NS	
Grušena - jesena	Predlog za NS	Predlog za NS
Jurševa tisa/Juršev tisovec	Predlog za NS	Predlog za NS
Kobalejeva tisa**	Predlog za NS - dendrološki	Predlog za NS
Lobnica	Predlog za NS	
Lovrenško barje na Pohorju		Predlog za NR
Mariborski mestni park	Predlog za SON	Predlog za SON
Mariborski otok		NS (Ur. l. LRS, 13/51)
Mariborski pristan - trta		NS (MUV, 10/81)
Perniško jezero		Predlog za NR
Pohorska barja	Predlog za NS	NR
Pohorski dvor – lipov drevored	SON	SON (Ur. l. LRS, 5/52)
Rače - ribniki	Predlog za NS	Predlog za NS
Robičev kostanj	Predlog za NS	Predlog za NS
Slivnica - ribnik	Predlog za NS	Predlog za NS
Šumik	Predlog za NR	NR
Trate	Predlog za NS	
Veliki Šumik na Pohorju		NR (MUV, /80)
Vešnarjeva jama		Predlog za NS
Viltuš – grajski park	SON	SON (Ur. l. LRS, 14/52)
Vrablova tisa		Predlog za NS
Zahodno Pohorje	KP - študija	Predlog za RP Pohorje

Opomba: S poudarjeno pisavo so označene lokalitete na območju MOM.

* Globokarjeva jelka – ni znano, ali ni na območju MOM ali dejansko ne obstaja več.

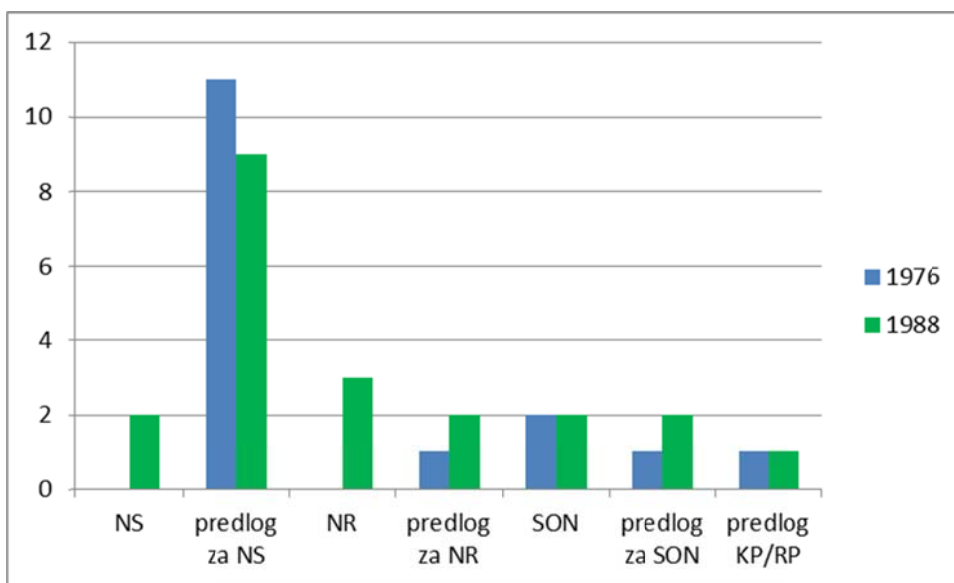
** V Odloku se pojavi pod drugim imenom – Kebrova tisa.

V poglavju z naslovom Stanje je zapisano, da pripravljavci Inventarja niso imeli popolnega pregleda nad tem, kaj so občinske skupščine že zavarovale. »Ti ukrepi le deloma temelje na skupni strokovno opredeljeni zasnovi varstva naše naravne dediščine in na njej temelječem prioritetenem redu, ker pravega in potrjenega programa še nimamo.« (Inventar ..., 1976: 31)

Leta 1988 je izšel prvi del prenovljene izdaje Inventarja najpomembnejše naravne dediščine Slovenije (Inventar ..., 1988), ki obsega območje vzhodne Slovenije. Pripravljavci obeh Inventarjev so bili večinoma isti. Do leta 1988 so evidentirali okoli 1900 lokalitet.

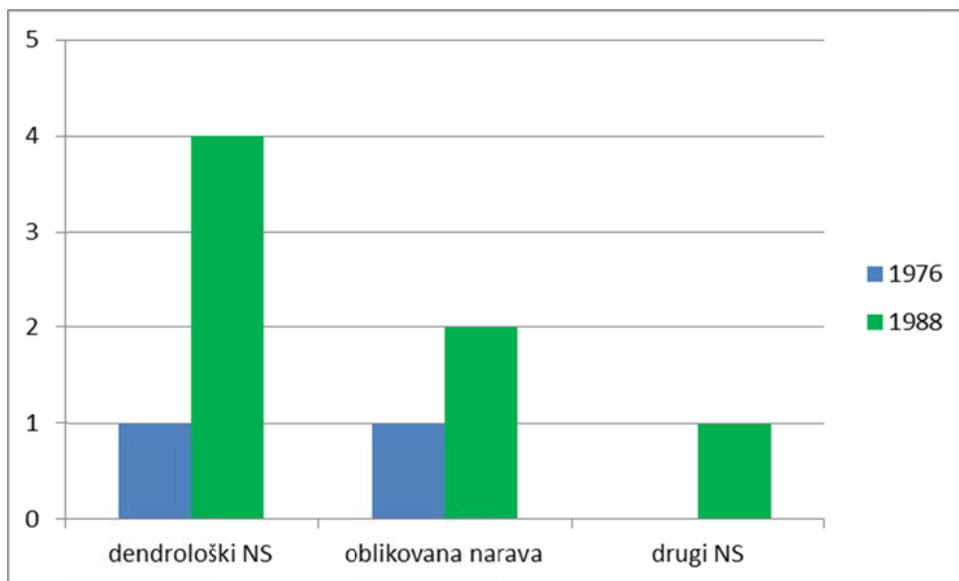
Glavna razlika med obema Inventarjema je v ločitvi strokovno-analitičnega dela od varstvenega v novejšem Inventarju.

S slike 2 je razvidno, da so v obeh Inventarjih številčno prevladovali predlogi za naravne spomenike.

Slika 2: Prikaz pogostosti pojavljanja lokalitet na območju takratne občine Maribor glede na varstvene skupine (Inventar ..., 1976, 1988)

Med lokalitetami na območju današnje Mestne občine Maribor, ki so opisane v Inventarju iz leta 1988, prevladujejo drevesa in oblikovana narava (slika 3). V novejšem Inventarju je med drevesne naravne spomenike uvrščena tudi Stara trta, ki je najstarejša trta na svetu in zato tudi razglašena za naravno znamenitost (Odlok o razglasitvi Stare trte ..., 1994). Edini naravni spomenik, ki ne sodi v omenjeni dve kategoriji, je Mariborski otok.

Slika 3: Zastopanost posamezne zvrsti naravne dediščine na območju današnje Mestne občine Maribor (Inventar ..., 1976, 1988)

2.1.5 Publikacija z naslovom Sistem varstva narave v Sloveniji

V publikaciji Ministrstva za okolje in prostor z naslovom Sistem varstva narave v Sloveniji (Berginc in sod., 2006) so na kratko predstavljeni varstvo narave v preteklosti ter pojem in cilj varstva narave, obsežneje pa sta obrazložena položaj varstva narave v slovenskem pravnem redu in pravna ureditev sistema varstva narave.

2.1.6 Magistrsko delo z naslovom Sistem vrednotenja, ohranjanja in varstva izjemnih dreves v Sloveniji

V magistrskem delu z naslovom Sistem vrednotenja, ohranjanja in varstva izjemnih dreves v Sloveniji (Habič, 2006) je avtorica predlagala sistem vrednotenja izjemnih dreves po novih, bolj objektivnih kriterijih in merilih, kot jih predvidevajo aktualni predpisi.

2.1.7 Poročilu o stanju okolja Mestne občine Maribor

V Poročilu o stanju okolja Mestne občine Maribor v letih 2002 do 2004 (Poročilo ..., 2006) lahko preberemo, da Mestna občina Maribor za upravljanje razglašanih naravnih vrednot še ni ustrezno poskrbela.

2.1.8 Naravovarstveni atlas in Atlas okolja

V pomoč sta nam lahko na spletu dostopna Naravovarstveni atlas (Naravovarstveni ..., 2014) in Atlas okolja (Atlas ..., 2014), ki uporabniku s prekrivanjem posameznih slojev

geografskega informacijskega sistema podajata informacije o naravnih vrednotah ter lokalnih in državnih zavarovanih območjih, njihovi legi, zvrsti in podobno.

2.2 PREGLED PREDPISOV V POVEZAVI Z NARAVNIMI VREDNOTAMI LOKALNEGA POMENA

V tem poglavju obravnavamo predpise, ki urejajo področje naravnih vrednot lokalnega pomena na splošno, ne posameznih lokalitet. Ne obravnavamo jih kronološko, pač pa začenjamo z zakonom, v katerem se je termin naravna vrednota lokalnega pomena prvič pojavil.

To je bilo leta 1993 v **Zakonu o varstvu okolja (Ur. l. RS, št. 32/93)**. V 19. členu je zapisano, da se status zavarovanega naravnega bogastva lokalnega pomena razglasi s predpisom lokalne skupnosti. Ta zakon pa je predvideval tudi sprejetje novega zakona, ki bo natančneje opredeljeval naravne vrednote.

Leta 1999 je sledil **Zakon o ohranjanju narave – ZON (Ur. l. RS, št. 56/99)**. V 8. členu so razdeljene pristojnosti države in lokalnih skupnosti. Zadeve lokalnega pomena so: programiranje in planiranje ter sprejemanje ukrepov na področju varstva naravnih vrednot lokalnega pomena, zagotavljanje lokalnih javnih služb ohranjanja narave in popularizacija varstva naravnih vrednot lokalnega pomena.

S tem so bile lokalnim skupnostim dodeljene naloge varstva naravnih vrednot lokalnega pomena, medtem ko je po tem zakonu za naravne vrednote državnega pomena obvezana skrbeti država. Kot strokovna institucija je bil v ta namen ustanovljen ZRSVN.

Skrb za ohranjanje naravne dediščine je bila že v prvi sprejeti **Ustavi** samostojne Republike Slovenije (**Ustava Republike Slovenije, Ur. l. RS, št. 33/91**) v 73. členu naložena tako državi kot tudi lokalnim skupnostim.

Pravzaprav so bile že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja na podlagi **Zakona o varstvu narave (Ur. l. SRS, št. 7-21/1970)** upravne in strokovne naloge varstva narave nasploh ter posebej naravnih spomenikov in znamenitosti deljene med pristojnostmi občin in države (4. do 6. člen). Na občinski ravni je za zavarovanje in varstvo tistih delov narave, ki so značilni samo za območje občine, skrbel organ, pristojen za urbanizem. Njegove naloge so bile široko zastavljene: spremljanje razvoja varstva narave, zbiranje dokumentacije ter pripravljanje predlogov in varovalnih ukrepov za varovanje parkov in spomenikov, sodelovanje pri urbanističnem planiranju s pristojnimi organi in organizacijami, spodbujanje (z dotacijami in drugimi materialnimi sredstvi) društev ali organizacij za učinkovitejše varovanje narave, skrb za skladnost urbanističnih zasnov, investicijskih graditev in drugih posegov v naravo z določbami tega zakona, pomoč imetnikom naravnih in drugih spomenikov s strokovnimi nasveti za vzdrževanje, vodenje evidence zavarovanih pokrajinskih območij in zavarovanih

naravnih znamenitosti, izdajanje odločb v upravnem postopku, razvoj zanimanja za varstvo narave s strokovnimi publikacijami, predavanji, ogledi in podobnim, sodelovanje z delovnimi in drugimi organizacijami ter društvi in posamezniki, ki skrbijo za varstvo narave.

Zakon s področja varstva narave iz osemdesetih let, ki je sledil, tj. **Zakon o naravni in kulturni dediščini – ZNKD (Ur. l. SRS, št. 1/81, 42/86, 8/90 in 26/92)**, se je za razliko od prejšnjega zakona opredelil le na »vredne« dele narave, na naravno dediščino. Občinski upravni organ/skupščina je imel pristojnost z aktom razglasiti naravno znamenitost na podlagi mnenja ali predloga organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine. V primeru nevzdrževanja je občina na stroške lastnika lahko opravila potrebna dela (37. člen), prepovedala rabo ali prenašanje znamenitosti (38. člen) in v skrajnem primeru razlastila ali prisilno prenesla lastnino (43. do 50. člen).

Pristojnosti občinskih upravnih organov so bile v osemdesetih letih v večini primerov vezane na mnenje ali predlog strokovne institucije (Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine z enotami, organiziranimi po območjih, npr. Maribor), katere ustanoviteljica je bila občina ali več občin. Občinski organi so tudi nadzorovali delo strokovne institucije, ki je skrbela za naloge varstva premične in nepremične naravne in kulturne dediščine na svojem območju.

Posamezne občine so v vmesnem času, tj. v obdobju med sprejetjem ZNKD leta 1981 in ZON leta 1999, sprejele lastne pravne akte o varstvu narave na svojem območju. Določena območja so namreč z odloki razglasile za naravno dediščino.

Tako je občina Maribor na podlagi ZNKD leta 1992 izdala **Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor (MUV, št. 17/1992, v nadaljevanju: Odlok)** in na ta način za naravno znamenitost določila 169 lokalitet.

Z Uredbo o zvrsteh naravnih vrednot (Ur. l. RS, št. 52/2002 in 67/2003, v nadaljevanju Uredba) so se ponovno definirale posamezne zvrsti naravnih vrednot ne glede na to, ali so lokalnega ali državnega pomena. Prav tako so se opredelile varstvene in razvojne usmeritve. V spremembi Uredbe so naštet merila za razvrstitev naravnih vrednot na naravne vrednote državnega ali lokalnega pomena.

Kronološko je sledil **Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot (Ur. l. RS, št. 111/2004, 70/2006, 58/2009, 93/2010 in 23/15, v nadaljevanju: Pravilnik)**, ki razvršča naravne vrednote na vrednote državnega in lokalnega pomena. Je najaktualnejši pravni akt v povezavi z naravnimi vrednotami lokalnega pomena.

V najnovejših spremembah ZON (ZON-C, Ur. l. RS, št. 46/14) je med drugim uveden poenostavljen postopek ureditve upravljanja zavarovanih območij. Lokalnim skupnostim je po novem omogočeno sprejemanje ukrepov varstva tudi za naravne

vrednote državnega pomena, in sicer na podlagi posebnega dogovora med ministrstvom in lokalno skupnostjo.

2.2.1 Kratek pregled pravne ureditve področja varstva narave v Avstriji

V nadaljevanju podajamo kratek pregled pravne ureditve področja varstva narave v Avstriji, ki lahko služi za primerjavo z ureditvijo v Sloveniji. V monografiji o varstvu narave v Avstriji (Tiefenbach in sod., 1998), ki jo je izdala avstrijska državna agencija za okolje, izvemo, da je varstvo narave v izključni domeni zveznih dežel. Zaradi takšne ureditve obstaja devet deželnih pravnih aktov, ki urejajo področje varstva narave, krovne zakonodaje pa ni.

Obstaja kar 14 kategorij varovanih območij narave; nekatere se pojavljajo le v eni deželi. Vse dežele pa poznajo naslednje tri kategorije:

- območje varstva narave (Naturschutzgebiet),
- območje varstva krajine (Landschaftschutzgebiet),
- naravne znamenitosti (Naturdenkmal).

Pod zadnjo točko se razume s pravnim aktom zavarovan naravni pojav, ki ima znanstveni, zgodovinski ali kulturni pomen ali pa je njegovo varstvo v javnem interesu zaradi posebnosti, redkosti ipd. Sem sodijo posamezna drevesa, drevoredi, skalne formacije itd.

Na avstrijskem Štajerskem (Gesetz ..., 1976) posebej varujejo:

- naravne parke,
- naravne znamenitosti,
- posamezne dele narave (za zavarovanje se odloči pristojni okrajni organ).

V posebnih členih je poleg navedenega določeno tudi varstvo:

- stoječih in tekočih voda,
- območij Natura 2000,
- rastlin in gob,
- živali,
- ptic.

Na deželni ravni se vodi t. i. knjiga varstva narave, ki predstavlja osnovno evidenco varovanih območij narave. Deželna vlada o vseh spremembah v bazi obvesti lokalne skupnosti, na območju katerih se nahaja določena lokaliteta. Prav tako lokalne skupnosti po predpisih deželne vlade označijo vsa zavarovana območja in naravne spomenike. Na ravni dežele je predvidena zaposlitev uradnika z ustreznimi kvalifikacijami s področja varstva narave, enako pa velja tudi za manjša administrativna območja.

V deželi Spodnja Avstrija varujejo drevesa tudi na občinski ravni (NÖ Naturschutzgesetz, 2013). S tem želijo poskrbeti za biotsko raznovrstnost, izboljšati lokalno klimo, omogočiti zdravo življenjsko okolje in zagotoviti tipične pokrajinske, krajevne ali ulične podobe. Kadar je zagotavljanje teh ciljev prednostno, se z občinskim aktom predpiše ureditev ne glede na to, ali gre za javna ali zasebna zemljišča. Ukrep se lahko nanaša na celotno občino ali le na njen posamezni del, prav tako so režimi lahko predpisani za posamezno območje ali pa glede na drevesno vrsto.

2.3 UPORABLJENA TERMINOLOGIJA V POVEZAVI Z VAROVANJEM POSAMEZNIH DELOV NARAVE

V zgodovini varstva narave pri nas so se za različne dele »vredne« narave uporabljala različna poimenovanja: zaklad, bogastvo, redkost, naravna lepota, naravna dobrina, naravna znamenitost, naravni spomenik, naravna dediščina in aktualno naravna vrednota. Navajamo nekaj pravnih virov, ki dokazujejo različno uporabo terminov skozi zgodovino naravovarstva pri nas (preglednica 5).

Preglednica 5: Terminologija v nekaterih pravnih virih

LETO	PRAVNI VIR	UPORABLJENA TERMINOLOGIJA
1930	Naredba glede čuvanja in vzdrževanja predmetov zgodovinske, znanstvene, umetniške vrednosti, naravne lepote in redkosti, ki se proglasijo za take	naravne lepote in redkosti
1948	Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti v LRS	prirodne znamenitosti
1970	Zakon o varstvu narave	naravni spomeniki in znamenitosti
1974	Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine	naravna dediščina
1981	ZNKD	naravna dediščina
1991	Ustava	dediščina
1993	ZVO	naravne vrednote
1999	ZON	naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju RS

V Inventarju (Inventar ..., 1991: 19–20) sta uporabljena izraza objekti in območja v zvezi z »izstopajočimi deli narave«, ki so bili evidentirani in bodo na podlagi vrednotenja uvrščeni na seznam najpomembnejše naravne dediščine ali ne.

Da bi se izognili dilemi glede uporabe ustreznega termina, smo se odločili za izraz **lokaliteta**. Ta označuje, podobno kot pojem objekt, pojavnost nekega naravnega pojava na določeni lokaciji, ki je bil spoznan za vrednega. Za pojem objekt pa se nismo odločili, ker se nam zdi, da ima prizvok nečesa, kar je človek ustvaril (npr. gradbeni objekt).

2.4 KRATEK ORIS NARAVNOGEOGRAFSKIH ZNAČILNOSTI NA OBRAVNAVANEM OBMOČJU

Območje Mestne občine Maribor in treh sosednjih občin Ruše, Duplek in Miklavž na Dravskem polju se nahaja v severovzhodni Sloveniji. Obravnavano območje lahko v grobem razdelimo na dva dela – zahodni del je hribovit in sodi k subalpski/predalpski severovzhodni Sloveniji, vzhodni pa ravninsko-gričevnat in sodi k subpanonski severovzhodni Sloveniji. Meja med njima poteka ob vzhodnem robu Kozjaka in Pohorja (Žiberna, 2000).

2.4.1 Subalpski del

2.4.1.1 Regionalna členitev

Melik, Ilešič in Gams so za to severovzhodno predalpsko pokrajino uporabljali izraz Pohorsko Podravje. Od obravnavanega območja sem prištevajo:

- Pohorje,
- po Meliku Kobansko (Melik, 1957), po Ilešiču Podravsko obmejno hribovje (Ilešič, 1979), po Gamsu Kozjak (Gams, 1991) in
- vmesno Dravsko dolino.

Po regionalizaciji Slovenije, ki so jo izdelali na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU, sta alpski in predalpski svet združena v eno makroregijo – Alpski svet (Slovenija..., 1998), kamor sodita Pohorje in Kozjak. Združitev alpskega in predalpskega sveta je požela precej kritik (Natek, 1998; Natek in Žiberna, 2004).

2.4.1.2 Površje – geologija in relief

Pohorje in Kozjak sodita k tektonski enoti Vzhodne Alpe, ki so zgrajene pretežno iz metamorfnih kamnin in staropaleozojskih skrilavcev, na njih pa so bile v geoloških obdobjih odložene različne kamnine, nazadnje kvartarni sedimenti (Žiberna, 1996b). Magmatsko jedro Pohorja tvori tonalitni masiv, ki je domnevno iz oligocena in je največje sklenjeno območje tonalita v Sloveniji (Žiberna, 1996a).

Največja pokrajinska enota subalpske severovzhodne Slovenije je Pohorje, ki je na videz homogen gorski masiv, vendar so med posameznimi deli razlike – zahodni del je slemenast, vzhodni pa kopast in v osrednjem delu planotast. Nadmorska višina ovršja se giblje med 1200m in 1300 m. K obravnavanemu območju sodi vzhodni del Pohorja, za katerega je značilen slab odtok vode, zato so na več mestih nastala močvirnata območja. Severno pobočje Pohorja je strmejše od južnega (Žiberna, 1996a; Slovenija..., 1998).

Med Dravo na jugu in državno mejo na severu se nahaja Kozjak, ki predstavlja vzhodni del Dravskega obmejnega hribovja. Vodotoki, ki imajo hudourniški značaj, so v

neprepustne kamnine vrezali strme grape. Relief je na Kozjaku veliko bolj razgiban kot na Pohorju. Nadmorske višine se tu vzpnejo preko 900 m na Žavcarjevem vrhu (Pelc, 1996). Relief je hribovito-dolinski in je v marsičem odraz razvoja rečnega omrežja v preteklosti, kar se kaže tudi v poteku slemen v vzhodno-zahodni smeri (Žiberna, 1996b).

Tretjo enoto predstavlja Dravska dolina. Predhodnica današnje Drave (Karintijska reka) je tekla severno od Kozjaka in se je proti jugu prestavila zaradi ugrezanja Dravskega polja. Pleistocenska Drava je nasipala debele plasti proda, v katere je pozneje vrezala terase. Dolina je pomembna naravna povezava med alpskim in panonskim svetom (Žiberna, 2000). Hribovito Pohorsko Podravje namreč na vzhodnem delu meji na Panonski bazen, h kateremu pripadata blok terciarnih Slovenskih goric in pliokvartarna depresija Dravskega polja.

2.4.1.3 Podnebje

Subalpska severovzhodna Slovenija ima prehodno celinsko podnebje. Subpanonski podnebni vplivi se odražajo predvsem v poletnem višku padavin, omiljen vpliv oceanskega podnebja pa se odraža v višjih jesenskih kot pomladnih temperaturah. Značilen je vpliv reliefa – pojav temperaturnih obratov v dolinah in kotlinah ter pojav megle in nizke oblačnosti. Zato so predvsem pozimi višji deli bolj obsijani s soncem kot nižine (Žiberna, 1996b). Letna višina padavin je med 1000 mm in 2000 mm, povprečne letne temperature pa pod 8°C. Vrhovi Pohorja so pod snežno odejo približno 150 dni (Žiberna, 1996a, 2001).

2.4.1.4 Vode

Drava, ki je največji vodotok obravnavanega območja, izvira v Italiji blizu avstrijske meje na približno 3000 m nad morjem. Vodni režim je zato glacio-nivalni – najvišji vodostaj je v maju/juniju, najnižji pa v januarju/februarju zaradi snežne retinence. Drugi višek je v oktobru/novembru zaradi padavin (Žiberna, 1996b, 2011). Energetsko najpomembnejša slovenska reka ima pretok 297 m³/s, v času 100-letnih vod pa 2860 m³/s (Čezmejna reka, 2015).

Vodno omrežje na Pohorju je skoraj radialno s povirjem v osrednjem delu med Ribniškim vrhom in vzhodnopohorsko planoto. Zaradi velike količine padavin so vodotoki vrezali številne grape. Njihov hudourniški značaj se pokaže zlasti ob nevihtah. Kakovost vode pohorskih potokov je zelo dobra (Žiberna, 1996a).

2.4.1.5 Prsti

V hribovitem delu Pohorja in Kozjaka prevladujejo prsti na nekarbonatnih kamninah, kot so ranker (kjer so večje strmine) in rjavi ranker (globlja prst z več humusa), rjava

kisla prst (dobri pogoji za drevesne vrste in kulturne rastline), pravi podzol (pod iglavci in mahom) in barjanske prsti (kjer so visoka barja), v nižinah pa združba tal na produ in pesku – na karbonatnih usedlinah rendzina, na silikatnih pa kisla rjavica (Žiberna, 1996a, 1996b).

2.4.1.6 Rastje

Gozdovi prekrivajo večino površja Pohorja in Kozjaka. Na Pohorju prevladuje smrekov gozd, čeprav so bili v preteklosti tu jelovo-bukovo-smrekovi gozdovi, vendar so se sestoji spremenili zaradi izsekavanja bukve v gospodarske namene in pogozdovanja s smreko (Slovenija ..., 1998). Obronke Pohorja porašča acidofilni gozd bukve in belkaste bekice, ki višje prehaja v gorski gozd bukve in belkaste bekice, v najvišjih legah pa se nahaja združba smreke in gozdne bekice. Na hladnejših legah in vlažnih tleh se pojavlja jelka (Žiberna, 1996a). Edini ohranjeni pragozd na območju Pohorja je okoli 20 ha velik gozdni rezervat Šumik.

Na Kozjaku v termalnem pasu 200–250 m nad dnem doline dobro uspevajo listavci, višje pa iglavci (Pelc, 1996).

Na vršajih in iztokih pohorskih in kozjaških potokov najdemo ilovnate prsti, ki so vlažne in primernejše za travnike (Horvat, 1996).

2.4.2 Subpanonski del

2.4.2.1 Regionalna členitev

Po Melikovi, Ilešičevi in Gamsovi regionalizaciji sem prištevamo:

- Slovenske gorice in
- po Meliku Dravsko ravan, katere del je Zgornje Dravsko polje (Melik, 1957), po Ilešiču Podravsko ravnino, katere del je Dravsko polje (Ilešič, 1979), po Gamsu pa Dravsko-Ptujsko polje (Gams, 1983).

Po regionalizaciji Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU sodijo Slovenske gorice in Dravska ravan v Panonski svet (Slovenija ..., 1998).

2.4.2.2 Površje – geologija in relief

Dravsko polje je tektonska udorina. Drava je na prehodu iz Dravske doline v ravnino pri Mariboru zaradi manjšega strmca ustvarila velik vršaj, ki ga sestavljajo fluvio-glacialni prod, pesek in deloma konglomerat. Vanj je nato vrezala sistem teras – po Žiberni je teras pet (Žiberna, 2001: 123), po Meliku pa so terase štiri. Med najvišjim terasnim nivojem in gladino Drave v Mariboru je relativna višinska razlika 30 metrov. Del

nekdanje dravske struge je ohranjen v Stražunu v obliki suhe doline, in sicer v širini 200 m in globini 20 m (Melik, 1957: 378).

Silikatni prod prekriva tri četrtine površja, preostali del pa glineno-ilovnati nanosi, ki so jih nasuli vodotoki s Pohorja in Slovenskih goric. Na zahodu so primer takih nasutij izgoni, ki so nad pokrajino dvignjene struge potokov (Slovenija ..., 1998).

Subpanonska severovzhodna Slovenija je bilo nekdanje dno in pozneje zaliv Panonskega morja, v katerem so se usedale terciarne kamnine. Po umiku morja so ostali številni ravniki, ki so vidni še danes v Slovenskih goricah v obliki slemenastih nivojev na 300–400 m nadmorske višine (Žiberna, 2000).

Zahodne Slovenske gorice so najvišji in najbolj razgiban del te gričevnate pokrajine. Nadmorske višine sežejo do 500 m. Mariborske gorice mejijo na severu na dolino Pesnice, na jugu na Dravo, na zahodu na dolino Rošpoškega potoka, na vzhodu pa na mejo med občinama Duplek in Ptuj. Zahodne Mariborske gorice (do Kalvarije) gradijo marinski laporji, ki sodijo med odpornejše kamnine in zato v pokrajini zaznamo večje strmine, medtem ko vzhodni del Mariborskih goric gradijo foraminiferski laporji, ki so manj odporni. Kot tretja litološka enota se v pasu med Zgornjim Duplekom in Hrastovcem pojavlja pas litotamnijskega apnenca, v katerem so nastali kraški pojavi (Žiberna, 2000).

Kjer gričevje prehaja v kvartarne naplavine, najdemo pliokvartarni pesek, glino, konglomerat in prod iz magmatskih, metamorfnih in sedimentnih kamnin.

2.4.2.3 Podnebje

Za subpanonsko severovzhodno Slovenijo je značilen celinski vpliv s toplimi poletji in mrzlimi zimami. Letna višina padavin je pod 1000 mm, povprečne letne temperature pa nad 8 C. Med 30 m in 200 m nad dnom dolin in kotlin se pojavlja termalni pas (Žiberna, 2000, 2001). Območje Dravskega polja spada med najbolj sončne pokrajine v Sloveniji (Slovenija ..., 1998).

2.4.2.4 Vode

Struga Drave je od Meljskega jezua dalje razdeljena na dva kraka – prvega predstavlja stara struga reke, drugega pa 17,2 km dolg kanal, ki vodi do hidroelektrarne Zlatoličje. Hidroelektrarna, ki je bila zgrajena v letih med 1964 in 1969 in izkorišča vodni potencial reke med Mariborom in Ptujem, proizvede več kot petino električne energije Dravskih elektrarn Maribor (HE Zlatoličje, 2015).

Na prodnem delu ravnine voda ponikne v tla, zato ni površinskih vodotokov. Drava skupaj s talno vodo s Pohorja in Slovenskih goric napaja vodonosnike, ki so pomemben vir pitne vode (Slovenija ..., 1998, Žiberna, 2000).

2.4.2.5 Prsti

Tip prsti je povezan z oddaljenostjo od Drave – ob strugi se pojavlja popolnoma nerazvita prst, t. i. obrečna tla, sledi siva aluvialna prst na prvi terasi, nato v osrednjem delu ravnine plitva oligotrofna prst, v izgonski pokrajini pa evtrična rjava tla. Pestra kamninska podlaga Slovenskih goric se odraža tudi v prsteh; najdemo evtrične karbonatne prsti, rjave karbonatno-lapornate prsti, rendzine in druge (Slovenija ..., 1998).

2.4.2.6 Rastje

Petino površja Dravskega polja pokriva gozd (Slovenija ..., 1998). Prvotno ga je preraščal mešan gozd hrasta in belega gabra, ki je bil izkrčen zaradi kmetijstva, pozneje pa so opuščene kmetijske površine ponovno zasadili z rdečim borom. Na severnem delu Dravskega polja prevladujejo prehodne oblike med nižinskimi gozdovi gradna in belega gabra ter acidofilnim borovim gozdom na prodnih nanosih. Vzdolž Drave, kjer so možne občasne poplave, uspevajo vrbe, ponekod še črni topol in logi črne jelše. Kjer vegetacija ni pod neposrednim vplivom visoke podtalne vode, se pojavlja gozd doba in belega gabra (Kutnar in sod., 2009).

V Slovenskih goricah se je zaradi ugodnih razmer za naselitev in obdelavo zemlje (vinogradništvo, sadjarstvo) gozd ohranil pretežno le na strmih severnih pobočjih in vlažnih tleh. Prevladuje listnati gozd bukve in bele bekice (Slovenija ..., 1998).

3 METODE DELA

V nalogi smo želeli ugotoviti, zakaj se izvajanje nalog varstva naravnih vrednot lokalnega pomena na občinski in državni ravni nejasno prepleta, in sicer na primeru Mestne občine Maribor.

3.1 ŠTUDIJA IN ANALIZA LITERATURE IN ZAKONODAJE

V prvi fazi raziskovanja smo pregledali razpoložljivo literaturo na temo varstva posameznih delov narave od začetkov naravovarstva na Slovenskem do danes. Iz različnih člankov, inventarjev in podobno smo si izpisali tiste naravne vrednote, ki se nahajajo na širšem območju Maribora in Pohorja. To je bilo potrebno predvsem zato, ker se je teritorij občin v zadnjih desetletjih večkrat spremenil. Nas so zanimali podatki za tiste lokalitete, ki se nahajajo na območju današnje Mestne občine Maribor. Naredili smo tudi primerjavo, katere zvrsti naravnih vrednot in varstvene skupine prevladujejo.

Pregledali smo tudi staro in aktualno zakonodajo s področja varstva posameznih delov narave. Posebej smo se osredotočili na lokalno raven, naloge lokalnih skupnosti. Podrobno smo analizirali obstoječi Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor iz leta 1992, pregledali, katere lokalitete iz Odloka so po Pravilniku državnega in katere lokalnega pomena, ali so katere v slednjem dodane oziroma odvzete, katere lokalitete glede na spremembe teritorija občine sploh še sodijo na območje Mestne občine Maribor, katere zvrsti prevladujejo in zakaj. Ne nazadnje nas je zanimala tudi usklajenost Odloka z ZON.

3.2 TERENSKO IN KABINETNO DELO

Na terenu smo si ogledali stanje vseh tistih lokalitet, ki so navedene v Odloku in/ali Pravilniku ter se nahajajo na območju mariborske občine. Teh je 83 (po Odloku) oziroma 67 (po Pravilniku) na površini 147,5 km². Opisali smo stanje ter predlagali razvojne in varstvene usmeritve ter ukrepe varstva. Namen tega dela je najprej ugotoviti, katere od evidentiranih naravnih vrednot še obstajajo (na primer, drevo so zaradi nevarnosti po naravni ujmi odstranili), in na podlagi ugotovitev na terenu tudi predlagati nove vpise v register. V naslednji fazi pa je bil namen določiti, katere naravne vrednote je treba predvsem ohranjati in katerim lahko pripišemo dodano vrednost. Končni opisi so opremljeni tudi z avtorskimi fotografijami.

Izdelali smo digitalno zbirko podatkov (priloga C) – ustvarili smo register naravnih vrednot lokalnega pomena na območju MOM (v programu Microsoft Access) in poseben sloj v geografskem informacijskem sistemu (v programu Mastersoft MPX).

Na terenu smo popisali vsako lokaliteto; najprej smo ji določili natančno lokacijo, nato jo fotografirali ter si zapisali stanje in pritiske. Za popis posameznih lokalitet smo

potrebovali zelo različno časa – od povprečno 30 minut za drevesno naravno vrednoto do več dni za večja območja, kot so npr. krajinski parki. Terensko delo je potekalo od marca 2014 do avgusta 2015.

3.3 INTERVJUJI

Kot pomožno metodo smo izvedli sedem polstrukturiranih intervjujev, da bi ugotovili, ali v teoriji in praksi obstaja razlika med statusom naravnih vrednot lokalnega pomena. Odgovore na vprašanja smo umestili med rezultate tako, da služijo kot potrditev lastnih ugotovitev, in jih zato namenoma nismo analizirali na enem mestu.

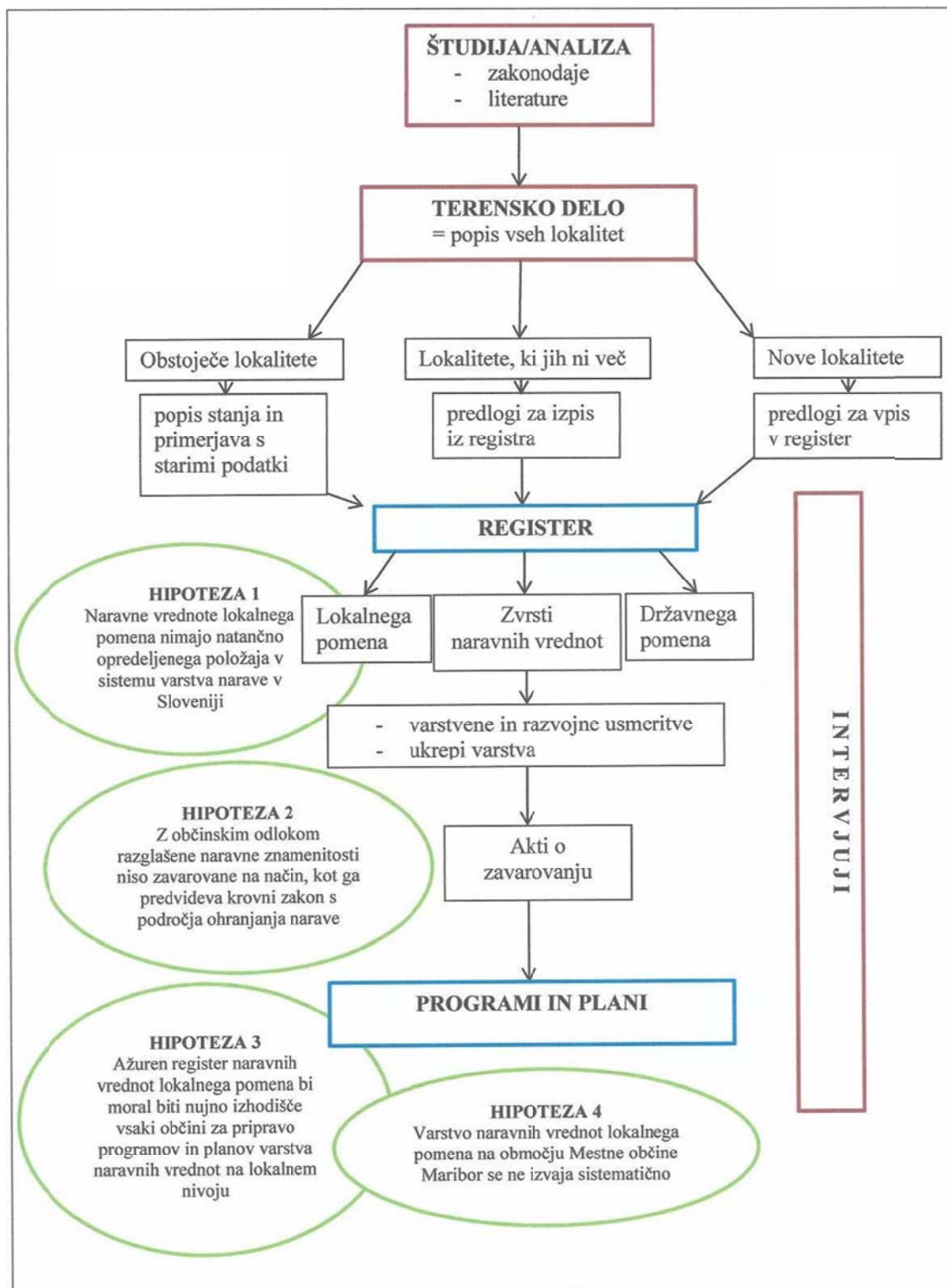
Na ministrstvu, pristojnem za naravo, trenutno je to Ministrstvo za okolje in prostor (MOP), in Agenciji RS za okolje smo se pozanimali o pravnem statusu naravnih vrednot lokalnega pomena, registru, njihovem financiranju in upravljanju ter o vlogah posameznih državnih institucij pri tem.

Na ZRSVN, območni enoti Maribor, smo se informirali o stanju na terenu in seznanili s problematiko varstva naravnih vrednot lokalnega pomena, kot jo vidijo strokovnjaki na terenu.

Na občinskih oddelkih za okolje in prostor občin Maribor, Ruše, Duplek in Miklavž na Dravskem polju smo preverili, kako občine obravnavajo naravne vrednote lokalnega pomena: ali imajo evidenco, ali obstaja občinski odlok, ali jim naravne vrednote pomenijo priložnost ali oviro. Zanimalo nas je, ali občine sodelujejo z državnimi naravovarstvenimi institucijami, ali se jim zdi zakonodaja s področja naravnih vrednot zadovoljiva in ali je urejeno financiranje upravljanja. Izbrali smo MOM in tri manjše sosednje občine, ki so v preteklosti sodile v mariborsko občino, od leta 2011 pa imajo skupen organ za urejanje področij varstva okolja in ohranjanje narave, tj. Medobčinski urad za varstvo okolja in ohranjanje narave. Ker nam na občini Ruše niso priskrbeli odgovorov na vsa vprašanja, jih ne navajamo.

Vsakemu intervjuvancu smo zastavili deset vprašanj, ki so služila kot rdeča nit, spontano pa smo med pogovorom postavili še kakšno dodatno vprašanje. Vprašanja se nahajajo v prilogi A.

Potek raziskovalnega dela smo prikazali na sliki 4.

Slika 4: Diagram poteka raziskovalnega dela

4 REZULTATI

4.1 PROBLEMATIKA VARSTVA NARAVNIH VREDNOT LOKALNEGA POMENA

V publikaciji pristojnega ministrstva z naslovom Sistem varstva narave v Sloveniji je navedeno, da je bilo leta 2006 v Sloveniji skupaj 14.901 naravna vrednota lokalnega in državnega pomena, brez jam pa 6519 (Berginc in sod., 2006). Od tega jih je bilo takrat 32 % državnega pomena in 68 % lokalnega pomena. V obrazložitvi Pravilnika iz leta 2015 (Zakon o ohranjanju narave, Podzakonski akti, 2015), ki je zadnji nam znani pisni vir z navedbo tovrstnih podatkov, zasledimo, da je bilo po spremembah Pravilnika v letih 2010 in 2015 skupaj vseh naravnih vrednot več, brez jam pa bistveno manj kot pred desetletjem.

Iz preglednice 6 je razvidno, da se je število naravnih vrednot brez upoštevanja jam v zadnjih desetih letih zmanjšalo za 1090 lokalitet oziroma 16,7 %. Skupno število se je sicer zvišalo za 1254 lokalitet oziroma 8,4 %, izključno zaradi novo odkritih/vpisanih podzemnih jam.

Preglednica 6: Spreminjanje števila in deleža naravnih vrednot v zadnjih desetih letih v Sloveniji (Berginc in sod., 2006; Kazalci okolja, 2014; Zakon o ohranjanju narave, Podzakonski akti, 2015; Naravovarstveni atlas, 2015)

LETO	ŠT. VSEH NV	ŠT. NV BREZ JAM	% NV DRŽAVNEGA POMENA (BREZ JAM)	% NV LOKALNEGA POMENA (BREZ JAM)
2006	14901	6519	32 %	68 %
2010	14970	5887	36 %	64 %
2015	16155	5429	37,5 %	62,5 %

Pri raziskovanju problematike varstva naravnih vrednot lokalnega pomena smo naleteli na razhajanja med tem, kakšna naj bi bila merila za določitev naravnih vrednot glede na predpise in kakšna so v praksi. Podobno velja za organiziranost institucij varstva narave na lokalni in državni ravni, še zlasti ko gre za delitev pristojnosti in sodelovanje institucij ter vodenje registra naravnih vrednot in financiranje ukrepov varstva.

4.1.1 Merila za določitev naravnih vrednot

4.1.1.1 Merila po predpisih

Po 37. členu ZON so naravne vrednote državnega pomena tiste, ki imajo mednarodni ali velik narodni pomen. Ta se ugotavlja na podlagi strokovnih meril vrednotenja primerjalno za celo državo. Ta merila so precej abstraktna, izhajajo pa še iz Inventarja najpomembnejše naravne dediščine Slovenije (Inventar ..., 1976, 1988, 1991). Primerjava je razvidna iz preglednice 7.

Preglednica 7: Primerjava meril vrednotenja v Inventarju in ZON

INVENTAR		ZON
izjemnost	- absolutna redkost pojavljanja - relativna redkost pojavljanja - izjemne razsežnosti - izjemna ali enkratna oblika	- izjemnost
tipičnost		- tipičnost
kompleksnost	- kompleksni objekti naravne dediščine	- kompleksna
pojavov	- kompleksno funkcionalno naravno območje - kompleksna geografska naravna območja - deli kompleksnih naravnih območij	povezanost
ekološki vidik	- ekosistemi z visoko stopnjo ohranjenosti - ekosistemi z veliko pestrostjo habitatov/vrst - redki ekosistemi - ekosistemi, katerih sestavni deli so vrste, ki so ogrožene, reliktno ali endemiti, imajo tu klasično nahajališče, živijo tu v disjunktne, azonalnem ali ekstrasozalnem arealu ali na meji svojega areala	- ohranjenost - ekosistemska pomembnost - redkost
kulturni vidik	- območja z veliko pestrostjo ekosistemov - pričevalnost - simbolna vrednost - slikovitost - krajinski vidik - znana krajevna znamenitost	pričevalna pomembnost
		znanstveno-raziskovalna pomembnost

Vlada je v 3. členu Uredbe predpisala podrobnejša merila za razvrstitev naravnih vrednot na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena, vendar so tudi ta ohlapna. Za vsako zvrst naravnih vrednot so sicer podane najpogostejše pojavne oblike; na primer, hidrološka naravna vrednota se v naravi pojavlja zlasti kot reka, potok, jezero, morje itd. Le za drevesne in krajinske naravne vrednote je dodanih še nekaj opisnih in prav tako nenatančno opredeljenih meril; za drevesne naravne vrednote so to izjemne dimenzije, habitus, starost, za krajinske naravne vrednote pa so to oblika, razporeditev ali raznolikost krajinskih elementov.

S spremembo Uredbe pa so bila v 3.a členu določena še naslednja dodatna merila za določitev naravnih vrednot državnega pomena (izpolnjeno mora biti eno od meril):

1. imajo mednarodni ali velik narodni pomen, če:
 - 1.1 sodijo v tretjino z najbolj izraženimi lastnostmi (možna začasna odstopanja do dvajsetine vseh zbranih enot),
 - 1.2 sodijo v desetino najbolj redkih (absolutna ali relativna redkost),
 - 1.3 so vključene v drugo naravno vrednoto, ki je državnega pomena,
 - 1.4 je izkazan mednarodni pomen na podlagi mednarodnih pogodb ipd.;
2. se nahajajo na zavarovanem območju, ki ga je ustanovila država.

4.1.1.2 Merila v praksi

Merila za določitev naravnih vrednot lokalnega pomena od sprejetja ZON, ko se je prvič pojavil ta termin, do danes niso bila natančno določena. Težavo vidimo v tem, da tistih lokalitet, ki niso bile še nikoli v preteklosti razglašene za naravno znamenitost oziroma dediščino in bi na ta način avtomatsko postale naravna vrednota, ne moremo ovrednotiti na podlagi objektivnih meril. Domnevamo, da je to tudi razlog za vedno manjše število naravnih vrednot (brez upoštevanja jam, ki vse sodijo med naravne vrednote državnega pomena) in za noben nov vpis od vzpostavitve registra dalje.

Merila so sicer najbolj razdelana za zvrst drevesnih naravnih vrednot, vendar so to strokovna merila, ki niso bila objavljena, zato so interne narave. V nalogi z naslovom Vrednotenje dreves in opredeljevanje drevesnih naravnih vrednot (Danev in sod., 2008), ki jo povzemamo v nadaljevanju, so opisana strokovna merila za opredelitev drevesnih naravnih vrednot lokalnega pomena in podrobnejša merila za razvrstitev drevesnih naravnih vrednot na naravne vrednote državnega pomena. Na koncu je dodan popisni list za drevesne naravne vrednote. Cilj je bil »v največji možni meri določiti enotne in objektivne kriterije za vrednotenje dreves z namenom izboljšanja sistema vrednotenja izjemnih dreves/drevesnih naravnih vrednot v Sloveniji« (Danev in sod., 2008, str. 6).

Podlagi za določitev strokovnih meril za opredelitev drevesnih naravnih vrednot lokalnega pomena sta bili baza podatkov ZRSVN in literatura. Na podlagi meril iz Uredbe – izjemne dimenzije, habitus, starost, ekosistemska, znanstveno-raziskovalna ali pričevalna pomembnost – so na ZRSVN določili dodatna merila.

Največjo težo med merili ima obseg debla, ker ga je mogoče dokaj preprosto izmeriti in je zato objektivno merilo. Ostala merila se uporabljajo v primerih, ko sta obseg ali višina nekega drevesa na pragu, določenem za posamezno drevesno vrsto, da bi se tisto drevo uvrstilo med drevesne naravne vrednote lokalnega pomena. Na ZRSVN so tako pripravili štiri preglednice, iz katerih se odčitajo mejne vrednosti:

- obsegov debel za samonikle drevesne vrste,
- obsegov debel za tujerodne drevesne vrste,
- obsegov debel za samonikle grmovne vrste in vzpenjavke ter
- mejne vrednosti izjemnih višin za drevesne vrste.

Pri tem je pomembno dejstvo, da je odvisnost med izjemnostjo drevesa in višino majhna; mogočna drevesa namreč večinoma ne rastejo v gozdu in tudi ne dosegajo velikih višin.

Zaradi vrednotenja po novih merilih naj bi bilo manj naravnih vrednot zato, ker so bila s spremembo postavljena oprijemljivejša in standardizirana merila (Gulič, 2015).

Občinam ta merila niso bila posredovana, prav tako niso dostopna splošni javnosti. Kot smo izvedeli, so podrobno razdelana merila za druge zvrsti šele v pripravi, kar lahko traja še več let. Skupina za naravne vrednote, ki deluje v okviru ZRSVN, naj bi pripravljala kategorizacijo naravnih vrednot, in to na podlagi zvrsti (Simić, 2015). Ta skupina naj bi torej imela največ zbranih podatkov s terena in bi zato lahko na podlagi enotnih meril za vsako zvrst vrednotila posamezne lokalitete.

Ugotavljamo, da bi bilo razvrščanje na podlagi predpisanih meril smiselno le, če bi ZRSVN evidentiranje in vrednotenje izvajal sistematično in periodično. Ko se na primer podrti hrast črta s seznama naravnih vrednot državnega pomena, bi se naslednji na seznamu z največjim obsegom moral prekvalificirati iz naravne vrednote lokalnega pomena v naravno vrednoto državnega pomena. Vendar delo in sodelovanje med institucijami, kot bomo razložili v nadaljevanju, nista organizirani na tak način.

Pri zadnji spremembi Pravilnika v letu 2015 so bile nekatere naravne vrednote črtane s seznama – sklepamo lahko, da niso več ustrezale merilom za naravne vrednote, o čemer pa občine, na območju katerih se lokalitete nahajajo, niso bile niti obveščene (Čanč, 2015; Biškup Purič, 2015; Rojko, 2015). Koristno bi bilo tudi, da bi bil Seznam naravnih vrednot in njihova razvrstitev na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena, ki je priloga Pravilnika, urejen po občinah glede na lokacijo naravne vrednote in ne le po abecednem vrstnem redu naravnih vrednot (Čanč, 2015).

4.1.2 Delitev pristojnosti med lokalnimi in državnimi institucijami

4.1.2.1 Delitev pristojnosti po predpisih

Po ZON je organiziranost zadev v zvezi z varstvom naravnih vrednot na državni ravni naslednja:

I. pristojno ministrstvo skupaj z ARSO opravlja upravne naloge s področja varstva naravnih vrednot državnega pomena (111. člen), kamor sodijo:

- priprava predlogov programov ter pravnih, upravnih in projektnih rešitev za izvajanje ukrepov varstva,
- izdajanje dovoljenj in soglasij v skladu s tem zakonom in na njegovi podlagi izdanimi predpisi,
- vodenje javne zbirke podatkov,
- skrb za opravljanje javne službe ohranjanja narave,
- sklepanje pogodb o varstvu in skrbništvu ter sporazumov o višini odškodnin ter izvajanje predkupne pravice države,
- skrb za izobraževanje delavcev, ki izvajajo naloge ohranjanja narave, usposabljanje naravovarstvenih in prostovoljnih nadzornikov ter preverjanje strokovnega znanja in vodenje evidence izdanih pooblastil,

- nadzor izvajanja ukrepov varstva naravnih vrednot, neposredni nadzor na zavarovanih območjih, ki jih je ustanovila država in nimajo svojega upravljavca, ter neposredni nadzor zunaj zavarovanih območij in usklajevanje izvajanja naravovarstvenega nadzora,
- upravljanje naravnih vrednot v lasti države, če ni urejeno z drugimi predpisi.

II. Zavod RS za varstvo narave (ZRSVN) in upravljalci zavarovanih območij opravljajo dejavnosti javne službe ohranjanja narave (113. člen), kamor sodijo:

- evidentiranje in vrednotenje delov narave,
- pripravljanje strokovnih predlog za določitev statusa naravnih vrednot ter razvrščanje naravnih vrednot na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena,
- spremljanje stanja naravnih vrednot in upravljanje baze podatkov o naravnih vrednotah,
- pripravljanje strokovnih predlog za ukrepe varstva naravnih vrednot lokalnega in državnega pomena ter strokovnih predlog za zavarovanje,
- sodelovanje pri izvajanju in izvajanje ukrepov varstva naravnih vrednot državnega pomena ter sodelovanje pri pripravi načrtov upravljanja zavarovanih območij, upravljanje z zavarovanimi območji, ki jih je ustanovila država, če je v aktu o zavarovanju tako določeno,
- sodelovanje v postopku izbire koncesionarja, dajanje strokovnih mnenj in soglasij, pripravljanje naravovarstvenih smernic, dajanje mnenj,
- skrb za enotnost strokovnih metod in postopkov ter izvajanje strokovnega nadzora na področju ohranjanja narave,
- strokovna pomoč lastnikom naravnih vrednot in lastnikom zemljišč na zavarovanih območjih,
- sodelovanje pri pripravi izobraževalnih programov o ohranjanju narave na vseh ravneh izobraževanja in skrb za ozaveščanje javnosti o pomenu ohranjanja narave.

III. lokalne skupnosti urejajo zadeve na področju varstva naravnih vrednot lokalnega pomena (8. člen):

- programiranje in planiranje,
- sprejemanje ukrepov varstva,
- zagotavljanje lokalnih javnih služb ohranjanja narave,
- popularizacija varstva.

IV. krajevno pristojna upravna enota izdaja:

- odločbe o statusu zavarovanega območja državnega pomena lastnikom nepremičnin,
- soglasja za promet z nepremičninami in
- dovoljenja za posege v naravo (112. člen).

Zanimivo je, da Resolucija o nacionalnem programu varstva okolja 2005–2012 (Ur. l. RS, št. 2/06) v organizacijskem okviru institucionalnega delovanja varstva narave lokalnih skupnosti niti ne omenja.

4.1.2.2 Delitev pristojnosti v praksi

Delitev pristojnosti med institucijami v posameznih primerih ni jasna. To je najlažje ponazoriti na primeru spomenikov oblikovane narave. Tak primer je mariborski Mestni park, ki je bil za spomenik oblikovane narave razglašen z Odlokom, v katerem sta bila opredeljena širši in ožji del parka. Čeprav naj bi po ZON naravne vrednote obsegale vso naravno dediščino na območju države, v tem primeru ni tako, saj širše območje parka ni niti naravna vrednota lokalnega pomena, medtem ko ožje območje je. Na MOP smo izvedeli (Vidic, 2015), da ima ZRSVN letos nalogo pregledati primere takih razhajanj, ki se pojavljajo predvsem v primerih spomenikov oblikovane narave zaradi delitev nekdanje enotne službe na Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije in ZRSVN. Če je spomenik oblikovane narave zavarovan po kulturnovarstvenih predpisih, bi se tudi lahko črtal iz Odloka, a je odločitev odvisna od posameznega primera (Gulič, 2015). Za naravno vrednoto se, na primer, lahko razglasi tudi posamezno drevo znotraj nekdanjega spomenika oblikovane narave.

4.1.3 Sodelovanje lokalnih in državnih institucij

4.1.3.1 Sodelovanje po predpisih

Pred določitvijo naravnih vrednot minister seznani lokalne skupnosti s predvideno razvrstitvijo naravnih vrednot na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena. Lokalna skupnost lahko poda mnenje k predlogu (37. člen ZON).

ZON (55. člen) tudi predpisuje medsebojno sodelovanje države, lokalnih skupnosti in drugih pristojnih institucij pri izvajanju nalog varstva. Tako na primer lahko zavarovano območje ustanovijo:

- vlada,
- pristojni organ ene lokalne skupnosti,
- pristojni organ več lokalnih skupnosti skupaj,
- skupaj vlada in pristojni organ ene lokalne skupnosti,
- skupaj vlada in pristojni organ več lokalnih skupnosti.

V primeru skupnega upravljanja se v aktu o zavarovanju določijo obveznosti lokalnih skupnosti, ki lahko sofinancirajo delovanje zavarovanega območja, zagotovijo upravljanje zavarovanega območja ali sodelujejo pri izvajanju nadzora.

Novost v zadnji spremembi ZON (46.a člen) je možnost, da ukrepe varstva naravnih vrednot državnega pomena izvajajo lokalne skupnosti, in sicer na podlagi pisnega dogovora.

Država mora tudi ukrepati (46. člen), če je v nevarnosti obstoj naravne vrednote lokalnega pomena. Zavarovana območja, ki jih ustanovi država, in zavarovana območja, ki jih ustanovi lokalna skupnost, se lahko prekrivajo (56. člen). V takem primeru za upravljanje zavarovanih območij skrbi država v soglasju z lokalno skupnostjo. Glede na velikost zavarovanih območij, ki se prekrivajo, pa se lahko dogovorita tudi drugače.

4.1.3.2 Sodelovanje v praksi

Na MOP so nam pojasnili (Vidic, 2015), kakšen naj bi bil postopek v zvezi z naravnimi vrednotami državnega pomena, ki so zavarovane s starim občinskim odlokom. Občine morajo v dogovoru z MOP za te lokalitete pripraviti nov odlok. Pri upravljanju takih lokalitet pa so tri možnosti:

- z naravnimi vrednotami upravlja občina sama, ki z državo sprejme dogovor – v tem primeru je obveznost izključno na občini,
- z naravnimi vrednotami upravlja država sama,
- z naravnimi vrednotami upravljata država in občina skupaj – pravice in obveznosti si v tem primeru delita.

Vloga MOP pri upravljanju zavarovanih območij, ki so jih razglasile občine z odlokom in so hkrati naravne vrednote državnega pomena, je delovanje v okviru režijskega obrata znotraj MOP. Tak primer so Zelenci, podobnih praks pa v Sloveniji ni veliko.

Postopek je v primeru naravnih vrednot državnega pomena naslednji:

1. občina da pobudo za izdelavo strokovnih podlag,
2. med MOP in občino se sklene dogovor,
3. pripravi se nov odlok, ki med drugim predvideva tudi naslednje ukrepe varstva po ZON:
 - pogodbeno varstvo,
 - skrbništvo,
 - koncesijo.

Načrti upravljanja se sprejemajo za širša zavarovana območja, za ožja pa niso obvezni, pač pa se še posebej za območja z možnimi konflikti interesov priporoča sprejem podobnega akta (Vidic, 2015).

4.1.4 Izvajanje nalog občin

4.1.4.1 Izvajanje nalog po predpisih

V ZON so predpisani štirje sklopi nalog, ki bi jih morale izvajati lokalne skupnosti:

1. plani in programi:
 - sprejemanje programov varstva naravnih vrednot lokalnega pomena na svojem območju (95. člen), ki pa ne smejo biti v nasprotju z nacionalnim programom;
2. ukrepi varstva:
 - izvajanje ukrepov varstva (pogodbeno varstvo, zavarovanje, začasno zavarovanje in obnovitev) za varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena (45. člen), pri čemer vrsto ukrepa predlaga ZRSVN;
3. lokalne javne službe ohranjanja narave:
 - za upravljanje zavarovanih območij, ki jih je ustanovila lokalna skupnost, je obvezna lokalna javna služba (132. člen), ki jo zagotovi lokalna skupnost na enega od naslednjih načinov:
 - ustanovi režijski obrat, ki predstavlja neposredno upravljanje zavarovanega območja,
 - ustanovi v ta namen javni zavod,
 - podeli koncesijo za upravljanje;
4. popularizacija naravnih vrednot:
 - ni podrobneje opredeljeno, kaj je mišljeno kot popularizacija.

4.1.4.2 Izvajanje nalog v praksi

Izvajanje nalog občin bi morale predvsem temeljiti na novih pravnih podlagah in ne na zastarelih odlokih. Po ZON veljajo občinski odloki do preklica, vendar ti odloki niso »aktualni«, kar pomeni, da niso v skladu z določili krovnega Zakona o ohranjanju narave in podzakonskimi predpisi. Previdno, po korakih bi se bilo treba lotiti novelacij teh odlokov, saj sedanje stanje lahko privede do tega, da bomo imeli vedno manj zavarovanih območij (Vidic, 2015). Ko bodo šli novi odloki v javno obravnavo, lahko naletijo na neodobranje občanov ali občinskega sveta. Za večja območja ali tam, kjer prihaja do navzkrižja interesov, bi bilo zato smiselno sprejeti ločene dokumente s posebnimi režimi. Za novelacijo starih občinskih odlokov je torej potreben celostni sistemski pristop (Gulič, 2015).

Iz primerjave režimov po Odloku in usmeritev varstva po Pravilniku, ki je v prilogi B, je razvidno, da pravila ravnanja in obnašanja v obeh pravnih aktih niso enako predpisana.

Kadar ima več občin skupni odlok, je možnosti novelacij več. Lahko se v prvi fazi novelira samo del odloka (Vidic, 2015). Na primer, za krajinski park Drava bi bilo smiselno sprejeti poseben dokument, ki bi ga potrdile vse občine, na katere krajinski park sega (občine so štiri), saj je treba območje obravnavati enovito ne glede na meje občin. Lahko pa bi se v preostali del obstoječega odloka napisalo, da ne velja v delu, ki se nanaša, na primer, na krajinski park Drava.

Na MOP smo vprašali, kako vidijo vlogo občin pri varstvu naravnih vrednot. Zakonsko določilo, da občine skrbijo za pripravo programov in planov varstva ter sprejemanje ukrepov varstva naravnih vrednot lokalnega pomena, si interpretirajo tako, da bi bilo dobro, da sta MOP in ZRSVN seznanjena s tem, kaj občina načrtuje (Vidic, 2015). Glede zagotavljanja lokalnih javnih služb je bilo mišljeno, da se ustanovi režijski obrat; v praksi to pomeni, da se eni ali dvema osebama k opisu delovnih nalog doda tudi to delo. Na ta način imajo rešeno na MOP, enako bi lahko veljalo za občine. Režijski obrat je lahko tudi nadzorna služba.

Pozanimali smo se, kako naravne vrednote lokalnega pomena obravnavajo občine. MOM jih je sprva obravnavala le priložnostno, z vsakim letom pa je pristop bolj sistematičen, saj se letno namenja tudi denar v proračunu za te namene (Čanč, 2015). V občini Duplek je to priložnostno – ko se na primer pojavi kakšen konflikt interesov ali ko na to opozori ZRSVN (Biškup Purič, 2015). V občini Miklavž na Dravskem polju pa tovrstna vprašanja rešujejo ob izdaji lokacijskih informacij (Rojko, 2015).

Ažurne evidence naravnih vrednot lokalnega pomena občine nimajo (Čanč, 2015; Biškup Purič, 2015; Rojko, 2015), pojasnili pa so nam, da so lokacije naravnih vrednot vnesene v program, v katerem so prostorski akti.

V vseh obravnavanih občinah velja še Odlok iz leta 1992 in njegova novelacija bi bila v interesu občin. Občina Duplek je že dala pobudo na ZRSVN za pripravo strokovnih podlag za krajinski park Drava, v noveli odloka bi namreč želeli zmanjšati območje krajinskega parka in določiti upravljavca zanj. Ljudje se namreč pritožujejo, da jih krajinski park ovira. Ker je meja parka stara, je del naselja znotraj parka, del pa zunaj njega. Občina bi si želela razvojno gledati na to območje, predvsem z vidika turizma (Biškup Purič, 2015). V občini Miklavž bi iz odloka črtali lipo, ki že vrsto let ne stoji več (Rojko, 2015). V MOM bi prav tako črtali drevesa, ki ne stojijo več, in hkrati dodali v odlok nova drevesa na predlog strokovne in laične javnosti. Sprejeti bi bilo potrebno dogovor, kako v prihodnje obravnavati spomenike oblikovane narave. Poleg tega pa bi meje širših zavarovanih območij poskušali uskladiti z mejami naravnih vrednot in Nature 2000 (Čanč, 2015).

Manjše občine ne sprejemajo programov in planov varstva naravnih vrednot lokalnega pomena, kot jih predvideva ZON. MOM pa je v občinski program varstva okolja (Občinski..., 2008) vključil tudi varstvo narave (Čanč, 2008).

Naravne vrednote bi po mnenju občine Duplek lahko bile priložnost, vendar za sedaj še niso, so ovira, ker za vsak nameravan poseg občina potrebuje mnenja in soglasja. Sicer si želijo na območju krajinskega parka Drava imeti kolesarsko pot in turistične dejavnosti (Biškup Purič, 2015).

Občina Miklavž pripravlja projekt ureditve območja izvirov in ribnikov, ki so naravni spomenik in naravna vrednota. Priložnost vidijo v turizmu, oviro pa jim prav tako predstavlja pridobivanje dovoljenj. V načrtu je tudi ureditev dela Dravske kolesarske poti (Rojko, 2015).

Občine sodelujejo z ZRSVN v glavnem takrat, kadar potrebujejo njegovo soglasje.

Po mnenju občine Duplek zakonodaja s področja varstva narave ni zadovoljiva, ker manjšim občinam nalaga skrb za naravne vrednote (lokalnega pomena), tega pa ne morejo uresničiti same (Biškup Purič, 2015). Premalo jasno je v zakonodaji opredeljeno, na kakšen način naj občine vzpostavijo in izvajajo lokalno javno službo varstva narave, kar se odraža v tem, da prakse na lokalnem nivoju v Sloveniji ni (Čanč, 2015). V občini Miklavž zakonodaji s področja narave niti ne sledijo, razen pri določitvi območij Nature 2000, pri kateri so sodelovali (Rojko, 2015).

4.1.5 Vodenje registra

4.1.5.1 Vodenje registra po predpisih

Po ZON vodi zbirko podatkov o naravnih vrednotah oziroma register ministrstvo (39. člen), dejansko to delo opravlja ARSO. Navedba podatkov o posamezni naravni vrednoti pa je natančneje določena s Pravilnikom, in sicer se zbirajo podatki o:

- naravnih vrednotah (identifikacijska številka, ime, razvrstitev na naravno vrednoto državnega ali lokalnega pomena, kratka oznaka, opredelitev zvrsti in geografska opredelitev lokacije naravne vrednote z Gauss-Krügerjevimi koordinatami),
- zavarovanju naravnih vrednot,
- lastnikih zemljišč na zavarovanih območjih (ime in priimek lastnika, rojstni podatki ter podatki o njegovem stalnem prebivališču).

Minister določi za vsako naravno vrednoto tudi varstvene in razvojne usmeritve (38. člen ZON), ki se upoštevajo pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin. Naravne vrednote so sestavni del prostorskega državnega plana in prostorskih planov lokalnih skupnosti.

Meje naravnih vrednot so določene v merilu 1:5000 v digitalni obliki kot sloj geografskega informacijskega sistema. Podatki so v okrnjeni različici dostopni javnosti na spletni strani (Atlas okolja, Naravovarstveni atlas); v primerih, ki bi lahko ogrozili

obstoj naravne vrednote (tak primer je rastišče ogrožene vrste), namreč ne obsegajo podatkov o lastništvu in natančni legi.

Eno od evidenc bi lahko predstavljala tudi zemljiška knjiga. Vpis v zemljiško knjigo po 63. členu ZON predlaga lokalna skupnost, ki je zavarovano območje ustanovila. Prav tako lastnikom zemljišč na zavarovanem območju izda ugotovitvene odločbe. Pristojna upravna enota pa to stori za zavarovana območja, ki jih je ustanovila država.

4.1.5.2 Vodenje registra v praksi

ARSO je izdelal prvo bazo naravnih vrednot leta 2004, nato pa jo je prevzel ZRSVN, ki jo sedaj strokovno izpopolnjuje in predlaga spremembe ministrstvu, ARSO pa po potrditvi ministra vnese podatke v uradni register. Na ta način sta pristojnosti deljeni – strokovna služba ne skrbi za uradno bazo, pač pa ARSO (Simić, 2015).

Baza zajema podatke o naravnih vrednotah lokalnega in državnega pomena. Analitičnih podatkov v registru ni, kar je škoda, saj bi občinam na primer prišli prav podatki o naravnih vrednotah lokalnega pomena, za katere naj bi občine skrbele po ZON.

Javnosti so podatki dostopni v Atlasu okolja in Naravovarstvenem atlasu. Razlik med obema glede posamezne lokalitete ne bi smelo biti (Simić, 2015). Sprašujemo se, zakaj je smiselno imeti dva tovrstna atlasa. Razlika, ki smo jo opazili, je, da so v Naravovarstvenem atlasu navedeni tudi predpisi, ki se nanašajo na posamezno lokaliteto.

V primeru, da neke naravne vrednote ni več (npr. drevo se podre), se zbriše iz registra, vendar se stare verzije hranijo, da se ohranja sledljivost. Informacij o spremembah na terenu po navadi ne dobijo neposredno od lastnikov ali občin. Prav tako danes lastniki in občine niso več obveščeni o spremembah v vpisu v register, v preteklosti pa je to bila praksa.

Na ARSO nismo dobili podatka o deležu naravnih vrednot lokalnega oziroma državnega pomena, razpolagajo pa s sloji podatkov v GIS, ki so bili narejeni ob vsaki spremembi Pravilnika, iz katerih je to mogoče izračunati (Mežan, 2015). Enako velja za podatek o številu naravnih vrednot, ki imajo akt o zavarovanju.

Na vprašanje, ali bi bilo smiselno, da bi občine imele svojo evidenco (podlaga za programe in plane, prostorske akte), smo dobili odgovor, da na splošno velja, da več evidenc za isto stvar ni smiselno imeti. Dobro pa bi bilo vse baze združiti in ažurirati (Simić, 2015).

Pri primerjavi stanja na terenu s slojema podatkov Lokalna zavarovana območja (točke – informativni sloj) in Naravne vrednote (točke) iz Atlasa okolja (Atlas okolja, 2014)

smo naleteli na vrsto odstopanj pri določanju natančne lokacije posamezne naravne vrednote v prostoru. Pri drevesih ocenjujemo, da je napaka 52,7-odstotna, pri čemer nismo upoštevali primerov, ko drevesa rastejo v skupini, in smo za vsako drevo določili svojo točko. To lahko vodi v nadaljnje napake pri izdaji lokacijskih informacij. Najenostavneje bi bilo, da bi bile naravne vrednote res vpisane v zemljiško knjigo. Na ARSO nimajo podatka o tem, katere in koliko naravnih vrednot je vpisanih v zemljiško knjigo (Simić, 2015). Naravne vrednote v glavnem niso vpisane, kot smo se sami prepričali. Testni preizkusi v elektronski verziji zemljiške knjige na 25 % vseh lokalitet, ki jih imamo v bazi podatkov, so pokazali, da niti ena z odlokom razglašena lokaliteta ni vpisana v zemljiško knjigo. Preverili smo vse kategorije varstva (Zemljiška knjiga, 2015).

4.1.6 Financiranje

4.1.6.1 Financiranje po predpisih

V povezavi z naravnimi vrednotami ima lokalna skupnost lahko izdatke in/ali prihodke. Med izdatke po ZON (150. člen) sodijo sredstva za:

1. ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot lokalnega pomena:
 - v primeru, da je lokalna skupnost (so)ustanoviteljica zavarovanega območja, se v aktu o zavarovanju določi, da (55. člen ZON) sofinancira delovanje zavarovanega območja, zagotovi upravljanje zavarovanega območja in sodeluje pri izvajanju nadzora, načini financiranja pa morajo biti določeni v vsebini načrta upravljanja (61. člen);
2. opravljanje javne službe ohranjanja narave ter
3. odškodnine in odkup, ki se nanašajo na varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena:
 - v primeru sklenitve pogodbe o varstvu (47., 51. in 89. člen), ki določa opustitev ali aktivnosti lastnika, se mu plača odškodnina,
 - če lastnik zahteva odkup nepremičnine zaradi omejitve lastninske pravice (90. člen), jo je lokalna skupnost dolžna odkupiti.

Med prihodke po ZON (148. člen) sodi naravovarstvena dajatev, ki predvideva plačilo povračila za rabo naravne vrednote v lasti lokalne skupnosti. Ta tudi določi višino povračila.

4.1.6.2 Financiranje v praksi

Ko so se leta 2004 s Pravilnikom naravne vrednote razdružile v dve kategoriji – lokalnega in državnega pomena, je skrb za tiste, ki so bile po novem državnega pomena,

prevzela država, za naravne vrednote lokalnega pomena pa občine. Na ta način je bilo financiranje nalog in ukrepov varstva preneseno z države na občine. Obenem pa se ni predvidelo, kakšen kader je na občinah potreben za opravljanje teh nalog.

Nobena od manjših občin nima v proračunu namenskega vira financiranja izdatkov za naravo (Biškup Purič, 2015; Rojko, 2015), interventnih primerov financiranja pa tudi še niso imeli. V MOM se oboje izvaja tudi v praksi (Čanč, 2015). Stanje naravnih vrednot pa je med drugim odvisno prav od zagotavljanja stabilnih finančnih virov, kar na ravni lokalnih skupnosti skoraj ni praksa (Gulič, 2015).

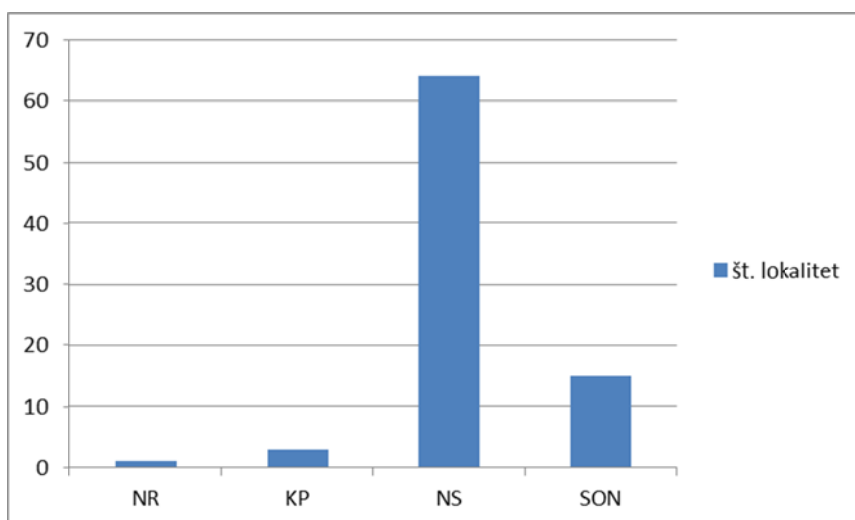
Na MOP so nam pojasnili (Vidic, 2015), kako je s financiranjem naravnih vrednot državnega pomena v praksi – država bi sicer morala financirati vzdrževanje naravnih vrednot državnega pomena, nekaj malega denarja je namenjenega za to, vendar v praksi pogosto to počnejo kar občine same (npr. obrez dreves).

4.2 PRIMER VARSTVA NARAVNIH VREDNOT V MESTNI OBČINI MARIBOR

4.2.1 Analiza obstoječega odloka

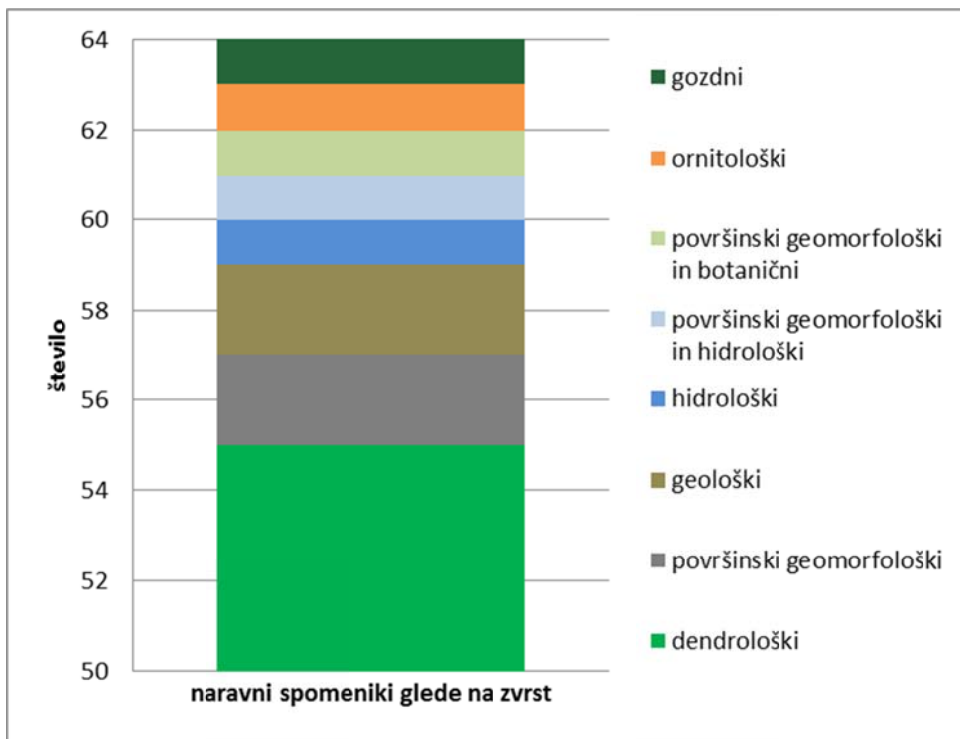
Z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor (MUV, 17/92) je bilo leta 1992 razglašeni 169 lokalitet, med njimi pet krajinskih parkov, trije naravni rezervati, 141 naravnih spomenikov in 20 spomenikov oblikovane narave. Od naštetih se jih na območju sedanje Mestne občine Maribor nahaja približno polovica, tj. 83 lokalitet (slika 5):

- en naravni rezervat (NR),
- trije krajinski parki (KP),
- 64 naravnih spomenikov (NS) in
- 15 spomenikov oblikovane narave (SON).

Slika 5: Število lokalitet po Odloku glede na vrsto zavarovanega območja na območju današnje Mestne občine Maribor

Med naravnimi spomeniki je največ dendroloških, in sicer 85,9 %, po zastopanosti nato sledijo površinski geomorfološki naravni spomeniki, kot je razvidno s slike 6.

Slika 6: Število naravnih spomenikov, razglašanih z Odlokom glede na zvrst na območju današnje Mestne občine Maribor

Vsaka z Odlokom razglašena naravna znamenitost je opredeljena na naslednji način (slika 7):

- ime in oznaka,
- kratek opis,
- ovrednotenje,
- varstveni režim,
- namembnost,
- kartografski prikaz (priloga)¹.

¹ Preglednega katastrskega načrta za območje nekdanje občine Maribor, ki naj bi bil v prilogi, nismo našli.

NR 3 - MELJSKI HRIB

Lokacija:

Parc. št. 170/1, 235, 236 k. o. Orešje.

Opis:

Lapornata podorna stena Maljskega hriba je porasla s termofilnim rastlinjem. Med drugim je tudi pomembna ornitološka lokaliteta, predvsem kot zbirališče ujed (9 vrst, od katerih 3 tu gnezdiyo).

Skupaj gnezdi tukaj 61 vrst ptic, med drugimi tudi pisana in siva penica. 13 od teh je v rdečem seznamu ogroženih vrst Slovenije, nadaljnjih 30 vrst pa se tu zadržuje izven gnezdilnega obdobja ali tu prezimuje.

Ovrednotenje:

Edina laporna podorna stena z meliščem v okolici, rastišče termofilne flore in pomembna ornitološka lokaliteta.

Varstven režim:

Velja varstveni režim št. 1 za geološko naravno dediščino, varstveni režim št. 9 za zoološko naravno dediščino in varstveni režim št. 8 za botanično naravno dediščino.

Namembnost:

Spomeniška, rezervatna, biotopska, znanstveno raziskovalna.

Vris:

PKN 1 : 5000, list Maribor 4.

Slika 7: Primer zapisa lokalitete Meljski hrib v Odloku (Odlok o razglasitvi naravnih ..., 1992)

Na koncu je za vsako zvrst naravne dediščine opredeljen varstveni režim, skupaj jih je deset, in sicer za:

1. geološko-paleontološko in mineraloško-petrografsko naravno dediščino,
2. gozdno naravno dediščino,
3. dendrološko naravno dediščino,
4. oblikovano naravno dediščino,
5. drevorede,
6. podzemeljsko geomorfološko naravno dediščino,
7. hidrološko naravno dediščino,
8. botanično naravno dediščino,
9. zoološko naravno dediščino,
10. površinsko geomorfološko naravno dediščino.

V 30 dneh po uveljavitvi Odloka naj bi takratni Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor vpisal lokalitete v register. Vpis naj bi bil podlaga, da občina Maribor nato predlaga vpis razglašanih lokalitet v zemljiško knjigo in o tem obvesti lastnika. To pa se ni nikoli izvedlo.

Vse lokalitete na območju mariborske občine, ki so bile razglašene z Odlokom, so vidne v Atlasu okolja, Naravovarstvenem atlasu in v spletnem GIS-portalu iObčina (iObčina, 2015). Poleg tega ima občina svoj GIS (v programu MPX), del katerega sta tudi sloja Varstvo naravne dediščine - točke in Varstvo naravne dediščine - poligoni. To so digitalizirani vnosi lokalitet iz Odloka.

4.2.2 Primerjava Odloka in Pravilnika

Nekatere od lokalitet iz Odloka niso bile vpisane v Pravilnik, ki je prvič stopil v veljavo leta 2004, po drugi strani pa so vpisane nekatere druge lokalitete. Število lokalitet v obeh predpisih ni bilo nikoli enako (preglednica 8).

Preglednica 8: Število lokalitet v Odloku in Pravilniku

LETO	ŠT. LOKALITET V ODLOKU	ŠT. LOKALITET V PRAVILNIKU
1992 – sprejem Odloka	83	
2004 – sprejem Pravilnika	83	74 iz Odloka+5=79
2006 – sprememba Pravilnika	83	79
2009 – sprememba Pravilnika	83	79
2010 – sprememba Pravilnika	83	79-7=72
2015 – sprememba Pravilnika	83	72-5=67

S prvo določitvijo naravnih vrednot je bilo leta 2004 v Pravilnik vključenih 74 lokalitet od 83 iz Odloka in dodatnih pet, ki jih v Odloku ni bilo. Med slednje sodijo:

1. Stara trta, ki ima poseben odlok (Odlok o razglasitvi Stare trte v Mariborskem pristanu za naravno znamenitost, Medobčinski uradni vestnik št. 5/1994),
2. Limbuš – stena, ki v Odloku ni omenjena,
3. trstišče pri Bresternici, ki se nahaja znotraj KP Mariborsko jezero,
4. ginko na Slomškovem trgu, ki je znotraj SON – park na Slomškovem trgu (ginko je v opisu lokalitet v Odloku le omenjen) in
5. sekvoja v Vinarski ulici, ki je znotraj SON – nasad v Vinarski ulici (sekvoja je v opisu lokalitete v Odloku le omenjena).

Devet lokalitet pa se ni uvrstilo na seznam naravnih vrednot, čeprav so bile z Odlokom razglašene za naravne znamenitosti. Med njimi je osem spomenikov oblikovane narave, ki sodijo tudi v pristojnost Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, in KP Kamenščak - Hrastovec.

Do naslednje spremembe v številu naravnih vrednot je prišlo s spremembo Pravilnika leta 2010, ko je bilo s seznama črtanih sedem dreves. Z zadnjo spremembo Pravilnika iz aprila 2015 pa je bilo s seznama črtanih pet lokalitet – štiri drevesa in lokaliteta Limbuš – stena. Tako se je od leta 2004 število naravnih vrednot zmanjšalo za 15,2 %, kar je primerljivo z zmanjševanjem na ravni celotne Slovenije.

S Pravilnikom je vsaka naravna vrednota določena na naslednji način (slika 8):

1. identifikacija številka,
2. ime,
3. razvrstitev na naravno vrednoto lokalnega ali državnega pomena,
4. kratka oznaka,
5. opredelitev zvrsti in
6. koordinate.

Ident. št.	Ime naravne vrednote	Pomen	Kratka oznaka naravne vrednote	Zvrst(i) naravne vrednote	Koord y	Koord x
6466	Meljski hrib	državni	Ornitološka lokaliteta na podorni lapornati steni nad Dravo v Melju, v Mariboru	zool, geomorf	552320	157650

Slika 8: Primer zapisa lokalitete Meljski hrib v Pravilniku (Pravilnik ..., 2010)

S Pravilnikom je bil leta 2004 prvič vsaki naravni vrednoti določen bodisi lokalni ali državni pomen. Tako imamo na območju MOM od aprila 2015 dalje 40 naravnih vrednot lokalnega pomena oziroma 59,7 % in 27 naravnih vrednot državnega pomena oziroma 40,3 %. Slednjih je v primerjavi s stanjem na ravni celotne Slovenije 3 % več.

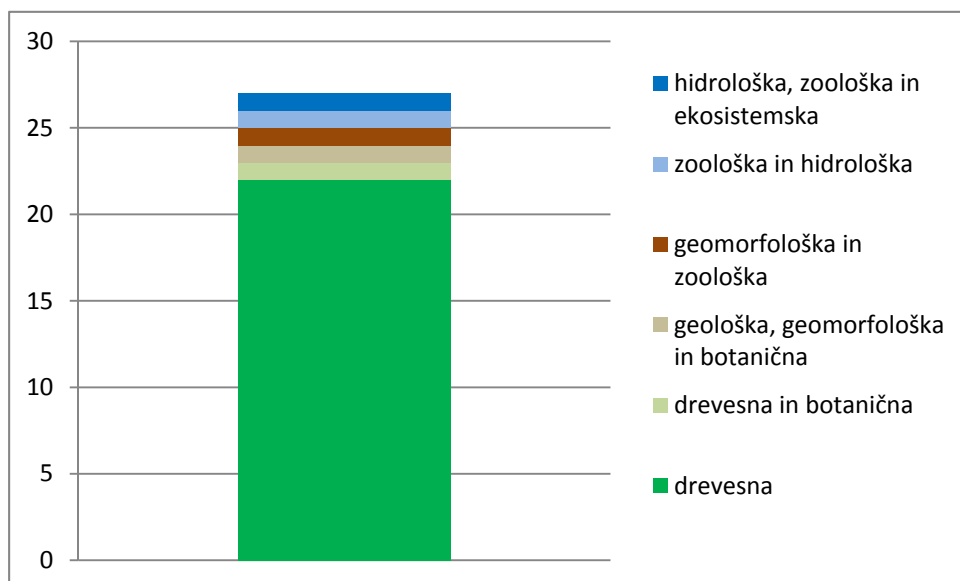
Zvrsti po Odloku in Pravilniku niso enako opredeljene, zato je primerjava med njimi prikazana v preglednici 9.

Preglednica 9: Primerjava zvrsti naravnih vrednot po Pravilniku in zvrsti naravne znamenitosti po Odloku

ZVRSTI NARAVNIH VREDNOT PO PRAVILNIKU	ZVRSTI NARAVNE ZNAMENITOSTI PO ODLOKU
drevesna	dendrološka in gozdna
oblikovana	-
ekosistemska	-
botanična	botanična
-	ornitološka
zoološka	zoološka
geološka	geološko-paleontološka in mineraloško-petrografska
minerali in fosili	površinska in podzemeljska geomorfološka
geomorfološka	hidrološka
hidrološka	-
krajinska	-

Prav tako režimi po Odloku niso enaki usmeritvam varstva po Pravilniku. Naredili smo podrobno primerjavo, ločeno za živo in neživo naravo, ki je v prilogi B.

Kot je razvidno s slike 9, je od vseh zvrsti naravnih vrednot državnega pomena največ drevesnih naravnih vrednot.

Slika 9: Zastopanost naravnih vrednot državnega pomena na območju Mestne občine Maribor v Pravilniku glede na vrsto

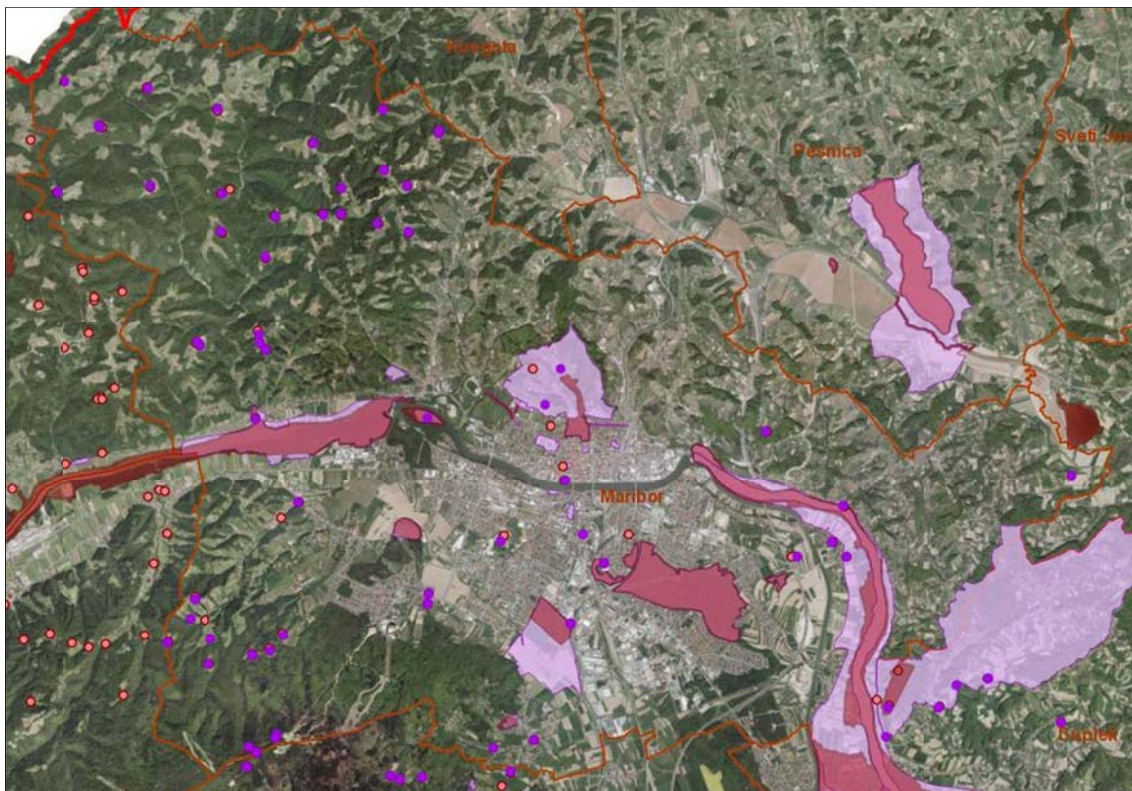
Kot je razvidno iz preglednice 10, površina območij, ki so bila razglašena po Odloku in določena s Pravilnikom, ni v obeh primerih enaka. V primeru Meljskega hriba meri tako površina naravnega rezervata, razglašenega po Odloku, 86 % površine naravne vrednote, določene s Pravilnikom. Obratno velja za Mariborsko jezero, saj obsega naravna vrednota, določena s Pravilnikom, le okoli 80 % površine krajinskega parka, razglašenega z Odlokom.

Preglednica 10: Primerjava površin lokalitet, ki so razglašene z Odlokom oziroma Pravilnikom

IME	POVRŠINA PO ODLOKU	POVRŠINA PO PRAVILNIKU
NR Meljski hrib	65.852 m ²	76.164 m ²
KP Mariborsko jezero	2.062.118 m ²	1.660.121 m ²

4.2.3 Pregled stanja na terenu

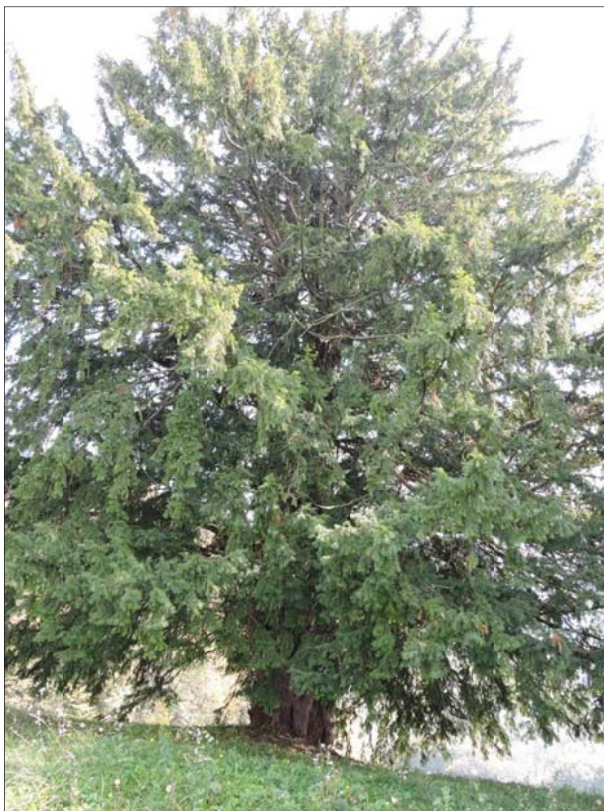
Karta (slika 10) prikazuje lokacije z Odlokom razglašanih naravnih znamenitosti in po Pravilniku določenih naravnih vrednot, ki so nam služile kot osnova za preverjanje obstoječega stanja. Kot je razvidno, so lokalitete razporejene po celotnem območju Mestne občine Maribor, kar pomeni, da je bil v času priprave popisov v šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja teren dobro raziskan.

Slika 10: Lokalitete znotraj MOM – vijolični odtenki prikazujejo z Odlokom razglašene naravne znamenitosti, z rdečimi odtenki pa so prikazane naravne vrednote, določene s Pravilnikom (Naravovarstveni atlas, 2015)

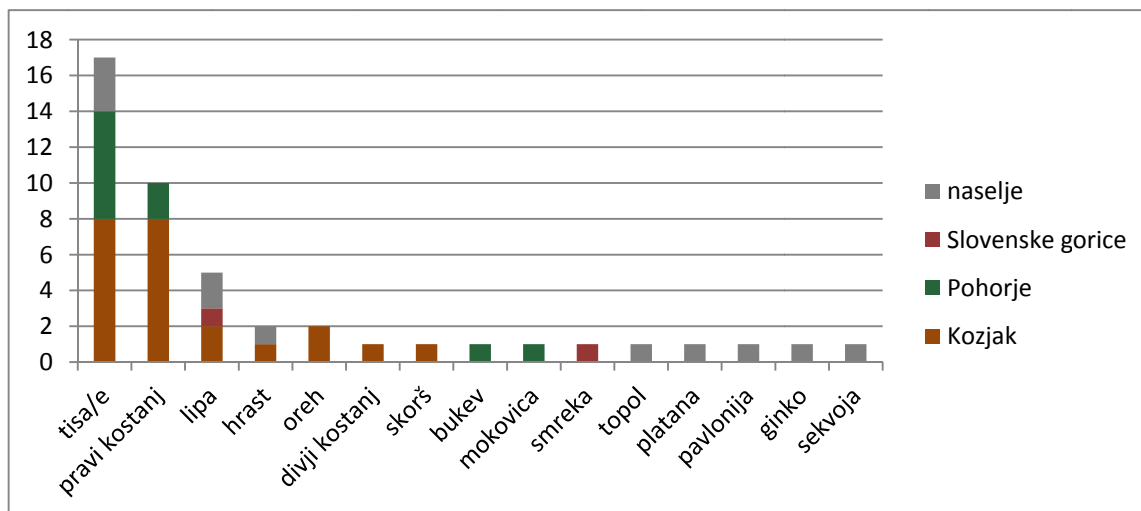
V hribovitem delu mariborske občine, tj. na Kozjaku in Pohorju, prevladujejo točkovne lokalitete, z izjemo ene so to drevesa. Teh je na Kozjaku 23, na Pohorju pa 10, na območju Slovenskih goric sta dve takšni drevesi, 11 pa se jih nahaja v območju mesta Maribor in okoliških naselij. Pri tem smo izvzeli posamezna drevesa na parkovni površini okrog kadetnice, obrazložitev se nahaja v nadaljevanju.

Med vsemi drevesnimi vrstami so najbolj zastopane tise (*Taxus baccata*), ki jih pogosto raste po več skupaj na isti lokaciji (zabeležili smo od dva do pet dreves na isti lokaciji). Kot izrazito hišno drevo so tiso sadili na Kozjaku že pred več kot 300 leti. Zato sodijo danes ta drevesa med največje in najdebelejše predstavnike te vrste v Sloveniji (slika 11).

Slika 11: Fikejeva tisa, ki raste na Kozjaku, je z obsegom 480 cm ena najdebelejših tis v Sloveniji

Sicer je bilo z Odlokom in Pravilnikom skupaj razglašanih 15 različnih drevesnih vrst, od katerih ima največ predstavnikov poleg tise še pravi kostanj (*Castanea sativa*). Kot zanimivost omenimo zastopanost manj pogostih vrst, kot so skorš (*Sorbus domestica*) na Kozjaku, mokovica (*Sorbus austriaca*) na Pohorju in pavlonija (*Paulownia tomentosa*) v mestu Maribor (slika 12).

Slika 12: Zastopanost drevesnih vrst na območju Mestne občine Maribor glede na pokrajinsko členitev

V gričevnatem delu občine se nahajata edini naravni rezervat Meljski hrib in krajinski park Kamenščak - Hrastovec, ki pa le v majhnem delu (7 % celotnega krajinskega parka) sega na območje mariborske občine. Obe lokaliteti sta tudi ekološko pomembni območji, Meljski hrib pa ima tudi vse druge naravovarstvene statuse, je namreč naravna vrednota državnega pomena in območje Natura 2000, določeno po ptičji direktivi. Težko dostopna lapornata stena Meljskega hriba, ki se vzpenja tik nad Dravo, nudi zatočišče nekaterim vrstam ptic gnezdk (npr. krokarju) (Bračko in Janžekovič, 1996).

V nižinskem delu mariborske občine se nahajata dve večji območji, razglašeni z Odlokom, ki sta vezani na reko Dravo, in sicer sta to krajinska parka Mariborsko jezero in Drava. Celoten tok reke Drave v Mestni občini Maribor sodi v območje Natura 2000, določeno po ptičji direktivi, in je ekološko pomembno območje. Pred hidroelektrarno Mariborski otok je nastalo akumulacijsko jezero, imenovano Mariborsko jezero ali Brestrniško jezero, ki je bilo razglašeno za krajinski park. Pokriva celotno površino jezera vse do zahodne meje občine (meja z občinama Ruše in Selnica ob Dravi) in obvodni pas. Del krajinskega parka predstavljajo trstišča na desnem bregu Drave, ki so naravna vrednota lokalnega pomena, in nasad eksot v Brestrnici kot spomenik oblikovane narave.

Tik pod istoimensko hidroelektrarno se sredi Drave nahaja Mariborski otok, ki je največji rečni otok v Sloveniji (njegova površina je 76.703 m²). Otok je bil z Odlokom razglašen za geomorfološki in botanični naravni spomenik ter je naravna vrednota državnega pomena.

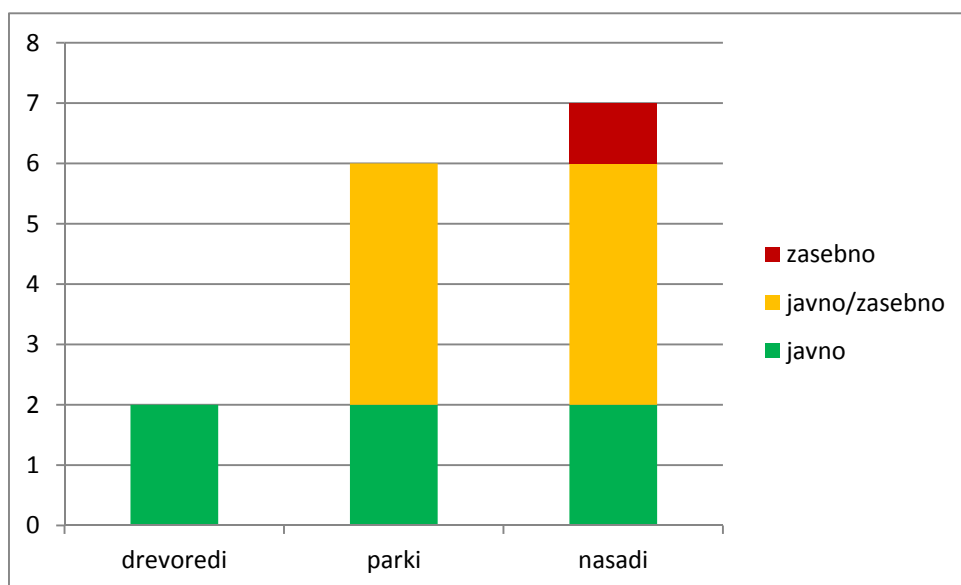
Na levem bregu se tik pod hidroelektrarno v Dravo izliva Kamniški potok, lokaliteto imenujemo Huzarski skok, ki je hidrološki in geomorfološki naravni spomenik. Pri Meljskem jezu se začne krajinski park Drava, ki obsega celotno območje reke Drave in obrečni prostor, prestopi mejo občine na jugovzhodu in se nadaljuje v občinah Duplek, Miklavž na Dravskem polju in Starše. Od celotne površine krajinskega parka sodi na območje Mestne občine Maribor 22,5 %. Osrednjo os krajinskega parka tvori stara struga reke Drave, ki je hidrološki naravni spomenik.

Med Dravo in Pohorjem se razprostirajo dve večji in eno manjše območje, ki bi jih lahko uvrstili med mestne gozdove. Med prvi dve uvrščamo Stražun in Betnavski gozd, bistveno manjšo površino pa ima t. i. ptičji gozd v Brezju. V vseh treh primerih so to ostanki nekdanjih obsežnih nižinskih gozdov na Dravskem polju. Prevladujoč habitatni tip so ilirska gradnova belogabrovja v notranjosti, v Stražunu pa tudi kolinska kisloljubna bukovja, srednjeevropska rdečeborovja, grmičasti gozdovi listavcev in površine, zaraščajoče se z listnatimi drevesnimi vrstami (Kartiranje ..., 2005; Habitatni tipi ..., 2004).

Med površinske geomorfološke in geološke lokalitete poleg že omenjenih Mariborskega otoka in Huzarskega skoka prištevamo tudi Vražje skale, Skale na Kalvariji in steno v

Limbušu, ki jih v osnovi tvori konglomerat in so nastale kot posledica selektivne erozije, Pekrsko gorco, ki je granodioritni blok oziroma osamelec na stiku s konglomeratom, ter Beli kamen, nahajališče kremena na Pohorju, kjer je danes še komaj viden opuščen kamnolom.

Spomenike oblikovane narave lahko razdelimo v tri skupine: drevorede, parke in nasade. V večini primerov so bili načrtovani za urbana območja – tako jih je v mestu Maribor 13 (dva drevoreda, šest parkov in pet nasadov), dva nasada pa sta v primestnih naseljih Razvanje in Brestrnica. V javni lasti jih je le šest od njih, v izključni lasti mariborske občine pa pet, kar bistveno otežuje urejanje teh lokalitet (slika 13). Obiskovanju je namenjenih osem lokalitet.

Slika 13: Lastniška struktura po posameznih skupinah spomenikov oblikovane narave na območju Mestne občine Maribor (Zemljiška knjiga, 2015)

Ločeno od ostalih lokalitet moramo obravnavati Staro trto na Lentu v Mariboru, ki je bila zavarovana že leta 1981 in nato s posebnim odlokom leta 1994 razglašena za naravno znamenitost (Odlok o razglasitvi Stare trte ..., 1994). Določena je bila tudi za drevesno in botanično naravno vrednoto državnega pomena. Glede na to, da je trto posadil človek in da bi brez poseganja v rast in rastišče (obrezovanje ipd.) zagotovo izgubila svoj sloves, bi jo po našem mnenju lahko uvrstili (samo) med kulturno dediščino (slika 14).

Slika 14: Stara trta je zavarovana s posebnim odlokom (Odlok o razglasitvi Stare trte..., 1994)

Pri pregledu stanja na terenu smo ugotovili, da nekaterih lokalitet ni več. To velja izključno za drevesa, ki so bila zaradi različnih razlogov, bodisi naravnih ali antropogenih, podrtja. Takih lokalitet je deset – devet posamičnih dreves in na eni lokaciji več dreves, ki so rasla v skupini. Za nekatera drevesa nam je uspelo izvedeti razloge za podrtje (priloga C), med katerimi prevladuje naravno sušenje drevesa.

Prav tako smo ugotovili, da so bile marsikatero lokalitete, zavedene v GIS, na napačni lokaciji. Zato smo kar na terenu naredili popravke. Takih primerov je bilo 29, kar je 52,7 %. Navedena napaka je zlasti problematična pri izdaji potrdila o namenski rabi (lokacijska informacija), saj na primer lokacija drevesa, ki je bilo razglašeno za naravno znamenitost, na nepravilni parceli pomeni, da bo dokument zavajajoč. Posledično je lahko prav zato »znamenito« drevo tudi podrtjo. Z namenom ozaveščanja lastnikov smo si iz zemljiške knjige pridobili njihove osebne podatke in jih vpisali v bazo. Ko bo evidenca dokončno oblikovana in bo sprejet nov odlok, pa jih bomo obvestili o tem, na kateri parceli se nahaja zavarovana lokaliteta, in predlagali vpis v zemljiško knjigo.

Iz literature in obiska na terenu smo ugotavljali tudi stanje in pritiske, ki se izvajajo na posamezno lokaliteto, ter jih na kratko opisali. Zaznali smo naslednje kategorije pritiskov in nevarnosti, ki jih za ponazoritev navajamo s primeri:

- množično obiskovanje z namenom rekreiranja – velja na primer za Pekrsko gorco, kjer je območje gosto preprejeno s potmi, kar pa seveda negativno vpliva na zbitost gozdnih tal in erozijo;
- gradnja ceste v neposredni bližini lokalitete – velja na primer za Meljski hrib, kjer je zaznati nenehen hrup vozil, kar negativno učinkuje na tam gnezdeče ptice;
- opustitev dejavnosti kmetovanja – velja na primer za Stražun, kjer se je posledično pojavila tujerodna pelinolistna ambrozija (*Ambrosia artemisiifolia* L.);
- nevzdrževanje – velja na primer za park ob dvorcu Betnava, ki je v lasti Nadškofije Maribor, ta pa zaradi pomanjkanja finančnih sredstev ne vzdržuje območja in se zato park zarašča.

4.2.4 Predlogi razvojnih usmeritev in ukrepov varstva

Kot smo že omenili, Odlok predpisuje na splošno režime varstva za vsako zvrst naravne znamenitosti, za vsako lokaliteto pa je opredeljena namembnost, v Pravilniku pa so predpisane varstvene in razvojne usmeritve na splošno za vsako zvrst naravne vrednote.

Za vsako lokaliteto smo na podlagi obstoječega varstvenega režima in namembnosti, ki veljata po Odloku, ter varstvenih usmeritev, ki so predpisane za posamezno zvrst naravne vrednote v Pravilniku (primerjava je vidna iz priloge B), predlagali razvojne usmeritve in rabo v prihodnje (preglednica 11). Izjema so le tiste lokalitete, za katere smo ocenili, da bi potrebovali dodatno mnenje strokovnjaka (npr. geologa, krajinskega arhitekta), kar smo v bazo podatkov tudi vpisali.

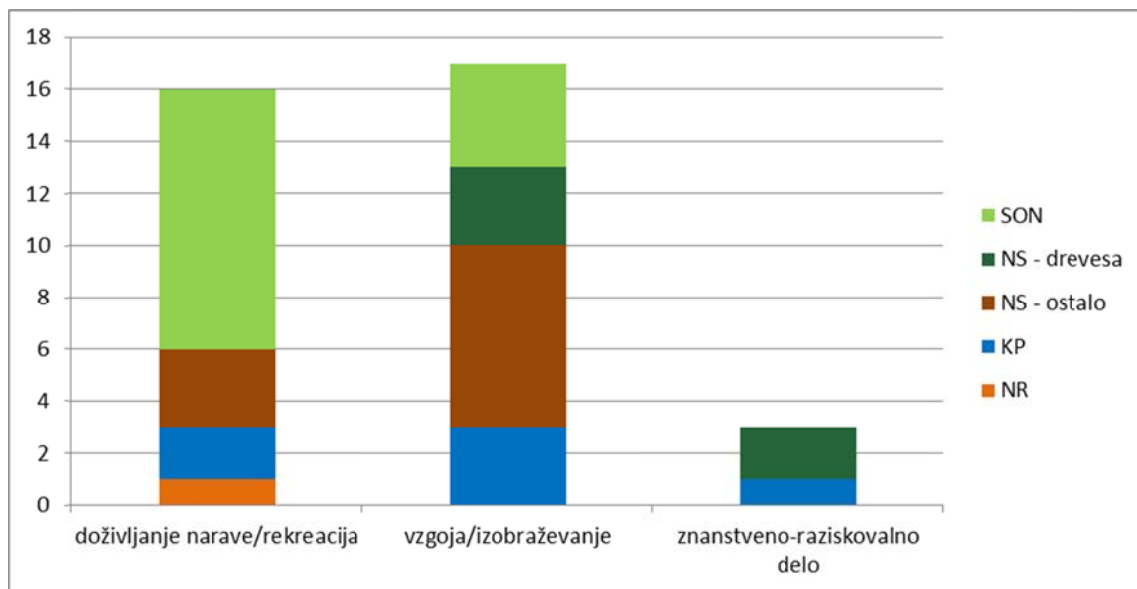
Razvojne usmeritve smo razdelili na naslednje tri skupine:

1. doživljanje narave/rekreacija,
2. vzgoja in izobraževanje,
3. znanstveno-raziskovalno delo.

Preglednica 11: Povezava med razvojnimi usmeritvami in rabo

RAZVOJNE USMERITVE	RABA	
doživljanje narave/rekreacija	obiskovanje	tematskih poti, informacijskih centrov z namenom rekreacije v naravi: pešpoti, kolesarske poti, vožnja po reki/jezeru
vzgoja in izobraževanje	ogledovanje	predvsem turističnih znamenitosti
	obiskovaje	učnih poti, informacijskih centrov, učilnic v naravi
	ogledovanje	naravnih pojavov
	opazovanje	ptic
znanstveno-raziskovalno delo	skrb	za posamezne lokalitete v bližnji okolici ustanov
	popisovanje, kartiranje, jemanje vzorcev ipd.	

Kot je razvidno s slike 15, sta večinsko in približno enako zastopani skupini doživljanje narave/rekreacija in vzgoja/izobraževanje. Menimo, da bi bilo v prihodnje smiselno več pozornosti usmeriti v razvoj trajnostnih oblik rabe in jih povezati bodisi s turističnimi produkti bodisi izobraževalnimi vsebinami.

Slika 15: Prikaz zastopanosti posamezne varstvene kategorije glede na razvojne usmeritve na območju Mestne občine Maribor

V priročniku Infrastruktura za doživljanje in spoznavanje narave (Baldauf in sod., 2011: 8) sta predstavljena oba vidika turizma na naslednji način: »Turistična dejavnost na zavarovanih območjih lahko zaradi občutljivosti teh okolij pogosto povzroči motnje, ki so v nasprotju s prvotnim ciljem zaščite enkratnih in raznovrstnih naravnih območij. Po drugi strani promoviranje turizma v regiji z doživljanjem narave spodbuja spoštovanje in zavedanje lokalnega prebivalstva o edinstvenosti zaščenih območij in narave na splošno. Končni cilj vseh vpletenih je, da bi urejena infrastruktura na zavarovanem območju med domačini in obiskovalci vzbudila zanimanje za pomen ohranjanja in varstva narave...«.

Da so varovana območja narave, med katera sodi tudi mestni gozd, priljubljena rekreacijska destinacija zlasti v bližini mest, je bilo dokazano na primeru Ljubljane (Pirnat, 2012; Smrekar in sod., 2011).

Slika 16: Primer vandalizma (uničena je bila informativna tabla) in onesnaženja v Stražunu, ki je priljubljen mestni gozd za prirejanje nedovoljenih piknikov

Infrastruktura služi za rekreacijo ali izobraževanje, razdelili pa smo jo na obstoječo, potrebno izboljšave in na novo načrtovano. Obstoječo infrastrukturo za rekreacijo (preglednica 12) predstavljajo predvsem pešpoti v okviru spomenikov oblikovane narave, na novo načrtovana infrastruktura (pešpoti, kolesarske poti in plovne poti) pa je predvidena na območju krajinskih parkov. Medtem ko je infrastruktura za rekreacijo že v precejšnji meri prisotna v prostoru, infrastruktura za izobraževanje (preglednica 13) še ni in bi jo bilo treba na novo načrtovati (informacijske table, učne poti, opazovalnice za ptice in informacijski center).

Preglednica 12: Obstoječa/načrtovana infrastruktura za posamezno vrsto rekreacije glede na varstvene kategorije

	OBSTOJEČA	POTREBNA IZBOLJŠAVE	NA NOVO NAČRTOVANA		
	pešpot	pešpot	pešpot	kolesarska pot	plovba
NR			1		
KP			2	2	2
NS - ostalo		3			
NS - drevesa					
SON	8	2			
	8	5	3	2	2
				7	

Preglednica13: Obstoječa/načrtovana infrastruktura za posamezno obliko izobraževanja glede na varstvene kategorije

		OBSTOJEČA		POTREBNA IZBOLJŠAVE	NA NOVO NAČRTOVANA			
		info tabla	učna pot		info tabla	info center	učna pot	opazovalnica za ptice
NR								
KP							3	2
NS	-	1	1		3	1	1	
ostalo								
NS	-	2			4			
drevesa								
SON			1	1				
		3	2	1	7	1	4	2
		5		1			14	

Na koncu smo določili ukrepe varstva, in sicer glede na to, ali so to večja in kompleksnejša območja, ki zahtevajo prilagoditev načina varovanja različnim dejavnostim, ali pa so to manjša območja, ki so večinoma tudi manj kompleksna. ZON predvideva naslednje vrste ukrepov varstva: zavarovanje, začasno zavarovanje, pogodbeno varstvo in obnovitev.

Za večino lokalitet predlagamo zavarovanje (priloga C), ki se lahko izvede na dva različna načina:

- z novelacijo obstoječega Odloka oziroma sprejetjem novega odloka, kar pride v poštev predvsem za naravne spomenike, zlasti drevesa;
- s sprejetjem novega akta o zavarovanju, kar pride v poštev za naravni rezervat, krajinske parke, naravni spomenik Mariborski otok in spomenik oblikovane narave Mestni park.

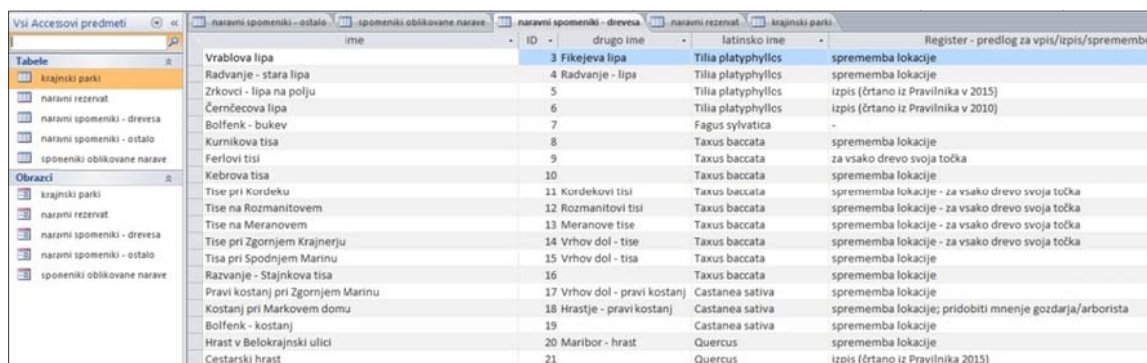
V primeru krajinskih parkov Kamenščak - Hrastovec in Drava bi bilo nujno, da bi nov akt o zavarovanju sprejele skupaj vse občine, na območju katerih se lokaliteti nahajata.

Poseben primer so spomeniki oblikovane narave, ki jih varujejo tudi kulturnovarstveni predpisi, zato bi se morali načrti uskladiti s pristojnimi lokalnimi in državnimi službami.

Pogodbeno varstvo bi bila poleg zavarovanja primerna oblika za krajinska parka Mariborsko jezero in Drava, saj obsegata tudi travnike in gozdove na obrežju Drave v zasebni lasti. Na ta način pa bi lahko od lastnikov dosegli, da s svojimi zemljišči gospodarijo v prid naravovarstva.

4.3 PRIPRAVA BAZE PODATKOV ZA MESTNO OBČINO MARIBOR

Da bi imeli čim boljši pregled nad vsemi lokalitetami v MOM, ki imajo določen varstveni status, smo v programu Microsoft Access zasnovali bazo podatkov (priloga C). Za osnovo smo vzeli razvrstitev lokalitet v varstvene skupine, kot je v Odloku, saj bo baza lahko služila tudi kot podlaga za pripravo novele obstoječega Odloka (slika 17).

ime	ID	drugo ime	latinsko ime	Register - predlog za vpis/izpis/sprememba
Vrablova lipa	3	Fikejeva lipa	Tilia platyphyllos	sprememba lokacije
Radvanje - stara lipa	4	Radvanje - lipa	Tilia platyphyllos	sprememba lokacije
Zrkovci - lipa na polju	5		Tilia platyphyllos	izpis (šrtano iz Pravilnika v 2015)
Černčecova lipa	6		Tilia platyphyllos	izpis (šrtano iz Pravilnika v 2010)
Bolfenk - bukev	7		Fagus sylvatica	-
Kurnikova tisa	8		Taxus baccata	sprememba lokacije
Ferlovi tisi	9		Taxus baccata	za vsako drevo svoja točka
Kebrova tisa	10		Taxus baccata	sprememba lokacije
Tise pri Kordeku	11	Kordekovi tisi	Taxus baccata	sprememba lokacije - za vsako drevo svoja točka
Tise na Rozmanitovem	12	Rozmanitovi tisi	Taxus baccata	sprememba lokacije - za vsako drevo svoja točka
Tise na Meranovem	13	Meranove tise	Taxus baccata	sprememba lokacije - za vsako drevo svoja točka
Tise pri Zgornjem Krajnerju	14	Vrhov dol - tise	Taxus baccata	sprememba lokacije - za vsako drevo svoja točka
Tisa pri Spodnjem Marinu	15	Vrhov dol - tisa	Taxus baccata	sprememba lokacije
Ravnanje - Stajnkova tisa	16		Taxus baccata	sprememba lokacije
Pravi kostanj pri Zgornjem Marinu	17	Vrhov dol - pravi kostanj	Castanea sativa	sprememba lokacije
Kostanj pri Markovem domu	18	Hrastje - pravi kostanj	Castanea sativa	sprememba lokacije; pridobiti mnenje gozdarja/arborista
Bolfenk - kostanj	19		Castanea sativa	sprememba lokacije
Hrast v Belokrajnski ulici	20	Maribor - hrast	Quercus	sprememba lokacije
Cestarski hrast	21		Quercus	izpis (šrtano iz Pravilnika 2015)

Slika 17: Izsek iz digitalne baze podatkov, ki smo jo ustvarili v programu Microsoft Access

Vpis v bazo podatkov je potekal v naslednjih enajstih korakih.

1. Najprej smo ustvarili pet preglednic, in sicer za:
 - krajinske parke,
 - naravni rezervat,
 - naravne spomenike – drevesa (ta smo uvrstili v posebno skupino, saj so v Odloku zastopana s kar 66 % vseh lokalitet),
 - druge naravne spomenike in
 - spomenike oblikovane narave.
2. Za osnovo baze je služil seznam 83 lokalitet iz Odloka z opredelitvami:
 - številka,
 - zvrst,
 - krajši opis,
 - varstveni režim,
 - namembnost,
 - izračunana površina iz GIS.
3. K obstoječim lokalitetam smo pripisali podatke iz Pravilnika in dodali še pet novih lokalitet, skupaj 74 vpisov naravnih vrednot z opredelitvami:
 - številka,
 - zvrst,
 - opis,
 - lokalni ali državni pomen,
 - koordinate,

- izračunana površina iz GIS.
- 4. Dodali smo morebitno prekrivanje z območji Nature 2000:
 - z oznako in imenom.
- 5. Dodali smo morebitno prekrivanje z ekološko pomembnimi območji (EPO).
- 6. Dodali smo podatke iz literature:
 - omembe v inventarjih in drugih virih,
 - zapisali smo morebitna druga imena lokalitet,
 - obsege debel.
- 7. Ugotovitve s terena smo dokumentirali:
 - kratek opis stanja in pritiskov,
 - evidentiranje novih lokalitet,
 - označitev lokalitet na karti (za širša zavarovana območja smo prikazali izsek),
 - fotografije,
 - datum zadnjega obiska.
- 8. Dodatno smo pri drevesih ugotavljali:
 - obseg,
 - ali raste v skupini,
 - ali je hišno drevo/spominsko drevo/ima nenavaden habitus/ima pričevalno pomembnost.
- 9. Bazo smo izpopolnili s podatki, ki se nanašajo na zemljiško knjigo:
 - dodali smo podatke o lastnikih iz GIS, vendar smo jih za javno rabo razdelili v skupine (npr. zasebno), da ne bi prišlo do zlorabe osebnih podatkov,
 - naredili smo testne vpogled v zemljiško knjigo.
- 10. V analitičnem delu smo predlagali:
 - varstvene usmeritve,
 - razvojne usmeritve,
 - rabo,
 - ukrepe varstva.
- 11. Na koncu smo zapisali predloge za ažuriranje registra:
 - vpise,
 - izpise,
 - spremembe.

Vrstni red kategorij v bazi podatkov ni enak zgoraj naštetemu, saj smo ga skušali smiselno urediti. Na podlagi zbranih podatkov smo v programu Microsoft Access

ustvarili tudi izpise oziroma obrazce, iz katerih so razvidne pomembnejše značilnosti posamezne lokalitete. Vseh kategorij ne prikazujemo, saj smo jih skrili, ker so nekatere kategorije pomembne le za občino in upravljavca ali pa vsebujejo osebne podatke (koordinate, podatki o lastnikih ipd.). Primeri izpisov za vsako varstveno skupino so prikazani na slikah 18–22.

Nato smo na podlagi ugotovljenega stanja na terenu in baze podatkov lokalitet na območju MOM v programu MPX naredili kartografski prikaz obstoječih lokalitet z na novo določenimi mejami območij in s predlogi za določitev novih lokalitet oziroma drugimi predlogi sprememb (priloga D). Med slednje sodi na primer sprememba točkovne lokalitete v območje. Tistih lokalitet, ki po našem mnenju sodijo predvsem pod področje varstva kulturne dediščine, nismo prikazali na karti. Podrobne obrazložitve so navedene v bazi podatkov (priloga C).

Mariborsko jezero			
zvrst po Odloku	krajinski park	stanje in pritiski	po dolgem obdobju opuščanja dejavnosti ob jezeru se v zadnjih letih pritiski znova večajo (gostinstvo, čolnarjenje); mulji, ki se odlaga za HE se izkoplje in preoblikuje v otoke/odloži na brežino
skrajšan opis iz Odloka	nastalo je z zaježitvijo reke Drave zaradi HE Mariborski otok; pomembna lokaliteta za ptice	(predlagane) varstvene usmeritve	za zoološke (in krajinske, ekosistemske) NV
obstoječa namembnost po Odloku	rekreacijska	predlagane razvojne usmeritve	doživljanje narave (pešpoti, kolesarske poti, vožnja po Dravi); izobraževanje (vpliv HE) - učne poti, opazovalnice za ptice
Površina po Odloku v m ²	2.062.118		
zvrst NV po Pravilnik	Mariborsko jezero - zoološka NV, tistišče pri Brestrnici: ekosistemska NV	raha	obiskovanje, opazovanje
NV državnega pomena	NE	ukrepi varstva	sprejet nov akt o zavarovanju, pogodbeno varstvo (kjer so v zasebni lasti travniki, gozdi na obrežju)
površina NV po Pravilniku v m ²	1.660.121 (MOM)	Registar - predlog za spremembe	uskladitev mej - KP, NV, Natura 2000; KP se obravnava skupaj s pripadajočimi NS/NV
Natura 2000	SPA SI5000011 Drava	lastništvo	javno dobro, RS, DEM, zasebno (več lastni
EPO	Zgornja Drava	foto	
karta			

Slika 18: Primer izpisa iz baze podatkov za krajinski park

Meljski hrib			
zvrst po Odloku	naravni rezervat	stanje in pritiski	ob vznožju hriba je bila speljana cesta, ki povzroča hrup; na vrhu hriba so oddelniki, ki so moteč dejavnik za ptice
skrajšan opis iz Odloka	lapomata podoma stena z meliščem v okolici, rastišče termofilne flore in pomembna ornitološka lokaliteta	(predlagane) varstvene usmeritve	za zoološke, površinske geomorfološke, botanične NV
obstoječa namembnost po Odloku	spomeniška, rezervatna, biotopska, znanstveno-raziskovalna	predlagane razvojne usmeritve	doživljanje narave (pešpot)
obstoječ varstveni režim po Odloku	za geološko, zoološko, botanično naravno dediščino	raba	obiskovanje, opazovanje
površina po Odloku v m ²	65852	ukrepi varstva	sprejet nov akt o zavarovanju
zvrst NV po Pravilniku	zoološka, geomorfološka NV	Registar - predlog za spremembo	uskladitev mej - NR, NV, Natura 2000
kratka oznaka NV v Pravilniku	ornitološka lokaliteta na podomni lapomati steni nad Dravo v Melju, v Mariboru	lastništvo	RS, zasebno
površina po Pravilniku v m ²	76164	foto	
NV državnega pomena	DA		
Natura 2000	SPA SI5000011 Drava		
EPO	Drava - spodnja		
		karta	

Slika 19: Primer izpisa iz baze podatkov za naravni rezervat

Fikejeva tisa		stanje in pritisli	naj bi bila najdebelejša v Sloveniji, dobro stanje; starost so ugotavljali z vrtnjem - cca. 600 let po besedah lastnika; ne bi želeli, da se jo označi za ogled; na isti domačiji tudi NS136
drugo ime		v rednotenje	izjemen obseg, hišno drevo
zvrst po Odloku	dendrološki NS	obseg v cm	480
skrajšan opis iz Odloka	o=445 cm, najdebelejša tisa v Sloveniji	skupina dreves	NE
obstoječa namembnost po Odloku	spomeniška (pričevalna)	(predlagane) varstvene usmeritve	za drevesne NV
obstoječ varstveni režim po Odloku	za dendrološki NS	predlagane razvojne usmeritve	znanstveno-raziskovalno delo
zvrst NV po Pravilniku	drevesna NV	ukrepi varstva	novelacija Odloka
kratka oznaka NV v Pravilniku	stara tisa na Zgornjem Slemenju, Z od Maribora	raha	-
NV državnega pomena	DA	Register - predlog za vpis/izpis/spremembe	-
karte		lastništvo	zasebno
		foto	

Slika 20: Primer izpisa iz baze podatkov za naravni spomenik – drevesa

Mariborski otok			
drugo ime		stanje in pritiski	nevarnost preobremenitve okolja zaradi kopališče in spremljevalnih dejavnosti
zvrst po Odloku	površinsko geomorfološki in botanični	(predlagane) varstvene usmeritve	za površinsko geomorfološko, botanično, geološko, zoološko NV
skrajšan opis iz Odloka	naravni otok na Dravi, nastal na temelju marinskih laporjev s sekundarnim nanosom rečnih sedimentov; narejen je bil popis rastlin (334 vrst) in ptic (75 vrst, od tega 29 gnezilk); leta 2012 v celoti poplavljen	predlagane razvojne usmeritve	izobraževanje - info center (o Dravi, Naturi 2000, geomorfologiji, botaniki, pticah), učna pot, doživljanje narave - pešpot, rekreacija (kopališče)
		ukrepi varstva	sprejeti nov akt o zavarovanju (povezava s kulturno dediščino)
obstoječa namembnost po Odloku	spomeniška (pričevalna), znanstveno-raziskovalna, izobraževalna, rekreacijska	rabla	obiskovanje, ogledovanje, rekreacija
obstoječi varstveni režim po Odloku	za površinski geomorfološki, botanični NS	Register - predlog za vpis/izpis/spremembo	-
površina po Odloku v m2	76.703	lastništvo	MOMŠOM
zvrst NV po Pravilniku	geološka, botanična, geomorfološka NV	foto	
kratka oznaka NV v Pravilniku	otok na Dravi v Mariboru		
NV državnega pomena	DA		
Natura 2000	SPA SI5000011 Drava	karte	
EPO	Zgornja Drava		

Slika 21: Primer izpisa iz baze podatkov za druge naravne spomenike

Maribor - mestni park			
drugo ime	Mestni park	stanje in pritiski	vzdržuje se dobro stanje dreves, postopno se zamenjujejo star drevesa z novimi sadikami; pritiski zaradi organizacije prireditev v parku; določena parkovna infrastruktura je v slabem
zvrst po Odloku	SON		
skrajšan opis iz Odloka	park je nastal v letih 1872-1896, v njem je okoli 100 vrst listavcev in iglavcev; sožitje treh krajinskih elementov - parka, parkovnega gozda in vinogradov, predstavlja edinstven primer oblikovanja v mestni arhitekturi	(predlagane) varstvene usmeritve	za oblikovane NV
obstoječa namembnost po Odloku	izobraževalna, rekreacijska	predlagane razvojne usmeritve	rekreacijska - sprehajanje; izobraževanje - posamezni primerki dreves se na novo označijo,
površina po Odloku	ožje območje: 193.296; širše območje: 1.829.380	ukrepi varstva	sprejet nov akt o zavarovanju (povezava s kulturno dediščino)
obstoječ varstveni režim po Odloku	za oblikovano dediščino	raha	obiskovanje, ogledovanje
zvrst NV po Pravilniku	oblikovana NV	Register - predlog za vpis/izpis/spremembe	-
kratka oznaka NV v Pravilniku	Mestni park v Mariboru	lastništvo	MDM, RS, ŠOM, zasebno (širše območje parka)
NV državnega pomena	NE	karte	
površina NV po Pravilniku v m2	198.501		
EPO	-	foto	

Slika 22: Primer izpisa iz baze podatkov za spomenik oblikovane narave

4.4 ODPRTA VPRAŠANJA IN PREDLOGI IZBOLJŠAV

4.4.1 Dve ravni varstva – lokalna in državna

4.4.1.1 Vprašanje smiselnosti ločevanja dveh ravni varstva

Objektivnih meril, na podlagi katerih bi lahko razvrstili neki naravni pojav na naravno vrednoto državnega ali lokalnega pomena in ki bi bila hkrati dostopna in razumljiva širši javnosti, v Sloveniji nimamo. Pri tem si zastavimo vprašanje, na podlagi česa in s kakšnim razlogom sta se ti dve ravni varstva sploh izoblikovali.

V 73. členu Ustave (Ustava Republike Slovenije, Ur. l. RS, št. 33/91) je zapisano, da država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje narave. To ustavno določilo je temelj, na katerem sta se zakonsko določili dve ravni varstva. Vendar se je lokalnim skupnostim določila le skrb za varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena, ni pa se obenem predpisal način varstva: kako pripraviti programe in plane, kako zagotoviti lokalne javne službe in podobno. Ker večina občin nima ustreznega strokovnega kadra in namenskih finančnih sredstev, se je izkazalo, da teh nalog v manjših občinah ne izvajajo (Rojko, 2015; Biškup Purič, 2015). Zgolj preložitve odgovornosti z države na občine brez podanih usmeritev glede varstva pa se je izkazala za nesmiselno.

Ukrepi varstva, ki jih predpiše ZRSVN, se ne razlikujejo glede na to, ali je naravna vrednota državnega ali lokalnega pomena. Na primer, sanacijo z občinskim odlokom zavarovanega drevesa bi morala financirati država, če je drevo naravna vrednota državnega pomena, oziroma občina, če je drevo naravna vrednota lokalnega pomena. Ker državi primanjkuje denarja za tovrstne ukrepe, pogosto prevzame finančno breme države občina. Tako je na primer MOM plačal sanacijo Knezarjeve lipe, drevesa z domnevno največjim obsegom v občini in ene od najdebelejših lip v Sloveniji, ki je naravna vrednota državnega pomena. Dejstvo, da je občina vložila sredstva v sanacijo omenjene lipe, katere obstoj je bil ogrožen, dokazuje, da je bil odnos do lastne dediščine odločilen dejavnik. Prav tako v nekaterih primerih občani ne prepisujejo naravni vrednoti državnega pomena tolikšne vrednosti kot drugi naravni vrednoti lokalnega pomena.

Domnevamo, da je rezultat delitve na dve ravni varstva vse manj naravnih vrednot (brez upoštevanja jam, saj se te vpisujejo v register zaradi povsem drugih, ne le naravovarstvenih razlogov), ker zaradi pomanjkljivo določenih meril ni novih vpisov v register.

4.4.1.2 Določitev kriterijev tudi za naravne vrednote

S predpostavko, da se ohrani sistem varstva naravnih vrednot z dvema ravnema, kot ga imamo danes, bi bilo nujno treba določiti objektivna in javnosti razumljiva merila

vrednotenja za vsako zvrst naravne vrednote, tako za lokalno kot za državno raven. Naravne vrednote lokalnega pomena tako ne bi bile več opredeljene le kot tiste, ki niso državnega pomena. Ta merila bi morala biti javno objavljena. Šele na ta način bi bil postopek določitve naravnih vrednot legitimen in transparenten.

4.4.1.3 Proučitev možnosti enovitega sistema varstva narave

Po drugi strani pa bi bilo smiselno proučiti možnost enovitega sistema varstva narave, kar bi pomenilo ukinitve dveh ravni varstva in ločevanja na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena. Tako država kot lokalne skupnosti bi imele še naprej nalogo skrbeti za naravne vrednote, vendar bi se to lahko izvajalo na drugačen način od obstoječega. Najbolj smiselno se nam zdi regijski pristop, edina institucija, ki že deluje na ta način, pa je ZRSVN.

Na primer, ZRSVN bi na podlagi predpisanega protokola, ki bi za vsako nalogo določal način sodelovanja med institucijami (ministrstvom, občinami ipd.), lahko skrbel za vse naravne vrednote na območju posamezne območne enote. Evidence bi vodil ZRSVN na ravni občin, letno bi ZRSVN skupaj z občinami pregledal stanje na terenu, na podlagi tega bi se določile prioritete, sprejemali plani in programi dela za posamezno občino za naslednje leto ter se zagotovila sredstva. Za širša zavarovana območja pa bi se ustanovile posebne delovne skupine.

4.4.2 Zavarovanje naravnih vrednot

4.4.2.1 Prepoznavanje razlik med zavarovanjem z Odlokom in drugim novejšim aktom o zavarovanju

Dejstvo je, da so stari občinski odloki, ki so jih občine sprejemale od konca osemdesetih let in v devetdesetih letih, med katere sodi tudi Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor (MUV, št. 17/92), zastareli v naslednjih pogledih:

- meje takratnih občin se nujno ne ujemajo s sedanjimi mejami, kar otežuje novelacijo predpisa,
- nekatere lokalitete ne obstajajo več,
- zvrsti v Odloku niso enake tistim v Pravilniku, kar pomeni, da bi bilo treba narediti novo kategorizacijo, preden se začnejo izvajati ukrepi varstva,
- režimi v Odloku niso identični usmeritvam varstva po Pravilniku, kar otežuje izvajanje nadzora,
- ni določeno, kdo zagotavlja upravljanje, kot to predvideva ZON,
- ni določeno, kdo zagotavlja financiranje, kot to predvideva ZON.

Že razglašene naravne znamenitosti so z določitvijo naravnih vrednot dobile dodatni status. Ta sicer sam po sebi ne pomeni zavarovanja, vendar ZON določa (163. člen), da

akte o zavarovanju naravnih vrednot izdajo pristojni državni ali lokalni organi glede na razvrstitev naravnih vrednot na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena.

4.4.2.2 Novelacija starih občinskih odlokov oziroma sprejetje novih

Iz napisanega izhaja, da sta bodisi novelacija občinskih odlokov ali sprejetje novih pravnih aktov nujna. Država se do sedaj tega ni lotila zato, ker obstaja bojazen, da bo naravnih vrednot vedno manj (Vidic, 2015). Vsaka sprememba območij v okviru novelacije ali sprejetje novega pravnega akta mora namreč po ZON iti v javno obravnavo oziroma predstavitev in lahko naleti na neodobranje lastnikov, občanov in drugih. Kot smo izvedeli od občin, so te zainteresirane za novelacijo ali sprejetje novih odlokov (Čanč, 2015; Biškup Purič, 2015).

Glede na to, da lahko priprava strokovnih podlag za pripravo novega odloka traja tudi več let, bi bilo za območja, kjer prihaja do navzkrižja interesov, smiselno najprej sprejeti ločene dokumente s posebnimi režimi (Vidic, 2015). Tak primer je Mariborski otok. Za širša zavarovana območja, kot je na primer krajinski park Drava, ki sega na območje več občin, pa bi bilo prav tako smiselno sprejeti poseben dokument, ki bi ga potrdile vse občine, saj mora park ostati enovit. V prvi fazi bi se lahko v obstoječi odlok zapisalo, da ne velja v delu, ki se nanaša na primer na Mariborski otok, saj bi zanj veljal poseben akt, nato pa bi se postopoma lotili ostalih območij.

4.4.3 Skupno upravljanje zavarovanih območij države in občine

S spremembami ZON je bil v letu 2014 med drugim uveden nov postopek skupne ureditve upravljanja zavarovanih območij države in občine. Lokalnim skupnostim je od takrat omogočeno sprejemanje ukrepov varstva tudi za naravne vrednote državnega pomena, in sicer na podlagi posebnega dogovora med ministrstvom in lokalno skupnostjo.

4.4.3.1 Določitev protokola sodelovanja

V ZON je sicer v 55. členu določeno, da je ustanovitelj zavarovanega območja lahko ali vlada ali lokalna skupnost (oziroma več lokalnih skupnosti) ali pa skupaj vlada in lokalna skupnost, vendar je primerov skupnega upravljanja do sedaj zelo malo. Na ministrstvu nimajo pripravljenih »vzorcev«, kako naj bi skupno upravljanje potekalo (Vidic, 2015). Menimo, da bi morali biti predpisani natančni protokoli sodelovanja. Na ta način bi obe strani vnaprej vedeli, kakšne določbe mora vsebovati skupni akt o zavarovanju in kakšni so koraki do njega. Zlasti je pomembno natančno doreči način financiranja, upravljanja in izvajanja nadzora.

Primerov, da bi država upravljala z zavarovanim območjem v soglasju z lokalno skupnostjo, ker se obe zavarovani območji prekrivata (po 56. členu ZON), na območju MOM in sosednjih občin ni.

4.4.3.2 Sistematično izvajanje varstva na podlagi planov in programov

Občine naj bi po ZON pripravljale programe in plane varstva naravnih vrednot lokalnega pomena za svoje območje, ki naj ne bi bili v nasprotju z nacionalnim programom varstva narave (8. in 95. člen). Slednji je sestavni del Resolucije o nacionalnem programu varstva okolja 2005–2012 (Ur. l. RS, št. 2/06).

Mestna občina Maribor je v Občinskem programu varstva okolja za Maribor za obdobje 2008–2013 (Občinski..., 2008) namenila eno poglavje varstvu narave, pozneje pa nov program ni bil pripravljen niti na državni ravni niti na občinski. Sprašujemo se, kako naj torej občinski program sledi ciljem nacionalnega programa. Manjše občine pa tovrstnih programov sploh ne pripravljajo (Biškup Purič, 2015; Rojko, 2015).

Menimo, da je obvezna podlaga za pripravo programov in planov ažurna evidenca naravnih vrednot.

4.4.4 Vodenje registra

4.4.4.1 Vprašanje ažurnosti registra

Ker ZRSVN preverja stanje na terenu ciklično, v eni dekadi (Gulič, 2015), spremembe Pravilnika skupaj z registrom pa se tudi ne zgodijo v povprečju pogostejše kot na dve leti (od sprejetja prvega Pravilnika leta 2004 so bile vključno z letom 2015 sprejete štiri spremembe), tudi register ni ažuren.

Tudi ko je sprememba vnesena v register, občine niso nujno obveščene o tem. Tako se je s spremembo Pravilnika v letu 2015 iz registra izbrisalo pet naravnih vrednot na območju MOM, o čemer občina ni bila obveščena.

Iz tega sledi, da aktualno stanje pravzaprav ni v vsakem trenutku dostopno javnosti in občinam, ampak je v Atlasu okolja in Naravovarstvenem atlasu prikazano stanje zadnje veljavne spremembe Pravilnika, torej »za nazaj«.

4.4.4.2 Vodenje registra na lokalni ravni

Občine ne vodijo svojih evidenc naravnih vrednot. Ker je za vodenje registra potrebno znanje več strok (gozdarstva, geografije, geologije, biologije, informatike itd.), bi občine v praksi to zelo težko izvajale zaradi pomanjkanja ustreznega kadra, ki bi podatke na terenu pridobil in jih nato tudi vnesel v bazo.

Ker je število naravnih vrednot v posamezni občini zelo različno – na primer, občini Maribor in Ruše jih imata po 67, v Dupleku jih je 15 in v Miklavžu na Dravskem polju 3, je težko predpisati enotno metodologijo ažuriranja podatkov.

Po drugi strani pa so vse občine obvezane financirati ukrepe varstva; čeprav naj bi ustrezen predlog ukrepa podal ZRSVN, do takih predlogov in izvedbe ukrepov le redko pride.

Predlagamo, da bi ZRSVN skupaj z občinami opravljal pregled stanja na terenu, pogostost obiska posamezne naravne vrednote pa bi bila odvisna od zvrsti. Tako bi bilo treba na primer geomorfološko naravno vrednoto obiskati redkeje kot drevesno. Menimo, da bi na ta način zaposleni na občini, ki so soodgovorni za varstvo naravnih vrednot, vzpostavili do naravne vrednote drugačen odnos, kot ga imajo »iz pisarne«. Pripetilo se je, da je občina prejela dopis ZRSVN, da je dolžna na primer financirati obrez nekega drevesa, ne da bi strokovna institucija predlagala skupni ogled. Tovrstno sodelovanje bi bilo lažje izpeljati, če bi bili organizirani medobčinski uradi za področje varstva narave, saj bi bilo časovno, kadrovsko in finančno manj zahtevno.

V času nastajanja Inventarja, tj. v obdobju, ko se je evidentiralo največ lokalitet, so bili strokovnjaki s področja ohranjanja narave več prisotni na terenu in so zato lahko bolje poznali lokalne značilnosti, stanje na terenu pa so raziskali tudi na podlagi podanih pobud laične javnosti. Na zadnji strani Inventarja (Inventar ..., 1991) je celo objavljen poziv k podaji komentarjev in predlogov ter prispevkov v obliki novih podatkov o lokalitetah. Menimo, da bi lahko ponovno k sodelovanju povabili javnost, ki bi sodelovala pri evidentiranju novih lokalitet in spremljanju stanja obstoječih. Domnevamo, da bi bil v današnji dobi digitalne tehnologije tovrstni poziv še veliko odmevnejši in zato verjetnost, da se najde kakšna nova lokaliteta, toliko večja. To bi lahko uvrstili v koncept t. i. popularizacije varstva narave. To zlasti velja za lastnike lokalitet in izobraževalne institucije, ki bi jim z nalogo spremljanja stanja (npr. ugotavljanje in poročanje o pojavu suhih vej na drevesih) privzgojili odnos do varstva narave. Primere tovrstnih lokalitet smo zavedli v bazi podatkov (priloga C), ko smo predlagali razvojno usmeritev s področja izobraževanja. Ta sistem bi bilo preprosto izpeljati, saj bi lahko za pobude občanov uporabili kar obstoječi elektronski naslov občine, ki že služi za podobne namene.

5 RAZPRAVA IN SKLEPI

5.1 RAZPRAVA

Varstvo naravnih vrednot je le en segment varstva narave, usmerjen k varstvu posameznih delov narave, ki so prepoznani za posebej vredne. Naravne vrednote naj bi po ZON obsegale vso naravno dediščino na območju Slovenije. To pa ne drži povsem, ker so v postopku določanja naravnih vrednot po Pravilniku izpadle nekatere lokalitete, ki so bile pred tem z Odlokom razglašene za naravne znamenitosti. Na območju MOM je takih primerov devet. Delno je razlog v tem, da sodijo te lokalitete tudi v pristojnost Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Poseben primer pa je mariborski Mestni park, ki ga po Odloku tvorita ožje in širše območje. Čeprav smo ugotovili, da je bil že leta 1962 izdelan predlog zavarovanja Mestnega parka skupaj s širšim območjem, tj. tremi griči – Piramido, Mestnim vrhom in Kalvarijo, je bilo kot naravna vrednota določeno le ožje območje.

Če predpostavljamo, da je narodu v interesu prednostno ohranjati vrednejšo naravo, lahko sklepamo, da je varovanje naravnih vrednot v Sloveniji dober pokazatelj tega, koliko nam je pravzaprav sploh mar za naravo. Sodeč po trendu upadanja števila naravnih vrednot (brez jam) in upoštevajoč dejstvo, da država novih vrednot ne določa, je stanje zaskrbljujoče. Trend upada števila naravnih vrednot brez upoštevanja jam na ravni Slovenije namreč pokaže, da se je v zadnjih desetih letih število zmanjšalo za 16,7 %. To pomeni, da bomo imeli do leta 2035 le še okoli polovico vseh naravnih vrednot, ki jih je država določila leta 2004.

Iz navedenega je razvidno, da sistem varstva narave ni učinkovit. Razlog vidimo v preslabo opredeljenih merilih za določitev naravnih vrednot, pomanjkanju sodelovanja pristojnih institucij, zastarelih občinskih odlokih, neizvajanju nalog občin, neažurnem registru in pomanjkanju finančnih sredstev.

Ugotovili smo namreč, da v Sloveniji nimamo objektivnih meril, na podlagi katerih bi lahko neki naravni pojav razvrstili med naravne vrednote državnega ali lokalnega pomena in ki bi bila hkrati dostopna in razumljiva širši javnosti. Z Uredbo je bilo leta 2003 določeno le, da so vse tiste naravne vrednote, ki niso državnega pomena, določene kot naravne vrednote lokalnega pomena. Ker se od takrat do danes niso določila merila vrednotenja za vsako zvrst naravne vrednote in za obe ravni varstva, sistem varstva naravnih vrednot ne more delovati na zakonsko določen način. Zaradi teh razlogov predlagamo enovit sistem varstva, kar bi pomenilo ukinitve dveh ravni varstva, tj. ukinitve ločevanja na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena. Kljub temu pa bi v prvi fazi potrebovali natančnejša merila za določitev statusa naravne vrednote za vsako z Uredbo določeno zvrst, ki bi bila objektivna ter javnosti razumljiva in dostopna, postopek določanja naravnih vrednot pa na ta način legitimen in transparenten. V nasprotnem primeru bomo imeli naravnih vrednot vse manj. *S tem potrjujemo hipotezo*

št. 1, ki se glasi: »Naravne vrednote lokalnega pomena nimajo natančno opredeljenega položaja v sistemu varstva narave v Sloveniji; po veljavnih predpisih so to tiste naravne vrednote, ki niso državnega pomena, strokovna merila pa javnosti niso znana.«

Glede na to, da ZON kot pristojne za ohranjanje narave omenja štiri institucije – MOP, ZRSVN, upravno enoto in lokalno skupnost, bi morale njihovo delovanje temeljiti na sodelovanju. Ugotavljamo, da je v praksi sodelovanje med državnimi in lokalnimi institucijami le načelno in priložnostno, plani in programi se ne pripravljajo skupaj, prav tako primerov skupnega upravljanja na obravnavanem območju ni. Menimo, da manjkajo protokoli, ki bi predpisovali korake za doseg skupnega cilja. Če je cilj ohraniti našo naravno dediščino, poimenovano naravne vrednote, bi vsaka od pristojnih institucij morala vedeti, za kaj skrbi in zakaj.

Kot smo spoznali med procesom raziskovanja, je register naravnih vrednot, ki ga vodi ARSO, neažuren. Podatki s terena se namreč ne vnašajo neposredno v register naravnih vrednot, pač pa jih zbira ZRSVN in občasno (povprečno na vsaki dve leti) Vlada RS na predlog ARSO osveži Pravilnik. Med zadnjima dvema spremembama so minila celo več kot štiri leta. Na podlagi tako starih podatkov iz registra pa naj bi občine pripravljale plane in programe varstva naravnih vrednot lokalnega pomena. Ker register, ki ga vodi ARSO, ne vsebuje analitičnih podatkov, na primer o stanju naravne vrednote, pač pa le podatke, kot so številka, ime, pomen, kratka oznaka, zvrst in koordinate, je načrtovanje še toliko težje. Register naravnih vrednot je občinam v enaki obliki kot vsem ostalim uporabnikom na voljo v Atlasu okolja in Naravovarstvenem atlasu. *Hipotezo št. 3, ki se glasi: »Ažuren register naravnih vrednot lokalnega pomena bi moral biti nujno izhodišče vsaki občini za pripravo programov in planov varstva naravnih vrednot na lokalni ravni,« potrjujemo.*

S tem namenom smo na terenu preverili stanje vseh lokalitet na območju MOM, tj. vseh z Odlokom razglašeni naravnih znamenitosti in s Pravilnikom določenih naravnih vrednot. Na podlagi ugotovitev s terena in zbranih virov smo izdelali bazo podatkov za MOM. Skupno število vseh lokalitet v bazi je 92. Med drugim smo ugotovili, da nekatere lokalitete ne obstajajo več ali pa so bile evidentirane na napačni lokaciji. Vsaki lokaliteti smo dodali opis stanja, fotografije, prikaz na karti, za vsako ugotavljali lastništvo ter predlagali razvojne usmeritve, kjer je bilo to mogoče. Ažuriran register bo služil kot podlaga za pripravo planov in programov varstva naravnih vrednot in novega občinskega odloka o varstvu teh lokalitet.

Pripravo planov in programov pa otežuje tudi več varstvenih statusov hkrati na eni lokaliteti, saj to pomeni tudi več nejasnosti glede režimov varstva. Ni jasno, kako naj občine postopajo v primeru lokalno zavarovane naravne znamenitosti, ki je hkrati naravna vrednota lokalnega pomena, za razliko od tistih državnega pomena, in v primeru, da lokalno zavarovane naravne znamenitosti niti niso določene za naravno vrednoto. Pogosto se te lokalitete nahajajo znotraj območij Nature 2000 in/ali ekološko

pomembnih območij. Menimo, da bi register moral omogočati izračun preseka vseh navedenih režimov.

Za razliko od Odloka izpred 20 in več let, ko je bil postopek razglasitve enofazen, so se lokalitete s sprejemom Pravilnika v prvi fazi določile za naravno vrednoto, nato pa se lahko v drugi fazi zavarujejo z aktom o zavarovanju ali pa se varujejo na drugačen način.

Ugotovili smo, da so ključne razlike med zavarovanjem z Odlokom in drugim novejšim aktom o zavarovanju naslednje:

- zvrsti v Odloku niso enake tistim v Pravilniku, kar pomeni, da bi bilo treba narediti novo kategorizacijo,
- režimi v Odloku niso identični usmeritvam varstva po Pravilniku, kar otežuje izvajanje nadzora, zato bi se morali poenotiti,
- za vsako lokaliteto iz Odloka bi morali predpisati ukrep varstva po ZON,
- v Odloku ni določeno, kdo zagotavlja upravljanje, kot to predvideva ZON,
- v Odloku ni določeno, kdo zagotavlja financiranje, kot to predvideva ZON.

Menimo, da zaradi navedenih argumentov z Odlokom razglašene naravne znamenitosti niso zavarovane, kakor zavarovanje opredeljuje ZON. Predvsem v Odloku manjka določitev načina opravljanja nalog, potrebnih za zagotovitev namena zavarovanja. *Hipotezo št. 2, ki se glasi: »Z občinskim odlokom razglašene naravne znamenitosti niso zavarovane na način, kot ga predvideva krovni zakon s področja ohranjanja narave,« potrjujemo.*

S pomožno metodo intervjujev, ki je bila uporabljena zato, da bi preverili, kako se predpisi izvajajo v praksi, smo ugotovili, da je razkorak precejšen. Sistematično izvajanje nalog varstva naravnih vrednot lokalnega pomena bi pomenilo redno spremljanje stanje na terenu, vodenje registra naravnih vrednot za območje občine ter pripravo in izvajanje planov in programov za vse naravne vrednote in vsako posamezno posebej. Temu bi morale slediti izvajanje ukrepov varstva. Občine pa nimajo veljavnih programov in planov varstva naravnih vrednot, ki bi bili lahko podlaga za izvajanje ukrepov varstva. Ohranjanje naravnih vrednot in zelenih površin je bilo sicer v Občinskem programu varstva okolja za Maribor 2008–2013 (Občinski ..., 2008) prepoznano kot eden od šestih strateških ciljev občine, kljub temu pa do izvedbe ukrepov iz omenjenega dokumenta v glavnem ni prišlo. *Hipotezo št. 4, ki se glasi: »Varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena na območju Mestne občine Maribor se ne izvaja sistematično,« potrjujemo.* Ugotovili smo tudi, da lokalne javne službe varstva narave, ki bi morale upravljati z lokalnimi zavarovanimi območji, niso bile nikoli ustanovljene, zato je možnost sistematičnega izvajanja nalog varstva narave v okviru obstoječih občinskih služb zaradi pomanjkanja strokovnega kadra vprašljiva. Poleg tega sodelovanje občin z ZRSVN kot strokovno institucijo ni pravno opredeljeno in zato zgolj priložnostno. Menimo, da bi bil prvi korak k bolj sistematičnemu pristopu

novelacija Odloka oziroma sprejetje novega, saj bi na ta način odpravili pravne razkorake.

Z ZON so bile nekatere naloge varstva preložene z države na občine. Slednje naj bi med drugim sprejemale ukrepe varstva za naravne vrednote lokalnega pomena, ki pa jih je s Pravilnikom določila država. Sprašujemo se, ali bi morale biti na lokalni ravni razglašene naravne znamenitosti nujno posledično tudi naravne vrednote lokalnega pomena in ali je sploh nujno, da bi bile prve določene za naravne vrednote, ker že tako imajo varstveni status. Te lokalitete, ki so odraz lokalnih značilnosti in raznolikosti, je lokalna skupnost že pred več kot 20 leti prepoznala za vredne varstva. V praksi pa se nikoli ni ustanovila javna služba varstva narave, ki bi skrbela zanje. Prav tako se ni rešilo vprašanje lastništva – če je država odgovornost za varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena preložila na lokalno skupnost, bi po našem mnenju morala poskrbeti tudi za prenos lastnine z države na občino. Na ta način je upravljanje z naravnimi vrednotami bistveno enostavnejše, saj ne zahteva dodatnih odkupov. Pomanjkanje denarja za financiranje ukrepov varstva pa je tako večinoma glavni razlog za neukrepanje.

Pred sprejetjem ZON je bil v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja sistem varstva narave organiziran tako, da je bilo več občin ustanoviteljic strokovne službe varstva narave. Z ZON pa je ZRSVN prešel pod okrilje države, med njegovimi nalogami pa sodelovanje z občinami niti omenjeno ni. Menimo, da je bilo po prejšnji ureditvi zagotovo bolje poskrbljeno za lokalno prepoznano naravno dediščino, saj so občine in strokovne službe tesneje sodelovale. Ker so bile občine takrat večje, je bil to pravzaprav regijski pristop. Ureditev na ravni zveznih dežel, ki delujejo kot regije, pa poznajo tudi v Avstriji. Krovnega zakona o ohranjanju narave nimajo, pač pa le deželne predpise.

Ocenjujemo, da bi bil regijski pristop najprimernejši način za vzpostavitev učinkovitejšega sistema varstva narave v Sloveniji, kot ga imamo danes. Ker je ZRSVN edina institucija, ki deluje regijsko, bi lahko skrbel za vse naravne vrednote na območju posamezne območne enote, in sicer na podlagi predpisanega protokola, ki bi za vsako nalogo določal način sodelovanja med institucijami (ministrstvom, občinami ipd.). Evidence bi vodil ZRSVN na ravni občin, letno bi ZRSVN in občine skupaj pregledali stanje na terenu, na podlagi tega bi se določile prioritete, sprejemali plani in programi dela za posamezno občino za naslednje leto ter zagotovila sredstva. Za širša zavarovana območja pa bi se ustanovile posebne delovne skupine. V primeru vzpostavitve regij v Sloveniji bi bilo to še lažje izvedljivo.

K sodelovanju bi lahko povabili tudi javnost, ki bi sodelovala pri evidentiranju novih lokalitet in spremljanju stanja obstoječih, kot je to bila praksa v času nastajanja Inventarja. Domnevamo, da bi bil v današnji dobi digitalne tehnologije tovrstni poziv še veliko odmevnejši in zato verjetnost, da se najde kakšna nova lokaliteta, toliko večja.

Po našem mnenju je obstoječi sistem varstva narave v Sloveniji, ki ločuje lokalno in državno raven varstva naravnih vrednot ter lokalna in državna zavarovana območja, z vidika učinkovitosti varstva in približevanja tematike javnosti preveč zapleten. Enovit sistem varstva, ki ne bi ločeval naravnih vrednot glede na lokalni in državni pomen, bi bil korak bliže v dojemanju smisla varovanja vse narave, ne le njenih najvrednejših delov.

5.2 SKLEPI

Kot smo ugotovili na primeru Mestne občine Maribor, se varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena v predpisih razlikuje od njihove obravnave v praksi. Eden od razlogov je v tem, da je bilo s prvim krovnim Zakonom o ohranjanju narave v RS leta 1999 občinam naloženo varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena, hkrati pa jim je bila odvzeta strokovna služba, ki se je poddržavila. Isti zakon tudi ne predpisuje protokola sodelovanja med institucijami, iz katerega bi bilo jasno, katere korake v procesu sprejemanja novega oziroma novelacije obstoječega odloka morajo občina in država (ministrstvo in ZRSVN) narediti skupaj in katere vsaka sama, na čigavo pobudo in s čigavim soglasjem. Sklepamo, da tudi zato v večini občin veljajo še odloki, stari 20 in več let, ki nimajo pravne podlage v novih predpisih.

Nobeden od veljavnih zakonskih in podzakonskih aktov pa natančneje ne opredeljuje meril za določitev naravnih vrednot lokalnega pomena. To je eden od razlogov, da se število naravnih vrednot (brez upoštevanja jam) nenehno zmanjšuje tako v MOM kot v Sloveniji.

Sklenemo, da bi zmanjšanje upadanja števila naravnih vrednot in izboljšanje njihovega varstva lahko dosegli z naslednjimi ukrepi:

- natančno, legitimno in transparentno določitev meril za vsako zvrst naravne vrednote. Merila bi morala biti dostopna in razumljiva širši javnosti;
- uvedbo enovitega sistema varstva. To bi pomenilo ukinitve dveh ravni varstva, tj. ukinitve ločevanja na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena;
- novelacijo zastarelih občinskih odlokov. Ti niso v skladu s krovnim Zakonom o ohranjanju narave;
- okrepljenim sodelovanjem državne strokovne institucije z občinami oziroma medobčinskimi uradi na podlagi regijskega pristopa. ZRSVN bi kot nosilec naloge skrbel za vse naravne vrednote na območju posamezne območne enote, vodil evidenco na ravni občin in skupaj z njimi pregledal stanje na terenu, na podlagi tega bi se določile prioritete, sprejemali plani in programi dela občin;
- pozivom javnosti k sodelovanju pri evidentiranju novih lokalitet in spremljanju stanja obstoječih. Na ta način bi »oživili« poziv javnosti iz časa nastanka Inventarjev pred 25 leti. Poziv bi se zlasti nanašal na lastnike lokalitet in izobraževalne institucije, ki bi jim z nalogo spremljanja lahko privzgojili boljši

odnos do varstva narave. Podajanje pobud bi bilo omogočeno na primer preko
obstoječega občinskega spletnega portala.

Iz navedenega je razvidno, da sistem varstva narave potrebuje strokovno evalvacijo in
morebiti tudi spremembe predvsem zato, da se bodo jasneje opredelile naloge in
pristojnosti strokovnih in upravnih služb na lokalni in državni ravni.

6 POVZETEK

V magistrskem delu smo raziskali položaj naravnih vrednot lokalnega pomena v sistemu varstva narave v Sloveniji, kako je njihovo varstvo določeno v predpisih in kako se to odraža v praksi. Za primer smo vzeli Mestno občino Maribor (MOM).

Če predpostavljamo, da je narodu v interesu prednostno ohranjati vrednejšo naravo, lahko sklepamo, da je stanje naravnih vrednot v Sloveniji dober pokazatelj tega, koliko nam je pravzaprav sploh mar za naravo. Pritiski na naravne vrednote v bližini mest so na splošno večji kot na lokalitete, ki se nahajajo v težje dostopnih območjih. Po drugi strani pa bi lahko bile prav naravne vrednote v večjih mestih in na njihovem obrobju, torej na območju mestnih občin, najboljša priložnost za informiranje in ozaveščanje meščanov o problematiki varstva narave.

V nalogi smo pregledali zgodovino varovanja posameznih delov narave v Sloveniji in na širšem območju Maribora, analizirali zakonodajo ter proučili prakso varstva v Avstriji. Na terenu smo preverili, kakšno je stanje lokalitet na območju MOM, in na tej podlagi ustvarili bazo podatkov. Ugotovitve smo tudi kartografsko prikazali. S pomožno metodo intervjujev smo ugotovili, da obstaja precejšen razkorak med določbami v predpisih in njihovim izvajanjem v praksi.

Prvi slovenski Zakon o ohranjanju narave je leta 1999 razdelil pristojnosti države in lokalnih skupnosti. Zadeve lokalnega pomena so postale: programiranje in planiranje ter sprejemanje ukrepov na področju varstva naravnih vrednot lokalnega pomena, zagotavljanje lokalnih javnih služb ohranjanja narave in popularizacija varstva naravnih vrednot lokalnega pomena. V praksi lokalne skupnosti na občinski ravni te naloge le redko izvajajo. Do novelacije zastarelih občinskih odlokov, ki bi pomenila uskladitev lokalnih predpisov z državnimi, prihaja šele v zadnjem času, in še to le v posameznih primerih.

Medtem pa število naravnih vrednot brez upoštevanja jam vztrajno pada. Od leta 2004, ko so bile naravne vrednote prvič določene s Pravilnikom o določitvi in varstvu naravnih vrednot, se je njihovo število na območju celotne Slovenije zmanjšalo za 16,7 %, na območju MOM pa za 15,2 %.

Razlog vidimo v preslabo opredeljenih merilih za določitev naravnih vrednot, pomanjkanju sodelovanja pristojnih institucij, zastarelih občinskih odlokih, neizvajanju nalog občin, neažurnem registru in pomanjkanju finančnih sredstev. Zato predlagamo:

- natančno, legitimno in transparentno določitev meril za naravne vrednote,
- uvedbo enovitega sistema varstva, tj. ukinitve delitve na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena,
- novelacijo zastarelih občinskih odlokov, ki niso v skladu s krovnim Zakonom o ohranjanju narave,

- okrepljeno sodelovanje državne strokovne institucije z občinami oziroma medobčinskimi uradi,
- poziv javnosti (predvsem lastnikom in izobraževalnim institucijam) k sodelovanju pri evidentiranju novih lokalitet in spremljanju stanja obstoječih.

Iz navedenega je razvidno, da sistem varstva narave potrebuje strokovno evalvacijo in tudi spremembe z namenom jasneje opredeliti naloge in pristojnosti strokovnih in upravnih služb na lokalni in državni ravni.

SUMMARY

In this Master thesis we investigated the status of natural values of local importance within the nature protection system in Slovenia, their regulation in the legislation and how this is reflected in practice. We took the Municipality of Maribor (hereinafter MOM) as our example.

Presuming that the priority of national interest is to maintain a more valuable nature, we can conclude that the status of natural values in Slovenia can serve as a good indicator of our care for nature. Generally, the pressure on natural values is much higher in the vicinity of cities than in more remote localities. But on the other hand, natural values in major cities and their outskirts, i.e. in the area of urban municipalities, could be the best opportunity to raise the public awareness about the nature protection issue.

In our thesis we reviewed the history of protection of individual parts of nature in the broader Maribor area, analysed the legislation and studied the protection practice in Austria. In the field, we checked the situation of localities in the MOM region and, based on these findings, we created our data base and mapped the findings. By method of interviews we came to the conclusion that there is a significant difference between the regulations and how they are carried out in practice.

The first Slovenian Nature Conservation Act of 1999 split the competences between the State and local communities. The issues of local importance became: programming and planning, adoption of protection measures in the field of natural values of local importance, provision of local public services for the conservation of nature, and the awareness of protection of natural values of local importance. In practice, these tasks of local communities are rarely implemented. Only recently, the outdated municipal regulations have been harmonized with national regulations, and even now only on a case by case basis.

In the meantime, the number of natural values (caves exempted) has been steadily declining. Since 2004, when the natural values were first determined by the Rules on the Designation and Protection of Natural Values, their number in the whole area of Slovenia has reduced by 16 %, in the area of MOM by 15 %.

The reason lies in unclearly defined criteria for determination of natural values, lack of coordination of competent institutions, lack of implementation of communities' tasks, not updated register and lack of funding. Therefore we propose the following:

- accurate, legitimate and in transparent definition of criteria for determination of natural values,
- introduction of a uniform protection system, i. e., abolish the division of natural values into national and local,
- amendment of outdated municipal regulations that are not in line with the framework Nature Conservation Act,
- intensified cooperation of national expert institutions with communities and/or inter-municipal offices,

- appeal to the public (above all owners and education institutions) to take the active part in recording of new localities and monitor the status of the existing ones.

The above said shows that the nature protection system needs an expert evaluation as well as changes in order to clearly define the tasks and competencies of expert and administrative services on the local and national level.

7 VIRI

7.1 CITIRANI VIRI

Atlas okolja. 2014. Ljubljana, Agencije RS za okolje.

http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso

(6. feb. 2014)

Baldauf M., Bogner D., Brezavšček L., Neuhold U., Ogorelec B., Papež A., Schnitter E., Šolar M. 2011. Infrastruktura za doživljanje in spoznavanje narave:smernice za inovativno načrtovanje. Bled, Triglavski narodni park: 55 str.

Berginc M, Kremesec-Jevšenak J., Vidic J. 2006. Sistem varstva narave v Sloveniji. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor: 128 str.

Biškup Purič J. 2015. »Varstvo naravnih vrednot v občini Duplek«. Duplek, Občina Duplek
(osebni vir, januar, junij 2015)

Bračko F., Janžekovič F. 1996. Jesensko-zimska gnezditvev krokarja *Corvus corax* v Mariboru. *Acrocephalus*, 18, 75-76: 72-75

Brus R. 2012a. Drevesne vrste na Slovenskem. Ljubljana, samozaložba: 406 str.

Brus R. 2012b. Naša drevesa v presežnikih. V: Za gozdove in ljudi. Diaci J. (ur.). Radlje ob Dravi, Pahernikova ustanova: 16-19

Čanč B. 2015. »Varstvo naravnih vrednot v Mestni občini Maribor«. Maribor, Medobčinski urad za varstvo okolja in ohranjanje narave občin Maribor, Ruše, Duplek in Miklavž na Dravskem polju
(osebni vir, september 2015)

Čezmejna reka energetskih moči: Drava v Sloveniji. 2015. Maribor, Dravske elektrarne Maribor.

<http://www.dem.si/sl-si/V-sozvo%C4%8Dju-z-naravo/Drava-v-Sloveniji>

(9. mar. 2015)

Damjan S., Damjan B. 1995. Mariborski otok. Kamnica, samozal.: 61 str.

Danev G., Arimaspu D., Božič J., Demšar M., Fučka D., Jenčič S., Kepić B., Trampuš T. Vrednotenje dreves in opredeljevanje drevesnih naravnih vrednot: projektna naloga. 2008. Zavod RS za varstvo narave.
http://www.zrsvn.si/dokumenti/63/2/2009/2008_8_11_VREDNTENJE_DREVES_IN_OPREDELJEVANJE_DREVESNIH_NV_ZRSVN_1523.pdf (13. feb. 2015)

- Flere S. 2000. Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja. Maribor, Pedagoška fakulteta: 208 str.
- Gams I. 1959. Pohorsko Podravje. Razvoj kulturne pokrajine. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti: 231 str.
- Gams I. 1991. Dileme regionalizacije Pohorskega Podravja. V: Geografska problematika Severovzhodne Slovenije. Pak M. (ur.). (Dela 8). Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta: 16-24
- Geografski atlas Slovenije: država v prostoru in času. 1998. Fridl J., Kladnik D., Orožen Adamič M., Perko D. (ur.). Ljubljana, DZS: 360 str.
- Geoportal ARSO. 2015. Ljubljana, Agencija RS za okolje.
<http://gis.arso.gov.si/geoportal/catalog/main/home.page?jsessionid=932DA20CB590FF4FF41972D0E8EC7DED> (14. sept. 2015)
- Gesetz vom 30. Juni 1976 über den Schutz der Natur und die Pflege der Landschaft, LGBI. Nr. 65/76, 79/85, 35/00, 38/03, 56/04, 71/05, 84/05, 56/06, 97/06, 9/07, 71/07, 49/10, 85/11, 44/12, 87/13, 55/14
- Gozdarska politika zavarovanih območij: zbornik ob posvetovanju. 2003. Krajčič, D. (ur.). Ljubljana, Gospodarska zbornica Slovenije, Združenje za gozdarstvo: 114 str.
- Grafenauer Bratož B. 2008. Zelene površine v Mariboru - etnološki vidik : doktorska disertacija. (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta). Ljubljana, samozal.: 216 str.
- Gulič J. 2015. »Varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena s strokovnega vidika«. Maribor, Zavod RS za varstvo narave (osebni vir, avgust 2015)
- Gundersen V., Frivold L. H., Löfström I., Jørgensen B. B., Falck J., Øyen B.-H. 2005. Urban woodland management – The case of 13 major Nordic cities. Urban Forestry & Urban greening, 3, 3-4: 189, 202
- Habič E. 2006. Sistem vrednotenja, ohranjanja in varstva izjemnih dreves v Sloveniji: magistrsko delo. (Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta). Ljubljana, samozal.: 195 str.
- Habitatni tipi Slovenije: tipologija. 2004. Leskovar I., Dobravec J. (ur.). Ljubljana, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Agencija Republike Slovenije za okolje: 66 str.

HE Zlatoličje: prva po količini proizvedene energije. 2015. Maribor, Dravske elektrarne Maribor.
<http://www.dem.si/sl-si/Elektrarne-inproizvodnja/Elektrarne/HE-Zlatolicje>
(15. mar. 2015)

Horvat. U. 1996. Dravska dolina. V: Regionalnogeografska monografija Slovenije: 8. del: Vzhodni in severovzhodni predalpski svet. Perko D., Drozg V. (ur.). Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU: 91-107

Ilešič S. 1979. Severovzhodna Slovenija in njena regionalna razčlenitev. V: Pogledi na geografijo. Breda Pogorelec (ur.). Ljubljana, Partizanska knjiga: 451-486

Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije: stanje leta 1975. 1976. Ljubljana, Zavod SRS za spomeniško varstvo: 859 str.

Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije. 1. del – Vzhodna Slovenija. 1988. Ljubljana, Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine: 436 str.

Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije. 2. del – osrednja Slovenija. 1991. Ljubljana, Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine: 606 str.

iObčina. 2015. Ljubljana, Kaliopa d.o.o.
<https://gis.iobcina.si> (7. avg. 2015)

Kartiranje in naravovarstveno vrednotenje habitatnih tipov na območju Mestne občine Maribor. 2005. Maribor, Vodnogospodarski biro Maribor: 21 str.

Kazalci okolja v Sloveniji. 2014. Ljubljana, Agencija RS za okolje.
<http://kazalci.arso.gov.si/> (6. feb. 2014)

Kladnik D. 1996. Naravnogeografska členitev Slovenije. Geografski vestnik, 68: 123-159

Kolšek A. 1995. Park gradu Betnava. V: Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji. Batič J. (ur.). Ljubljana, Ministrstvo za kulturo: 126-129

Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine. Ur. l. SFRJ št. 56/1974

Kren D. 2006. Kalcit in kremen z Meljskega hriba. Scopolia, Supplementum 3: 431-432

Kutnar L., Cojzer M., Urbančič M., Kobal M., Cenčič L., Simončič P. 2009. Rastiščne in vegetacijske razmere v GGE Zgornje Dravsko polje: delavnica Javne gozdarske službe. Maribor, Ljubljana, Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Maribor, Gozdarski inštitut Slovenije: 24 str.

Lamut U, Macur M. 2012. Metodologija družboslovnega raziskovanja: od zasnove do izvedbe. Ljubljana, Vega: 211 str.

- Melik A. 1957. Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino. Ljubljana, Slovenska matica: 595 str.
- Mestni in primestni gozd – naša skupna dobrina: zbornik posvetovanja. 1993. Golob S. (ur.). Ljubljana, Zveza društev inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesarstva Slovenije: 183 str.
- Mežan U. 2015. »Register naravnih vrednot lokalnega pomena«. Ljubljana, Agencija RS za okolje (osebni vir, marec, junij 2015)
- Miklavčič F. 2007. Drevesa posebneži Poljanske doline. Poljane, samozaložba: 144 str.
- Mikuš T. 2006. Stanje in perspektive krajinskih parkov v Sloveniji: magistrsko delo. (Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta). Ljubljana, samozal.: 183 str.
- Nacionalni program varstva okolja. 1999. Ur. l. RS št. 83/1999, 41/2004
- Narava v mestu: med načrtovanim in spontanim. 2000. Matjašec D., Marinček P., Simoneti M. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 117 str.
- Naravovarstveni atlas. 2014. Ljubljana, Zavod RS za varstvo narave. <http://www.naravovarstveni-atlas.si/nvajavni/> (6. feb. 2014)
- Naredba glede čuvanja in vzdrževanja predmetov zgodovinske, znanstvene, umetniške vrednosti, naravne lepote in redkosti, ki se proglasijo za take. 1930. Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine, 1, 38: 571
- Natek K. 1998. O regionalizaciji Slovenije. Geografski vestnik, 70: 139-150
- Natek K., Žiberna I. 2004. Naravnogeografske regionalizacije Slovenije. V: Teorija in praksa regionalizacije Slovenije. Drozg V. (ur.). Maribor, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta: 25-36
- NÖ Naturschutzgesetz 2000. LGBl. Nr. 87/2000, 81/2001, 107/2001, 55/2004, 100/2005, 4/2007, 69/2007, 89/2009, 4/2010, 83/2012, 11/2013, 78/2013
- Občinski program varstva okolja za Maribor: 2008 – 2013. 2008. Smaka Kincl V., Vovk Korže A. (ur.). Maribor, Mestna občina Maribor: 64 str.
- Odločba o zavarovanju Mariborskega otoka na Dravi. 1951. Ur. l. LRS št. 13/1951
- Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti na območju občine Maribor. 1992. Medobčinski uradni vestnik št. 17/1992
- Odlok o razglasitvi Stare trte v Mariborskem pristanu za naravno znamenitost. 1994. Medobčinski uradni vestnik št. 5/1994

- Pelc S. 1996. Dravsko obmejno hribovje. V: Regionalnogeografska monografija Slovenije: 8. del: vzhodni in severovzhodni predalpski svet. Perko D., Drozg V. (ur.). Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU: 79-90
- Pirnat J. 2012. Gozd, rekreacija in turizem. V: Za gozdove in ljudi. Diaci J. (ur.). Radlje ob Dravi, Pahernikova ustanova: 83-85
- Piskernik A. 1963/1964. Iz zgodovine slovenskega varstva narave. Varstvo narave 2-3: 59-74
- Piskernik A., Peterlin S. 1962. Zaščiteni in zaščitni vredni naravni objekti Slovenije. Varstvo narave 1: 159-163
- Poročilu o stanju okolja Mestne občine Maribor v letih 2002 do 2004. 2006. Smaka Kincl V. (ur.). Maribor, Mestna občina Maribor – Zavod za varstvo okolja: 264 str.
- Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot. 2004. Ur. l. RS št. 111/2004, 70/2006, 58/2009, 93/2010, 23/2015
- Pravni red RS. 2015. Ljubljana, Služba Vlade RS za zakonodajo.
www.pisrs.si (29. mar. 2015)
- Resolucija o nacionalnem programu varstva okolja 2005 - 2012. 2006. Ur. l RS, št. 2/2006
- Rojko A. 2015. »Varstvo naravnih vrednot v občini Miklavž na Dravskem polju«. Miklavž na Dravskem polju, Občina Miklavž na Dravskem polju (osebni vir, marec, junij 2015)
- Simič M. 2015. »Register naravnih vrednot lokalnega pomena«. Ljubljana, Aгенija RS za okolje (osebni vir, marec, junij 2015)
- Slovenija. Pokrajine in ljudje. 1998. Perko D., Orožen Adamič M. (ur.). Ljubljana, Mladinska knjiga: 735 str.
- Smrekar A., Erhartič B., Šmid Hribar M. 2011. Krajinski park Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib. Ljubljana: Založba ZRC: 134 str.
- Spomenica Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov. 1920. Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, 1, 1/4: str. 69-75
- Staro in debelo drevje v gozdu: zbornik referatov. 2004. Brus R. (ur.). Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 314 str.

- Šivic A. 1944. Domovinski prirodni spomeniki. Prirodoslovna izvestja: 189-197
- Šlebinger C. 1938. Geologija Maribora. Kronika slovenskih mest, 5, 3: 157-163
- Šlebinger C. 1938. Geologija Maribora. Kronika slovenskih mest, 5, 4: 221-226
- Šoštarič M. 1966. Stara in znamenita drevesa v Podravju in Pomurju. Varstvo narave, 4: 107-114
- Šoštarič M. 1967. Stara in znamenita drevesa v Podravju in Pomurju. Varstvo narave, 5: 171-176
- Tiefenbach M., Larndorfer G., Weigand E. 1998. Naturschutz in Österreich. Wien, Umweltbundesamt: 136 str.
- Uredba o zvrsteh naravnih vrednot. 2002. Ur. l. št. 52/2002, 67/2003
- Ustava Republike Slovenije. 1991. Ur. l. RS, št. 33/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006, 47/2013
- Varstvo narave na Slovenskem: ob evropskem letu varstva narave. 1995. Aljančič M. (ur.). Ljubljana, Prirodoslovni muzej Slovenije: 87 str.
- Vidic J. 2015. »Organiziranost varstva naravnih vrednot«. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za okolje, Sektor za ohranjanje narave (osebni vir, april 2015)
- Zakon o gozdovih. 1993. Ur. l. RS št.30/1993, 56/1999 – ZON, 67/2002, 110/2001 – ZGO-1, 115/2006 – ORZG40, 110/2007, 106/2010, 63/2013, 101/2013 – ZdavNepr, 17/2014
- Zakon o naravni in kulturni dediščini. 1981. Ur. l. SRS št. 1/1981, 42/1986, 8/1990, 26/1992
- Zakon o ohranjanju narave. 2004. Ur. l. RS št. 96/2004 – UPB, 61/2006 – Zdru-1, 8/2010 – ZSKZ-B, 46/2014
- Zakon o ohranjanju narave: podzakonski akti. 2015. Ljubljana, Ministrstvo RS za okolje in prostor.
www.mop.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/narava/zakon_o_ohranjanju_narave/ (9. maj 2015)
- Zakon o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti v LRS. 1948. Ur. l. LRS št. 23/1948, 22/1958
- Zakon o varstvu narave. 1970. Ur. l. SRS št. 7-21/1970

Zakonu o varstvu okolja. 1993. Ur. l. RS, št. 32/1993

Zemljiška knjiga. 2015. Ljubljana, Sodstvo RS.

http://www.sodisce.si/javne_knjige/zemljiska_knjiga/ (30. mar. 2015)

Žiberna I. 1996a. Pohorje. V: Regionalnogeografska monografija Slovenije: 8. del: vzhodni in severovzhodni predalpski svet. Perko D., Drozg V. (ur.). Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU: 108-125

Žiberna I. 1996b. Severovzhodni predalpski svet. V: Regionalnogeografska monografija Slovenije. 8. del. Vzhodni in severovzhodni predalpski svet. Perko D., Drozg V. (ur.). Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU: 21-33

Žiberna I. 2000. Geografski oris slovenskega Podravja. V: Drava nekoč in danes: zemljepisne, zgodovinske in etnološke značilnosti sveta ob Dravi. Macuh P., Šmon M., Verboten I., Kanop M., Žiberna I. (ur.). Maribor, Založba Obzorja: 19-65

Žiberna I. 2011. Naravnogeografske determinante razvoja Maribora s posebnim ozirom na reko Dravo. Ekonomska i Ekohistorija: časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša, 7/7: 116-128

7.2 DRUGI VIRI

Berden B. 2004. Trajnostni razvoj in zmogljivosti turističnega območja: diplomsko delo. (Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta). Maribor, samozal.: 57 str.

Friš A. 2007. Problematika urejanja parkovnega gozda Stražun: diplomsko delo. (Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta). Ljubljana, samozal.: 132 str.

Hough M. 1995. Cities and natural process. London, Routledge: 326 str.

Kaligarič M., Bakan B. 2009. Rastline Mariborskega otoka. Maribor, Mestna občina Maribor: 131 str.

Kendle T., Forbes S. 1997. Urban nature conservation: Landscape management in the urban countryside. London, E & FN Spon: 352 str.

Naravne vrednote, kulturna dediščina – vrednote turističnega razvoja. 2002. Uršič S., Poniž N. (ur.). Ljubljana, Državni svet RS: 113 str.

Odlok o območju v katerem se razglašajo gozdovi s posebnim namenom in o njihovi zaščiti. Medobčinski uradni vestnik št. 6/1983

Pirnat J., Anko B. 2001. Znanost o okolju: skripta. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 152 str.

- Pirnat J. 2013. Presoja kriterijev za določitev in ovrednotenje funkcij gozdov. V: Razvoj koncepta večnamenskega gospodarjenja z gozdovi: funkcije gozda, ekosistemske storitve in prednostna območja: zbornik prispevkov. Bončina A., Matijašič D. (ur.). Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire in Zavod za gozdove Slovenije: 17-21
- Poročnik A. 2011. Varstvo naravnih vrednot: diplomsko delo. (Univerza v Ljubljani, Fakulteta za upravo). Ljubljana, samozal.: 55 str.
- Puhek M. 2013. Primerjava učinkovitosti virtualnega in klasičnega terenskega dela pri pouku biologije in ekologije v osnovni šoli na primeru učne poti Mariborski otok: doktorska disertacija. (Univerza v Mariboru, Fakulteta za naravoslovje in matematiko). Maribor, samozal.: 167 str.
- Šiftar A., Maljevac T., Simoneti M., Bavcon J. 2011. Mestno drevje. Ljubljana, Botanični vrt, Univerza v Ljubljani: 207 str.
- Tacer D. 2005. Parkovni gozd Stražun : diplomsko delo. (Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo). Maribor, samozal.: 74 str.
- Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000). 2004. Ur. l. RS št. 49/2004, 110/2004, 59/2007, 43/2008, 8/2012, 33/2013, 35/2013, 3/2014
- Varstvo naravne in kulturne dediščine v gozdu in gozdarstvu: zbornik republiškega seminarja. 1988. Anko B. (ur.). Ljubljana, VTOZD za gozdarstvo Biotehniške fakultete: 134 str.

Priloga A

Vprašanja za intervjuje

Vprašanja za Ministrstvo za okolje in prostor (Direktorat za okolje, Sektor za ohranjanje narave)

Pravni status NV

1. Kako je z nasledstvom že nekoč razglašenih lokalitet - ali je razglasitve z občinskim odlokom enaka zavarovanju, kot ga predvideva ZON?
2. Ali je možno, da z občinskim odlokom razglašena naravna znamenitost ni naravna vrednota (niti lokalnega pomena)?
ZON: naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju RS
3. Kakšni so kriteriji za naravne vrednote lokalnega pomena?
4. Kaj bi bilo potrebno narediti s starimi odloki (npr. iz leta 1992)?
 - Jih novelirati/sprejeti nove odloke/druge akte o zavarovanju?
 - Kako pa postopati v primeru več občin, ki so imele skupni odlok?
 - Kaj se bo zgodilo z naravnimi vrednotami državnega pomena, ki so zavarovane z občinskim odlokom (se prav tako vključijo v nov odlok ali ne)?
5. Kako vidite vlogo občin pri varstvu narave/naravnih vrednot (po ZON)?
 - programiranje in planiranje
 - sprejemanje ukrepov varstva
 - zagotavljanje lokalnih javnih služb
 - popularizacija
6. Kaj so prioritete za zavarovanje v prihodnjih letih in na kakšen način se določijo?

Financiranje

7. Za kakšen namen se porabi večina denarja na MOP v povezavi z naravo?

Upravljanje

8. Kakšen bi bil (idealen) primer skupnega upravljanja države in lokalne skupnosti?
9. Kakšna je vloga MOP pri upravljanju zavarovanih območij lokalnih skupnosti (nadzorni svet zavodov ipd.)?
10. Ali imate kakšen predlog izboljšav obstoječega stanja?

Vprašanja za občine Maribor, Duplek, Miklavž na Dravskem polju in Ruše

1. Na kakšen način vaša občina obravnava naravne vrednote lokalnega pomena?
 - Priložnostno. Npr. ko se pojavi kakšen konflikt interesov, ko na to opozori ZRSVN ipd.
 - Sistematično. Letno se za to namenja denar v proračunu.
 - Drugo. To se prepusti drugim institucijam ipd.
2. Imate evidenco naravnih vrednot?
 - Je ažurna? Kako pogosto se novelira?
 - Na kakšen način jo vodite (GIS, Excel, Access)?
3. Obstaja občinski odlok (sprejet po letu 1992)?
 - Da. Iz katerega leta? Kakšne so specifike?
 - Ne. Ga ima občina namen sprejet? Kdaj predvidoma?
4. Ali bi kaj črtali iz evidence/odloka oz. kaj dodali?
 - Zakaj?
5. Ali občina sprejema programe in plane varstva naravnih vrednot lokalnega pomena (kot jih predvideva ZON)?
 - Da. Kdaj je bil sprejet zadnji? Ga potrdi občinski svet?
 - Ne. Ali ima občina namen kaj narediti v tej smeri? Ima občina kakšno vizijo?
6. Vam naravne vrednote pomenijo priložnost ali oviro?
 - Zakaj?
 - Priložnost. Za turizem, izobraževanje?
 - Ovira. V kakšnem smislu?
7. Na kakšen način vaša občina sodeluje z ZRSVN?
 - Občina zavod zaprosi za mnenje, soglasje ipd.
 - Občina se obrne na ZRSVN, ko potrebuje strokovni nasvet ipd.
8. Se vam zdi zakonodaja s področja varstva naravnih vrednot zadovoljiva?
9. Na kakšen način je urejeno financiranje upravljanja?
 - Obstajajo kakšni namenski viri financiranja?
 - V kaj se največ vlaga? Npr. Sanacija zavarovanih dreves, učne poti...
 - Se financira izvaja le v interventnih primerih?
10. Imate kakšen predlog za izboljšanje obstoječega stanja?

Vprašanja za Agencijo RS za okolje

1. Kakšna je vloga ARSO pri varstvu naravnih vrednot?
2. Register naravnih vrednot
 - Od kdaj se vodi na ARSO?
 - Ali zajema tako naravne vrednote državnega kot tudi lokalnega pomena?
 - Kateri podatki o posamezni naravni vrednoti se zbirajo?
 - Se te podatke da dobiti?
3. Kako pogosto se ažurirajo podatki s terena?
 - Se to dela sistematično/namensko/priložnostno?
4. Ali je razlika med podatki o naravnih vrednotah v Atlasu okolja in Naravovarstvenem atlasu?
5. Kdo opravlja kategorizacijo naravnih vrednot?
 - ARSO, ki vodi register, ali ZRSVN?
6. Kaj se naredi v primeru, da neke naravne vrednote ni več (npr. drevo se podre)?
 - Se zбриše iz registra ali se npr. označi, da je na tem mestu nekoč stalo drevo?
 - Vam javijo tovrstne spremembe neposredno npr. lastniki ali občine?
7. Ali se obvešča lastnike/občine o spremembah v vpisu v register?
 - Katera institucija to opravlja?
8. Ali imate podatek o tem, katere in koliko naravnih vrednot je vpisanih v zemljiško knjigo?
9. Kako pogosto se preverja ustreznost režimov, ki veljajo (blažji/strožji ukrepi), varstvenih in razvojnih usmeritev?
10. Se vam zdi smiselno, da bi občine imele svojo evidenco (podlaga za programe in plane, prostorske akte)?

Vprašanja za Zavod RS za varstvo narave, območna enota Maribor

1. Kako vidite vlogo občin pri varstvu narave/naravnih vrednot?
 - programiranje in planiranje
 - sprejemanje ukrepov varstva
 - zagotavljanje lokalnih javnih služb
 - popularizacija
2. Kakšni so kriteriji za status naravne vrednote lokalnega pomena?
3. Na kakšen način bi se bilo dobro lotiti novelacije starih občinskih odlokov?
4. Ali bi bilo smiselno, da bi se v primeru novelacije starih odlokov območje naravnih znamenitosti v celoti prekrivalo z območjem naravnih vrednot?
 - Kaj pa z območji Nature 2000?
5. V katerih primerih in zakaj je prišlo do tega, da z občinskim odlokom razglašena naravna znamenitost ni naravna vrednota (niti lokalnega pomena)?
 - Npr. širše območje Mestnega parka
6. Kakšno je stanje naravnih vrednot na območju občin Maribor, Ruše, Duplek in Miklavž na Dravskem polju?
 - Kakšen je razlog za takšno stanje?
 - Se število lokalitet zmanjšuje? Zakaj?
 - Kako je z »razglasitvijo« novih naravnih vrednot?
npr. nadomestne zasaditve podrhtih zavarovanih dreves
7. Kako pogosto se ažurirajo podatki s terena?
 - Ali se to dela sistematično/namensko/priložnostno?
8. Kako bi moralo biti rešeno upravljanje območij, ki so bila razglašena z občinskim odlokom za naravno znamenitost in so hkrati naravna vrednota državnega pomena?
 - Kako vidite rešitev za skupno upravljanje države in občine?
9. Kakšna je vloga MOP, ZRSVN, občin pri pripravi načrtov upravljanja za takšna območja?
10. Kako je s financiranjem ukrepov varstva na naravnih vrednotah državnega pomena v praksi?

Priloga B

Primerjava režimov po Odloku in usmeritev varstva po Pravilniku

Preglednica: Primerjava režimov po Odloku in usmeritev varstva po Pravilniku za neživo naravo

VARSTVENI REŽIMI/VARSTV ENE USMERITVE glede na zvrst	ODLOK geološko-paleontološka in mineraloško- petrografska	PRAVILNIK geološka	ODLOK površinska geomorfološka	PRAVILNIK površinska geomorfološka	ODLOK podzemeljska geomorfološka	PRAVILNIK podzemeljska geomorfološka	ODLOK hidrološka	PRAVILNIK hidrološka
Gradbena dela, gradnja objektov	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Zemeljska dela	DA	DA		DA	DA			
Površinski energetski vodi			DA			DA		
Pridobivanje naravnih surovin	DA	DA	DA	DA				
Znanstveno- raziskovalno delo		DA		DA	DA	DA		
Ex-situ varstvo		DA						
Jemanje vzorcev, materiala			DA	DA	DA	DA	DA	DA
Sanacija območij		DA		DA				
Vrtanje			DA					
Vibracije	DA	DA	DA	DA	DA	DA		
Odlaganje odpadkov		DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Vnos organskih snovi						DA		
Dostop do vode							DA	
Posegi v vegetacijo		DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Sonaravno urejanje vodotoka								DA

se nadaljuje

VARSTVENI REŽIMI/VARSTV ENE USMERITVE glede na zvrst	ODLOK geološko-paleontološka in mineraloško- petrografska	PRAVILNIK geološka	ODLOK površinska geomorfološka	PRAVILNIK površinska geomorfološka	ODLOK podzemeljska geomorfološka	PRAVILNIK podzemeljska geomorfološka	ODLOK hidrološka	PRAVILNIK hidrološka
Onesnaženje voda, spreminjanje temperature in sestave voda, sprememba vodnega režima, posegi v vodotok					DA	DA	DA	DA
Hidroenergetsko izkoriščanje							DA	
Uničevanje, poškodovanje, onesnaženje	DA	DA			DA	DA		
Kurjenje ognja						DA		
Fizična zaščita		DA						
Vhod v jamo in okolica					DA	DA		
Gibanje po poteh		DA		DA				
Športne in rekreacijske aktivnosti			DA	DA				DA
Vožnja z motornimi čolni							DA	
Ureditev za obisk javnosti	DA	DA	DA	DA	DA	DA		DA
Osvetljevanje					DA	DA		
Reklamne table, napisi, spominska obeležij			DA					
Zakrivanje razgledov, vidna podoba		DA	DA	DA		DA		DA

Preglednica: Primerjava režimov po Odloku in usmeritev varstva po Pravilniku za živo naravo

VARSTVENI REŽIMI/ VARSTVENE USMERITVE glede na vrst	ODLOK botanična	PRAVILNIK botanična	PRAVILNIK ekosistemska	ODLOK zoološka	PRAVILNIK zoološka	ODLOK dendrološka	ODLOK gozdna	PRAVILNIK drevesna	ODLOK oblikovana	ODLOK drevoredi	PRAVILNIK oblikovana	PRAVILNIK krajinska
Gradbena dela, gradnja objektov, zemeljska dela	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Posegi na rastišču ali v življenjske razmere, sprememba mikroklima, sprememba ekoloških pogojev	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA		
Posegi v ustreznem času		DA			DA							
Posegi v okolici	DA	DA	DA	DA	DA			DA	DA			
Trganje, nabiranje, poškodovanje, sekanje, lomljenje, uničevanje, vzнемirjanje, preganjanje, približevanje	DA	DA		DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	
Obešati, pritrjevati na deblo ali druge dele						DA	DA	DA				
Spreminjati oblikovno zasnovo, krajinsko strukturo									DA	DA	DA	DA
Površinski energetski in drugi vodi									DA	DA	DA	
Sanacija območij, sanitarni ukrepi						DA					DA	

se nadaljuje

VARSTVENI REŽIMI/ VARSTVENE USMERITVE glede na zvrst	ODLOK botanična	PRAVILNIK botanična	PRAVILNIK ekosistemska	ODLOK zoološka	PRAVILNIK zoološka	ODLOK dendrološka	ODLOK gozdna	PRAVILNIK drevesna	ODLOK oblikovana	ODLOK drevoredi	PRAVILNIK oblikovana	PRAVILNIK krajinska
Eksplozije, vibracije, hrup				DA	DA		DA					
Odlaganje odpadkov									DA			DA
Onesnaženje voda, zraka, tal	DA	DA	DA	DA	DA				DA			
Požig		DA										
Vnos ali naseljevanje tujerodnih vrst		DA	DA	DA	DA		DA					
Vnos gensko spremenjenih organizmov			DA									
Krmljenje divjadi, gradnja obor							DA					
Pašništvo							DA					
Uporaba kemičnih sredstev		DA					DA					
Kmetijska raba		DA			DA							DA
Nabiranje gozdnih sadežev, cvetov, plodov						DA	DA					
Športne in rekreacijske aktivnosti			DA		DA							
Vožnja z motornimi čolni												
Gibanje po poteh		DA	DA		DA							
Ureditev za obisk javnosti, obiskovanje		DA	DA		DA		DA	DA	DA			DA
Hoja izven poti							DA					
Vidna podoba								DA	DA			
Osvetljevanje				DA	DA							
Znanstveno- raziskovalno poseganje		DA				DA	DA	DA				

Priloga C

Baza podatkov o lokalitetah na območju MOM (v programu Microsoft Access, priložen DVD)

Priloga D

Kartografski prikaz aktualnega stanja lokalitet na območju MOM s predlogi sprememb, izdelan na podlagi baze podatkov

**Kartografski prikaz
aktualnega stanja lokalitet na območju MOM
s predlogi sprememb,
izdelan na podlagi baze podatkov**

Merilo 1 : 58456

0 2.338m

Legenda

- KP - nove meje
- NR - nove meje
- NS - nove meje
- predlogi drugih sprememb

NS - drevesa:

- ni spremembe
- premik lokacije
- nova točka

Avtorica: Živa Bobič Červek

Vir podatkov: Geoportal ARSO

Izdelano s pomočjo programa
Mastersoft MPX.